

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 4 (159)

Palonguos Jorginių dalivė
po pasidainavėmu ont
Bėrutės kalno. 2025 m.

Puotuograpė Eglė Mekuškienė

Jurginių šventė Palonguo
2025 metās.

Puotuograpiė Mekuškienė Eglė

MUZIKA
LITERATŪRA
ISTORIJA
PAVELDAS
ASMENYBĖS
KULTŪRA

ŽEMAIČIŲ

žemė

2026 / 4 (159)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

33–39

50–53

20–32

- 1 Turinys
- 2–8 Loreta SUNGAILIENĖ. „Žemaičių dounininkų dainavimo tradicija įrašyta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą“
- 9–19 NOMEDA BANDZIENĖ. „Kasmetiniai Kelmės etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursai – Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybė“
- 20–22 „Archeologas, pedagogas, knygų autorius, projektų vadovas dr. Gintautas Zabiela“
- 23–32 ADOMAS BUTRIMAS. „Žemaičių piliakalnių tyrinėtojas Gintautas Zabiela“
- 33–39 KAZIMIERAS PRUŠINSKIS. „Žemaičių bajoras, Paryžiaus mokslų akademijos narys, entomologas, ichtiologas, bitininkystės specialistas Mykolas Kazimieras Girdvainis“
- 40–45 „Lenkimų seniūnijos teritorijoje veikusios mokyklos ir jose dirbę mokytojai“
- 46–49 DANUTĖ MUKIENĖ. „Ne tik tautosakos kūriniai, bet ir archajiškos žemaičių kalbos, kultūros bei gyvensenos liudytojai“
- 50–52 DANUTĖ MUKIENĖ. „Ką liudija archyvuose, muziejuose saugoma informacija apie Simono Daukanto ir Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gimtojo krašto XX a. etninę kultūrą?“
- 53–55 Juozas Mickevičius. „Senųjų žemaičių alaus darymas ir gėrimas“
- 56 „Poetas ir prozininkas Augenijus Zabitis“
- 57–59 Augenijus Zabitis. „Eilėraščiai“
- 60–70 Rudīs Edvards. „Sėmuona malūnā“ (tėsėnīs)
- 71–72 Bliūdžiuvienė Regina. „Jaunatis darži nušvėta“

ŽEMAIČIŲ *dounininkų* dainavimo tradicija įrašyta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą

Loreta SUNGAILIENĖ

Net trylika Lietuvos bendruomenių puoselėjamų gyvojo paveldo reiškinių šiemet papildė Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą. Tarp jų – žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicija, kurios paraiškos rengimą 2025 m. inicijavo Telšių rajono savivaldybė. Pagrindiniai paraiškos teikėjai – Telšių kultūros centras, asociacija Akademinio žemaičių jaunimo korporacija „Samogitia“, bendrateikėjai – Mažeikių rajono Sedos kultūros centras, Palangos krašto etnoklubas „Mėguva“. Medžiagos vertybės bylai rinkimu, paraiškos rengimu rūpinosi Telšių kultūros centro folklorininkė, vaikų ir jaunimo folkloro ansamblio „Čiučiuruks“ vadovė Rita Macijauskienė bei korporacijos „Samogitia“ pirminkė, etnomuzikologė, hum. m. dr. Loreta Sungailienė. Prie paraiškos rengimo prisidėjo Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo, Telšių rajonų, Palangos savivaldybių folkloro kolektyvų vadovai, kurie dalyvavo apklausoje, užpildė klausimyną, atsiuntė garso, vaizdo įrašų, nuotraukų, žinia apie rengiamą paraišką dalijosi su savo kolektyvų bendruomenėmis, vietos žmonėmis, teikė pasiūlymus dėl galimų tradicijos išsaugojimo priemonių ateityje.

Iš pietų Žemaitijos į Sąvadą šiemet atkeliavo ir Kelmės kultūros centro bei Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės skyriaus pristatyta geroji praktika „Etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursai Kelmėje“. Tai didžiausios apimties ir ilgiausiai gyvuojantis tokio pobūdžio reiškinys Lietuvoje, kasmet miestą paverčiantis tikra folkloro laboratorija, suburiančia pdaugiau kaip 300 muzikuojančių, dainuojančių, į tradicinių amatų dirbtuves ir mokslines diskusijas įsitraukiančių dalyvių.

Žemaičių tradicinis dainavimas taip pat daug

Mosėdžio (Skuodo r.) folkloro ansamblis. 2025 m.

Jurginių šventėje Palangoje žemaitiškas dainas ant Birutės kalno dainuoja šventės dalyviai. Priekyje – Palangos folkloro ansamblis „Mėguva“. 2024 m.

metų puoselėjamas visos šalies folkloro bendruomenės pamėgtuose vasaros kursuose Kelmėje. Plačiau apie kursus rašoma kitame straipsnyje (žr. p. 9–19).

Žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicijos paraiškos rengimo procesas

Apie poreikį rengti žemaičių dainavimo tradiciją pristatančią paraišką ir teikti ją šalies gyvojo paveldo sąvadui su įvairiais Žemaitijos regiono folklorininkais diskutuojama jau bemaž penketą metų. 2024 m. Sąvado tikslai ir kūrimas buvo pristatytas Telšių rajono savivaldybės administracijos suburtai Etninės kultūros tarybai, kuri nutarė inicijuoti paraiškos rengimą. Šis darbas buvo įtrauktas į savivaldybės administracijos patvirtintą Etninės kultūros plėtros programą. 2025 m., konsultuojantis su Lietuvos nacionalinio kultūros centro nematerialaus kultūros paveldo specialistėmis, buvo numatyti paraiškos rengimo veiksmai, parengtas klausimynas

Sediškiai (Mažeikių r.) tarptautiniame festivalyje „Skamba, skamba kankliai“ 2023 m. Vilniuje

Telšių vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Čiučiuruks“ 2024 m. Vilniuje

Nuo viršaus: paraišką rengusios žemaičių „dounininkų“ dainuojamojo folkloro specialistės, populiarintojos, folkloro ansamblių vadovės Loreta Sungailienė ir Rita Macijauskienė

Žemaitijos regiono folkloro kolektyvų vadovams. Jie buvo informuoti apie paraiškos rengimą, o pildydami klausimyną savo kolektyvų vardu išreiškė pritarimą šiai iniciatyvai bei įsipareigojo pristatyti ją savo vietos bendruomenėms, kultūros ir švietimo darbuotojams. Klausimyną parengė, medžiagą rinko AŽJK „Samogitia“ nariai, o sistemino bei paraiškai parengė pirmininkė

L. Sungailienė. Praėjusių metų pabaigoje vykusio Sąvado komisijos posėdžio metu paraiška sulaukė puikaus įvertinimo, o šiemet vertybė „Žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicija“ jau puikuoja naujai į Sąvadą įrašytų reiškinių sąrašė.

Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado komisijos nariai, vertinę paraišką pažymėjo, jog grandiozinėje paraiškoje preciziškai ir detaliai, pasitelkiant ir etnomuzikologinę analizę, aprašyta *dounininkų* dainavimo tradicija, jos vystymosi istorija, kuri, galimai, siekia net viduramžių laikotarpį. Iš pristatymo akivaizdu, kad tai stiprus *dounininkų* tapatybės fenomenas, kurio puoselėjimas reikšmingas ir saugant *dounininkų* tarmę bei jos atmainas. Surinkta archyvinė medžiaga parodo dainų repertuaro ir stilistinės atlikimo manieros savitumą, o gana gausus

(Nukelta į 4 p.)

Iš kairės: Kretingos rajono kultūros centro Šukės skyriaus folkloro ansamblis „Šopokis ir to paties kultūros centro Baublių skyriaus folkloro ansamblis „Kalnopė“

Kretingos rajono kultūros centro Vydmantų skyriaus folkloro kolektyvas „Žemčiūga“ 2025 m. Barstyčiuose (Skuodo r.) vykusioje folkloro šventėje

Nuo viršaus: grupė Telšių kultūros centro vaikų ir jaunimo folkloro kolektyvo „Čiučiuruks“ merginų Lietuvos dainų šventės „Kad giria žaliuotų“ Folkloro dienos renginyje Vilniuje 2024 m. ir būrelis šio ansamblio dalyvių tais pačiais metais Palangoje vykusioje Jurginių šventėje

žemaitiško dainavimo puoselėtojų būrys pagrindžia, kad vertybę išties yra kam saugoti. Nurodytas ir didelis būrys specialistų, kurie gali konsultuoti dainavimo tradicijos klausimais. Gražiai atskleistas žemaičių *dounininkų* folkloro ansamblių dalyvavimas savo regiono šventėse. Paraiškoje daug dėmesio skirta puoselėtojų bendruomenių santykiui su tradicija, at-

liktos kokybinės apklausos analizei bei pristatymui.

Parengtas detalus išsaugojimo priemonių planas. Numatyta rengti Žemaitijos regiono folkloro ansamblių vadovų sueigas, patirtimi dalintis įvairiuose mokymuose, jaunimui skirtose stovyklose, vasaros kursuose. Tikimasi, jog po visą Žemaitiją pasklis kai kuriuose miestuose ir miesteliuose pamėgtų naktiškųjų su žemaitiškais pasidainavimais idėja bei nauja iniciatyva „Dainuok, filmuok, dalinkis“, o gražiausios regiono folkloro ansamblių dainos sudarys spalvingą, visiems prieinamą grojaraštį. Žemaičių dainuojamojo folkloro paiešką ateityje palengvins duomenyne „Žemaičių dainos archyvuose ir leidiniuose“ sukaup-ta informacija. Svarstomos ir naujų konkursų, pavyzdžiui, vaikų dainų ar žemaičių tradicinės dainos interpretacijos, organizavimo galimybės.

Dainavimo tradicijos išskirtiniai bruožai

Žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicija paplitusi žemaičių tarmės telšiškių ir kretingiškių patarmių plotuose – Telšių, Plungės, Skuodo,

Mažeikių, Kretingos rajonų savivaldybėse, Palangos savivaldybėje. Vertybę puoselėja įvairių veiklų patirtį (nuo 3 iki 40 metų) turintys, nuolat repetuojantys, koncertuojantys ir kitais būdais vietos bendruomenes telkiantys bei dainuojamąjį folklorą aktualizuojantys folkloro ansambliai. Aktyvių žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicijos saugotojų (praktikuotojų) skaičius apima kelis šimtus žmonių nuo ikimokyklinukų, moksleivių, studentų iki įvairaus amžiaus suaugusiųjų ir senjorų. Dominuoja mišrūs kolektyvai, yra vaikų ir jaunimo bei šeimų pagrindu susibūrusių ansamblių.

Visame *dounininkų* tar-mės plote išsaugotos bei įvairiomis formomis tęsiamos daugiabalsio dainavimo tradicijos amžius yra ne mažiau kaip 150–180 metų, tačiau dainų melodika yra gerokai senesnė. Didžioji dalis dainų repertuaro yra tiesiogiai užrašyta, perimta, išmokta iš vietos tautosakos pateikėjų, taip pat pasitelkus archyvuose saugomus ir leidiniuose publikuotus išteklius. Tradicija pasižymi monolitišku melodijų stiliumi, savitu, laisvu melodijų dainavimo būdu, kuriam būdingas žemas balsas, sodrus, garsus dainavimas, stiprus, aiškus dainos užvedimas, darnus daugiabalsis skambesys, savita tarmiško teksto artikuliacija, „išilinguojanti“ dainos tėkmė. Ansambliai didelį dėmesį skiria autentiškumui, stengiasi perimti žemaitiško dainavimo

Mažeikių rajono Sedos folkloro ansamblis „Rėmolė“ prie Barstyčių didžiojo akmenio. 2024 m.

Plungės kultūros centro folkloro ansamblis „Gondinga“

stilių, tarmę, išlaikyti melodijų vingrumą ir specifinę dainavimo manierą, kurią perteikia dainos vedantysis ir jam pritariantys dainininkai.

Žemaičių *dounininkų* tradicinis dainavimas yra gyvybingas ir gerai organizuotas kultūrinis reiškinys, kurį palaiko platus ir socialiai įvairus žmonių ratas, o tradicijos tęstinumas yra užtikrinamas per jaunimo ir vaikų įtraukimą, formalųjį ir neformalųjį ugdymą bei kultūros darbuotojų iniciatyvą. Žinios ir patirtis perduodama nuolatinių repetacijų ir koncertų, projektinių veiklų metu, bendruomeniniuose renginiuose, tikslinėse edukacijose, aktualizuojant paveldą leidiniuose bei įrašuose. Dainos ir dainavimas buria, vienija žmones, suteikia vertingą kultūrinę patirtį, stiprina ryšį su gimtine, kalba ir praeitimi, padeda rasti darnos su aplinka jausmą, pajusti senosios liaudies dainos estetiką, ryšį su senąja pasaulėžiūra. Vietos bendruomenės tradicinį dainavimą suvokia kaip vieną esmingiausių žemaitiškos savasties ir tautinio tapatumo išraiškų.

Tradicijos puoselėtojai

Prie paraiškos rengimo ir teikimo prisidėję folkloro ansambliai, kurie puoselėja žemaičių *dounininkų* dainavimo tradiciją:

1. Kretingos rajono kultūros centro vyrų folkloro grupė „Andulė“

(Nukelta į 6 p.)

Palangos kultūros centro folkloro ansamblis „Mėguva“. 2024 m.

(vadovė Elena Šalkauskienė) – apie 10 nuolatinių dalyvių.

2. Kretingos rajono kultūros centro Vydmantų skyriaus folkloro kolektyvas „Žemčiūgā“ (vadovė Jolanta Japertienė) – 15 dalyvių; dauguma senjorai, yra pedagogų, medikų, vairuotojų, socialinių darbuotojų, virėjų, Vydmantų parapijos pastoracinės tarybos narių. Per ansamblio beveik 40 gyvavimo metų jo veikloje dalyvavo daugiau nei 100 žmonių nuo 19 iki 70 metų amžiaus.

3. Mažeikių kultūros centro folkloro ansamblis „Alksna“ ir Mažeikių kultūros centro vaikų folkloro ansamblis „Alksniokā“ (vadovės Dainora Petrikienė, Raimonda Česnauskienė, Jolanta Kaleckienė) – 60 dalyvių nuo 7 iki 93 metų amžiaus. Ansamblyje yra kelios šeimų poros ir jų vaikų.

4. Mažeikių rajono Sedos kultūros centro folkloro ansamblis „Rėmolė“ / „Rėmolė“ (vad. Gintautas Griškėnas), vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Rėmoliokā“ / Rėmoliokā (vad. Gražina Vainutienė) – 60 žmonių nuo 7 iki 93 metų amžiaus: moksleiviai, mokytojai, ūkininkai, pensininkai. Išskirtinis šių kolektyvų bruožas – kartu dainuojantys šeimų nariai. Šiuo metu tradiciją puoselėja šios ansamblio šeimos: Onutė ir Vaclovas Balandžiai, Ona ir Edmundas Kalinauskai, Eugenija ir Algimantas Mockai, Alma ir Petras Lukošiai, Joana ir Vytautas Ruškiai, Gražina Vainutienė ir jos sūnus Egidijus Vainutis, Gintautas Griškėnas bei jo dukta Gabrielė Griškėnaitė, Laima Mažrimienė ir Aleksandra Riaukienė (jos vyro sesuo), Alma Lukošienė, taip pat ir jos anūkė Kamilė Sakavičiūtė.

5. Palangos kultūros centro folkloro ansamblis „Mėguva“ (vadovės Zita Baniulaitytė ir Diana Šeduikienė) – 30 dalyvių, 40–80 m. amžiaus. Jie – įvairių profesijų, daugiausiai pedagogai ir kultūros darbuotojai, medikai, verslininkai. Ansamblyje yra kelios šeimų poros.

6. Plungės rajono savivaldybės kultūros centro folkloro ansamblis „Gondinga“ (vadovė Dalia Stasikėlienė) – 23 dalyviai, jų amžius nuo 40 iki 65 metų. Tarp jų yra mokytojų, medikų, verslininkų, inžinierių, kelios šeimų poros.

7. Žemaičių Kalvarijos kultūros centro filialo Platelių kultūros centro folkloro ansamblis „Platelee“ / „Platele“ (vadovas Aivaras Alminas) – 35 nariai, 16–82 m. amžiaus; moksleiviai, studentai, pedagogai, miškininkai, menininkai, buhalteriai, statybininkai, elektrikai, bitininkai, policininkai, gidai, istorikai, automechanikai, vairuotojai, medikai, ekonomistai.

8. Skuodo kultūros centro Mosėdžio skyriaus folkloro ansamblis (vadovė Vita Pajarskienė) – 20 dalyvių, 15–83 m. amžiaus; moksleiviai, pedagogai, kultūros ir kitų sričių darbuotojai, pensininkai

9. Telšių kultūros centro vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Čiučiuruks“ (vadovė Rita Macijauskienė) – 63 dalyviai, skirtingų amžiaus grupių (ikimokyklinukai, 1–2 kl., 3–5 kl., 6–12 kl. mokiniai). Ansamblyje dainuoja tų pačių šeimų broliai, seserys.

10. Asociacija „Telšių miesto folkloro grupė SULA“ (vadovė Inga Nagytė) – apie 30 dalyvių; suaugę telšiškiai ir Vilniaus dailės akademijos Telšių skyriaus studentai.

Kiti žemaičių *dounininkų* dainavimą puoselėjantys folkloro ansambliai

- Kretingos rajono kultūros centro kolektyvai: Šukės folkloro ansamblis „Šukupis“ (vadovas Alvydas Vozgirdas), Baublių folkloro ansamblis „Kalnopė“ (vadovė Justė Lipinskienė), Salantų kultūros žmonės, kuriuos buria Auriimas Rapalis ir Rita Šukienė.

- Mažeikių rajono folkloro kolektyvai: Urviškių kultūros centro folkloro kolektyvas „Ašvija“, Židikų kultūros centro folkloro ansamblis „Gija“, Tirkšlių kultūros centro folkloro grupė, Vieکشnių kultūros centro folkloro ansamblis „Okata“.

- Palangos moksleivių klubo folkloro ansamblis „Kikilis“ (vadovė Diana Šeduikienė).

- Plungės rajono Šateikių kultūros centro folkloro ansamblis „Šateike“ / „Šateikė“ (vadovė Laima Domarkienė).

- Telšių rajono kolektyvai: Telšių kultūros centro folkloro ansamblis „Spigėns“ (vadovė Diana Bomblauskienė), Telšių rajono Luokės kultūros centro folkloro ansamblis „Šatrija“ (vadovė Vilija Benešienė), Varnių kultūros centro grupė „Vo kâp“ (vadovas Arūnas Gedmantas).

Su tradicija susijusios asociacijos, visuomeninės organizacijos

- Telšių jaunimo etno klubas „Čiučiuruks“ (pirmininkė Rita Macijauskienė).

- Platielių etninės kultūros klubas (vadovas Sigitas Kvašinskas).

- Palangos krašto etnoklubas „Mėguva“ (vadovė Zita Baniulaitytė).

- Krašto tradicijų puoselėtojų klubas, Mažeikiai (vadovė Dainora Petrikienė).

- Mažeikių folkloro klubas (vadovas Sigitas Šakys).

Tradicijos perdavimas

Žemaičių dainavimo tradicija perduodama itin plačiam ratui žmonių – nuo ilgamečių ansamblių narių iki šeimų, giminės narių bei vietos bendruomenių. Tradiciją skleisti padeda atviri pasidainavimų renginiai (Lietuvių liaudies dainų metais itin pasiteisinusi priemonė), įtraukę daugelį tradiciją puoselėjančių kolektyvų ir didelį ratą vietos bendruomenių Palangoje, Telšiuose, Platieliuose, Plungėje, Skuode, Sedoje, Mažeikiuose, Kretingoje ir kitų rajonų miesteliuose.

Ypatingas dėmesys skiriamas vaikų ir jaunimo ugdymui, įtraukiant juos į bendras repeticijas su suaugusiaisiais (pavyzdžiui, „Alksniokų“ ir „Alksnos“, „Rėmolec“ / „Rėmolė“ ir „Rėmoliokaa“ / „Rėmoliokā“ bendradarbiavimas) bei organizuo-

Nuo viršaus: Telšių miesto folkloro grupė „SULA“ 2025 m. Jurginių šventėje Palangoje; Mažeikių rajono Sedos kultūros centro vaikų ir jaunimo folkloro ansamblis „Rėmoliokaa“ / „Rėmoliokā“ ir Kretingos kultūros centro vyrų folkloro grupė „Andulė“ folkloro šventės metu Skuodo rajone prie didžiojo Barstyčių akmens

jant specializuotas stovyklas Pagardės kaime, Sedoje, Telšių rajone ir kitur. Perdavimo procesas apima tiek neformalų mokymąsi „iš lūpų į lūpas“ iš senųjų pateikėjų, tiek kryptingą archyvinių įrašų klausymąsi bei autentiškos manieros imitavimą.

(Nukelta į 8 p.)

Tarptautiniame folkloro festivalyje „Baltica“ koncertuoja Plungės rajono Žemaičių Kalvarijos kultūros centro Platelių skyriaus folkloro ansamblis „Platelee“ / „Platelė“. 2017 m.

Pavyzdžiui, Telšių kultūros centro vaikų ir jaunimo folkloro ansamblio „Čiučiuruks“ bei asociacijos „Telšių miesto folkloro grupė SULA“ dainininkai repertuarą ir atlikimo stiliškumą perima iš vyresniųjų Luokės folkloro ansamblio „Šatrija“ dainininkų. Kolektyvai nuolat bendradarbiauja tarpusavyje, pavyzdžiui, Telšių „Čiučiuruks“, Mažeikių „Alksniokā“ dalyvauja Šilalės „Etnoklubo“ rengiamuose projektuose, savo patirtimi dalijasi kolektyvų vadovai, vyksta žemaičių dainavimo mokymai. Metodinį pagrindą tradicijai suteikia ekspedicijų metu fiksuojama medžiaga, leidžiamos kompaktinės plokštelės bei metodiniai leidiniai. Savo kompetencijas nuolat kelia specifinės žemaitiško dainavimo stiliškos žinovės, etnomuzikologės Loreta Sungailienė, Rūta Vildžiūnienė, Loreta Stoliarovicė ir kt. Svarbų vaidmenį atlieka formalizuotas mokymas repeticijose, kuriose dirbama su atskiromis dainininkų grupėmis ar atskiromis balso partijomis. Reikšmingi folkloro kolektyvų vadovų Dainoros Petrikienės, Zitos Baniulaitytės, Gražinos Vainutienės ir kt. vedami seminarai. Tradicijos gyvybingumą stiprina tokie projektai, kaip „Tramtatulio akademija. Žemaitija“ bei sistemingas vaikų ruošimas Lietuvos vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų – konkursui „Tramtatulis“, kurio laureatai vėliau tampa pagrindiniais dainų vedančiais. D. Petrikienės (Mažeikiai), G. Vainutienės (Seda), A. Almino (Plateliai), R. Macijauskienės (Telšiai), Ritos Šukienės (Salantai) konkursui parengti vaikai ir jaunimas (ansamblių dalyviai ir kiti jaunesni vietos gyventojai, augantys tarmiškai kalbančiose šeimo-

se) yra tapę šio konkurso laureatais, diplomantais, demonstravę iš vyresniųjų perimtos arba mokytojų išmokytos dainavimo tradicijos charakteringumą.

Apie Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą

Nuo 2017 m. kuriamas Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas – įvairių atlikimo meno, tautodailės, amatų, švenčių, kulinarinio paveldo ir kitų tradicijų, žinių, įgūdžių, išsaugojimo veiklų sąrašas, kuriame šiuo metu jau yra 83 vertybės. Šiomet viešas naujų nematerialaus kultūros paveldo vertybių pristatymas ir sertifikatų tradicijų saugotojams įteikimo iškilnės vyks gegužės 19 d. Vilniaus rotušėje. Jų metu bus pristatytos ne tik jau minėtos žemaičių, bet ir kitų etninių grupių, tautinių mažumų bei visos Lietuvos bendruomenėms svarbūs gyvojo paveldo reiškiniai. Tai – analoginės fotografijos tradicija Lietuvoje, bulvinių bandų ant kopūsto lapo kepimo tradicija Lazdijų krašte, krikštų tradicija Mažojoje Lietuvoje, nėgių žvejyba Šventosios upėje, Sartų žirgų lenktynių tradicija Dusetose, Skriaudžių kanklės: šimtametė muzikavimo tradicija, Trijų Karalių vaikštytės Darsūniškyje, Lietuvininkų giedojimo tradicija, taip pat paveldo išsaugojimo veiklos – Lietuvos moldavų ir rumunų pavasario pasitikimo šventė „Marcišor“, romų kultūros festivalis „Gypsy Fest“, žirgų maudynės Anykštėnų naktigonės šventėje.

Sąvado valdytojas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, tvarkytojas – Lietuvos nacionalinis kultūros centras, kuriam talkina kompetentingų kultūros srities žinovų komisija, specialistų tinklas, kultūros, mokslo ir studijų institucijos, nevyriausybinės organizacijos, saugotojų bendruomenės ir pavieniai asmenys. Prie nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir sąvado kūrimo proceso gali prisidėti visi, todėl kasmet pavasarį kviečiama teikti vertybių pasiūlymus, konsultuotis, o rudenį – teikti paraiškas.

Daugiau informacijos – Sąvado svetainėje <https://savadas.lnkc.lt>.

Nuotraukos – iš Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado, folkloro ansamblių, VšĮ „3DVilnius“

Kasmetiniai Kelmės etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursai – Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybė

Nomeda BANDZIENĖ

Šiomet vasarą jau 37-ąjį kartą Kelmės etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursuose vėl bus laukiami etnine kultūra, tradiciniais amatais ir muzikavimu besidomintys įvairaus amžiaus gyventojai. Šie kursai – ne tik savo ilgaamžiškumu stebinantis reiškinys, bet ir tęstinumą turinti tradicija, vertybė, kuri šių metų pradžioje įrašyta į Lietuvos nematerialių kultūros paveldo vertybių sąvadą. Paraišką ją įtraukti į šį Sąvadą pateikė Kelmės kultūros centras ir Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės skyrius. Joje nurodoma, kad šie kursai yra didžiausios apimtys ir ilgiausiai gyvuojantis etninės kultūros tradicijų puoselėjimo pavyzdys Lietuvoje. Jie pirmą kartą (1988 m.) buvo surengti kaip kankliavimo mokymai, sudarant galimybę jų dalyviams patiems pasigaminti kankles. 1989 m., į organizacinį darbą įsijungus Romuvos stovyklos aktyvui, kursai visoje Lietuvoje sukėlė didžiulį susidomėjimą ir pritraukė daugiau negu tūkstantį įvairaus amžiaus dalyvių.

Nuo 1991 m. Lietuvoje steigiantis vis naujoms ir naujoms etninės kultūros globos organizacijoms, etnine kultūra besidomintiems gyventojams atsirado juos dominančių šios srities veiklų vietose, tad Kelmės vasaros kursų dalyvių srautas sumažėjo, bet jų populiarumas ir aktualumas išliko iki šiol. 1992–2025 metais juose daugiausiai dėmesio buvo skiriama Žemaitijos regiono etniniam savitumui, todėl dabar šie kursai dar vadinami Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursais.

Nuo pat pradžios kelmiškių organizuojami kursai pasižymi atvirumu ir prieinamumu – juose gali mokytis įvairaus amžiaus bei socialinių grupių gyventojai, t. y. visi, kas domisi etnine kultūra.

Per 36 metus kursuose mokėsi apie 11 tūkstančių įvairaus amžiaus žmonių, dalyvavo apie 2 000

Kursų dalyviai apžiūri kanklių meistrų Vlado ir Jono Chockevičių padarytas kankles

Vyksta etnomuzikologės doc. dr. Gailos Kirdienės smuikavimo pamoka

folkloro atlikėjų ir pateikėjų, paskaitas skaitė apie 100 mokslininkų, etninės kultūros praktikų, apie 300 tautodailininkų ir amatininkų skleidė amatininkystės žinias, bei dalinosi patirtimi, demonstravo savo kūrybą. Kursuose pristatyta apie 80 leidinių.

Kodėl Kelmė tapo Žemaitijos etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursų sostine?

Atsakymą į šį klausimą randame jau minėtoje paraiškoje. Čia rašoma, kad etninės kultūros kursai Kelmėje buvo pradėti organizuoti neatsitiktinai, nes jau 1980 m. Lietuvoje plačiai garsėjo Kelmėje gyvavusių etnografinių ansamblių veikla, čia buvo rengiamos tautodailininkų darbų parodos, organizuojamos meno šventės.

Pirmosios folkloro rinkimo ekspedicijos, kurioms tada vadovavo Romuvos vyriausiasis krivis Jonas Trinkūnas, Kelmėje vyko dar 1972 metais. 1981–1984 m. tautosakos rinkimo ekspedicijas Kelmės krašte suorganizavo vienas iš folkloro an-

(Nukelta į 10 p.)

Iš kairės: kursų dalyviai prieš 35-erius metus mokosi groti kanklėmis ir pasigaminti kankles

samblių judėjimo pradininkų Evaldas Vyčinas kartu su Vilniaus inžinerinio instituto folkloro ansambliu „VISI“. Šiose ekspedicijose dalyvavo ir Kelmės krašto moksleiviai. Tautosakos rinkimo ekspedicijos Kelmės krašte vyko nuo XX a. 9 dešimtmečio pradžios: 1981 m. – Šedbaruose ir Karklėnuose, 1982 m. – Šaukėnuose, 1983 m. – Kolainiuose ir Lioliuose, 1984 m. – Vidsodyje ir Šilo Pavėžupyje. Jų metu surinkta turtinga ir gausi Kelmės krašto tautosaka buvo naudojama folkloro sklaidai, įtraukiama į vėliau susibūrusių etnografinių ansamblių ir folkloro kolektyvų koncertines programas.

Plėtojant paminėtas veiklas Kelmėje susiformavo palankus etninės kultūros laukas. Būtent jis šio rajono kultūros specialistus paskatino folklorą ne tik fiksuoti, tinkamai jį perteikti, perduoti kitiems, populiarinti kultūrinių renginių metu, bet ir pradėti skleisti gerąją etninės kultūros puoselėjimo patirtį plačiam etninės kultūros mylėtojų ratui.

Einant metams kursų programa plėtėsi, jų dalyvius pradėta mokyti groti ne tik kanklėmis, bet ir kitais tradiciniais liaudies muzikos instrumentais, užsiimti įvairiais tradiciniais amatais. Atsirado ir liaudiško dainavimo, kulinarinio paveldo mokymai. Kursuose pradėta supažindinti su vykusiu mokslinių tyrimų rezultatais, buvo imta organizuoti etninės kultūros srities leidinių, folkloro atlikėjų programų pristatymus. Dabar Kelmės etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursuose mokymai vyksta jau 27 sekcijose, kuriose žinias ir patirtį gilina įvairaus amžiaus, socialinių grupių žmonės.

Dalindamiesi savo žiniomis, patirtimi kursuose dėstantys savo srities specialistai (profesionalai ir praktikai) skatina jų dalyvius pažinti ir puoselėti įvairias etninės kultūros sričių tradicijas.

Kursų istorijos fragmentai

1988–1989 m. Kelmės kursai buvo organizuojami Suomijos ir Švedijos pavyzdžiu. Juos padėjo surengti etninės kultūros gaivinimo žinovai Romualdas Apanavičius, Egidijus Virbašius, Vida Palubinskienė bei entuziastas Vytautas Musteikis, iš Latvijos meistro ir muzikanto Jānio Poriķio gavęs ir į Lietuvą parvežęs informaciją apie praktikoje pasiteisinančią kanklių rekonstravimo metodiką. Tuo laikotarpiu prie Kelmės etnokursų organizavimo prisidėjo ir aktyvūs folkloro ansamblių judėjimo vedliai Evaldas Vyčinas, Algirdas Svidinskas bei entuziastai Albertas Martinaitis, kelmiškis Valdas Rutkūnas ir kiti aktyvūs folkloro ansamblių dalyviai. Dėl šio ypatingo reiškinio etninei kultūrai puoselėti buvo įkurtas pirmasis Lietuvoje rajoninės apimties Kelmės jaunimo folkloro centras, vėliau pavadintas Kelmės kultūros centro Etninės kultūros ir tradicinių amatų skyriumi. Jis, puoselėdamas etninę kultūrą, muzikavimo ir amatų tradicijas, veikia iki šiol bei sėkmingai organizuoja Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursus, kurie puoselėjant Žemaitijos krašto senąsias muzikavimo tradicijas ir amatus yra itin svarbūs.

Kelmės kultūros centro archyvinė ir Vytauto Didžiojo universiteto tiriamaoji medžiaga, paskelbta kursų sumanytojo prof. habil. dr. Romualdo Apanavičiaus spaudai parengtoje monografijoje „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. 7 deš.–XXI a. pr.: tradicijos ir modernumo sąveika“ (Vilnius, 2013), liudija, kad Kelmėje jau vykstant pirmiesiems etnokursams, vykdavo iš anksto suplanuotos ir sumodeliuotos veiklos. Rytai ir po pietų, tarp paskaitų dalyviai būdavo išskirstomi į kankliavimo mokymo sekcijas. Iš pradžių buvo mokoma tradicinio šiaurės rytų aukštaičių, žemaičių ir suval-

kiečių kankliavimo. Konsultuodavo etninių muzikos instrumentų rekonstravimo pradininkai Vytautas Musteikis, Evaldas Vyčinas, Jonas Bugailiškis. Vykstant praktiniams užsiėmimams kursų dalyviai patys galėdavo pasigaminti kankles. Juos jie darydavo pagal muziejuose saugomų eksponatų brėžinius.

Užsiėmimams vadovavo jauni, tačiau patyrę etninės muzikos rinkėjai ir tyrėjai, kankliavimo metodiką perėmę iš mokslo ir etnografijos darbų aprašų, taip pat iš patirties, sukauptos ekspedicijų metu. Šiaurės rytų kankliavimo sekcijai vadovavo dabartinė Rokiškio kultūros centro folkloro ansamblio „Gastauta“ vadovė Nida Lungienė, Žemaičių – Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos profesorė, humanitarinių mokslų daktarė Vida Palubinskienė, suvalkiečių– Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Klaipėdos fakulteto docentas Vytautas Alenskas.

Vykstant kursams buvo skaitomos paskaitos apie tradicines Baltijos tautų kankles ir kankliavimą, koncertavo Skriaudžių ansamblis „Kanklės“. Paskaitas skaitė žymiausi Lietuvos etnologai, etnomuzikologai, kalbininkai, archeologai, folkloristai, mitologai, istorikai, choreografai, savo tyrimų rezultatais buvo pakviesti pasidalinti ir mokslininkai iš Latvijos bei Suomijos. Iš jų patirties sėmėsi ir kursų organizatoriai kelmieškiai. Pirmąjį kursų vakarą buvo rengiamas kursų dėstytojų koncertas – visi dalyviai kartu su dėstytojais ir folkloro atlikėjais dainavo tradicines dainas ir šoko folklorinius šokių. Pasibaigus prasmingų veiklų dienai, sugrįžus į bendrabučius vis dar skambėdavo gyva muzika, kursų dalyviai bendraudavo tarpusavyje. Kelmė tomis dienomis gyveno pakilų, šventišką gyvenimą. Per keturias intensyvių mokymų dienas kursų dalyviai turėjo galimybę gauti tokius aktulių žinių ir įgūdžių pagrindus, kad jie, grįžę į namus, savo kolektyvus, jau galėjo toliau juos gilinti savarankiškai.

Pavykus pirmiesiems kursams, buvo nuspręsta juos rengti kasmet.

Kursų programa vis papildoma naujais mokymais ir aktualiomis veiklomis

Pirmaisiais metais paaiškėjo, kad į kursus atvykusių žmonių poreikiai yra dideli – vien kankliavimo mokymų jiems neužtenka. Tai atsispindi kanklių dėstytojos Vidos Palubinskienės straipsnyje „Liaudies kultūra metodika ir praktika“ (1989 m.).

Lietuvių liaudies instrumentų meistras Egidijus Virbašius kursų dalyviams pristato savo pagamintų instrumentų parodą

Prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas (1955–2019) kursų dalyviams moko katalikiško liaudiško giedojimo

Kelmės kultūros centro archyvinė medžiaga liudija, kad 1989 m. kartu su kankliavimo kursais vietos entuziasto Valdo Rutkūno iniciatyva buvo suorganizuota ir Romuvos stovykla, kurią V. Rutkūnas vedė kartu su etnologu Jonu Trinkūnu. Kelmės kultūros centro archyve saugoma 1990 m. vykusios Romuvos stovyklos turininga programa. Stovykloje pranešimus tada skaitė 17 lektorių, tarp jų ir svečiai iš Latvijos, dalyvavo 50 nematerialaus kultūros paveldo praktikų ir konsultantų. Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės skyriaus filmuotoje medžiagoje „Gyvosios tradicijos geroji patirtis“ užfiksuotas visuomenės didžiulis susidomėjimas pirmą kartą mieste organizuotais kursais.

1992–1998 m. vykusiuose kursuose daugiausiai dėmesio skirta Žemaitijos regionui. 1993-iejai buvo unikalūs tuo, kad kursuose jau mokyta katalikiškų liaudiškų pamaldumo praktikų, pradėta puoselėti katalikiška etninė kultūra. VDU Katalikų teologijos fakulteto Lietuvos Katalikų Bažnyčios istorijos centro profesorius, habilituoto mokslų daktaro Al-

(Nukelta į 12 p.)

Iš kairės: etnomuzikologė, kursų smuikavimo mokytoja doc. dr. Gaila Kirdienė (pirma iš kairės) kartu su savo mokiniais koncertuoja kursų uždarymo renginyje ir akimirka iš kursų uždarymo renginio

fonso Motuzo iniciatyva kursuose pradėta mokyti liaudiško katalikiško giedojimo subtilybių, jaunajai kartai buvo perduodamos žinios apie unikalų religinės kultūros fenomeną – tradicinių lietuvių liaudies muzikos instrumentų sąveiką su katalikiškais giesmėmis. Kartu su Kelmės krašto Žalpių giesmininkais pradėta mokyti giedoti Žemaičių Kalvarijų Kalnus, šermenines giesmes ir maldas, senąsias kantičkinės giesmes, groti ritualinio religinio folkloro daudytėmis, ragais, mediniais trimitais, katilais būgnais, signalinėmis lentomis. Prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas kursų dalyviams skaitė paskaitas katalikiškojo paveldo temomis. Šis mokslininkas, pateikdamas mokslinę tiriamąją medžiagą, ypatingą dėmesį skyrė Kelmės krašto katalikiškajai etninei kultūrai. Buvo pradėta organizuoti ekskursijas po Kelmės krašto sakralines vietas ir objektus. Iki šių dienų kursuose išliko liaudiško katalikiško giedojimo sekcija, kuriai vadovauja Kelmės krašto Žalpių kaimo giedotojai, perėmę katalikiško liaudiško pamaldumo tradicijas iš buvusių savo kaimo senųjų giesmininkų.

Siekiant, kad senosios liaudiško muzikavimo smuiku tradicijos būtų išsaugotos ir gyvybingos, itin yra svarbūs nuo 2008 m. doc. dr. Gailos Kirdienės vedami tradicinio smuikavimo mokymai.

2028 m. kursuose pradėta mokyti groti ir bandonija. Daug jaunų žmonių į tokius mokymus pritraukia etnomuzikologas ir muzikantas Arvydas Kirda.

„Džiugu, kad Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursai prasidėjo su tautinio atgimimo banga ir džiugu, kad ši banga nenuslūgsta, į šiuos kursus ir toliau renkasi žmonės iš visos Lietuvos, juose ypač daug jaunimo. Tai tarsi į vandenį įmesto akmens paskleisti bangų ratilas. Ankstesnių kursų dalyviai į kitų metų kursus atsiveža savo šeimų na-

rius, kolegas, draugus, o šie vėliau – jau kitus draugus, kolegas. Taip ir plinta garsas po visą Lietuvą ir net į užsienio šalis,“ – yra pažymėjusi liaudiško grojimo smuiku mokytoja dr. Gaila Kirdienė Kelmės rajono laikraštyje 2009 m. išspausdintame straipsnyje „Svarbu ne išmokyti, o sudominti“.

Siekiant į vasaros kursus įtraukti ir modernaus folkloro mylėtojus, įvairaus amžiaus žmones supažindinti su alternatyviu požiūriu į liaudies muziką, 2013 m. vasaros kursų mokymai buvo papildyti folkrokro sekcija. *„Ši muzika gali ne tik džiuginti savo autentiškumu, unikalumu muziejuose, raštuose, bet ir suskambėti šiandien. Tikslas iškeltas, kad dainos sugrįžtų į kasdienį gyvenimą. Gal ir pakeičiant išraiškos priemones, tačiau suteikiant naują kvėpavimą, antrą šansą gyventi dabar, o ne tik būti praeities paminklu, suteikti galimybę pražydyti naujai – taip, kaip jas mato jauni žmonės. Tada vėl tapti liaudies dainomis [...],“* – rašo kursų folkrokro mokymų vadovas, kompozitorius, atlikėjas ir pedagogas Jonas Chockevičius laikraštyje „Šiaulių kraštas“ 2013 m. paskelbtame straipsnyje „Tradiciniuose kursuose netradiciniai užsiėmimai“.

Žmonės, norintys išmokti arba patobulinti folkrokro įgūdžius, į mokymus atsineša savo mėgstamus instrumentus – kankles, bosines gitaras, būgnus, smuikus, saksofonus, bandonijas ir kt. Jonas Chockevičius, itin gerbdamas kankles, iškėlė tikslą modernizuoti tradicinių kanklių grojimo techniką, skambesį ir prie folkrokro priartinti šį nuostatų bei unikalų instrumentą.

2013 m. vasaros kursuose pradėta mokyti siūti lininius drabužius. Kelmės kultūros centro archyve saugoma medžiaga liudija, kad tada kursuose pradėjo veikti didelio būrio dalyvių sulaukusi lininių drabužių sekcija, kuriai vadovauja tautodailininkė,

„Lino Mūzos“ įkūrėja Justina Žebelienė. Kursų dalyviai jos vedamuose užsiėmimuose išmoksta ir tautinių marškinių siuvimo bei tradicijos pagrindu modernizuoti drabužius ar jų detales. Tai itin domina jaunas žmones, Kelmės bendruomenės moteris, suteikia tradicijai gyvumo ir patrauklumo.

2012 m. Žemės ūkio ministerija, įgyvendindama Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, atsižvelgdama į didelį ir reikšmingą Kelmės krašto kultūros bendruomenės įdirbį tradicinių amatų ir kitų gyvųjų tradicijų puoselėjimo bei perdavimo srityje, Kelmėje įkūrė tradicinių amatų centrą ir suteikė galimybę įsigyti priemonių, reikalingų etninio muzikavimo bei tradicinių amatų nuolatiniam praktikavimui.

Išaugus kursų dalyvių poreikiui mokytis muzikuoti ne tik armonika, bet ir bandonija, kursuose pradėta daugiau dėmesio skirti muzikavimo bandonija mokymui ir šios tradicijos perdavimui, tad nuo 2017 m. kursuose vyksta Žemaitijos regiono bandonininkų mokymai. Juose dirba keturi grojimo bandonija specialistai: etnomuzikologas Arvydas Kirda, liaudies muzikantas Albinas Batavičius, muzikos pedagogė Lina Lukošienė ir kiek vėliau prie jų prisijungęs folkloristas Andrius Morkūnas.

Ši praktika tampa unikalio Žemaitijos etnografinio regiono išskirtinio muzikavimo bandonija perdavimo tradicija. Į kursus yra kviečiami bandonininkų ansambliai, mokymų metu skaitomos paskaitos, pristatomi leidiniai. Kelmėje per keturias intensyvas ugdymosi ir praktikavimosi dienas, pasiekiami puikūs rezultatai. Grįžę į namus kursų dalyviai skleidžia įgytas žinias ir patirtį muzikuodami įvairiose instrumentinėse grupėse ir folkloro ansambliuose, tarp jų ir Mažeikių, Šiaulių, Sedos, Telšių, Šilalės, Platelių, Varnių, Tauragės, Kelmės suaugusiųjų ir jaunimo muzikos kolektyvuose.

Kursų veiklos nenutrūko ir COVID-19 pandemijos laikotarpiu. 2021 m. vasaros kursai buvo organizuojami virtualiai. Norėdami mokymais sudominti ir į juos pritraukti gyventojus, organizatoriai filmavo kursų praktikų vadovų žinių perdavimui skirtas technologijas-pamokas, lektoriai virtualiai skaitė paskaitas. Filmuota mokomoji kursų medžiaga (veiklų buvo 21) iki šiol viešinama Kelmės kultūros centro *YouTube* kanale, vaizdo įrašai yra sulaukę apie 3 tūkstančių lankytojų peržiūrų.

Vasaros kursams žymios vertės suteikia jų metu vykstančios paskaitos ir leidinių pristatymai. Žur-

Kursų kankliavimo mokytoja prof. dr. Vida Palubinskienė kartu su savo mokinėmis koncertuoja kursų uždarymo renginyje

nale „Muzikos barai“ (2023 m. Nr. 5–8) išspausdintame straipsnyje „Visi keliai veda į Kelmę“ jo autorius prof. Romualdas Apanavičius pažymi, kad 60 universitetų, mokslo institutų, kultūros ir kitų įstaigų darbuotojų, žymiausių Lietuvos etnologų, folkloristų, mitologų, archeologų, istorikų, kalbininkų Kelmėje vykusiuose etnokursuose jau yra skaitę paskaitas ir pristatę mokslinius-tiriamuosius leidinius, kurie yra puiki metodinė medžiaga mokslieiviams, mokytojams, studentams ir kitiems etnine kultūra besidomintiems žmonėms.

Nuo 2000 m. Kelmės vasaros kursuose nuolat rengiamos tautodailės ir amatų parodos. Jose savo kūriniais pristato kursuose dėstantys mokytojai ir amatininkai bei kiti žymūs liaudies meno kūrėjai. Iš viso jau yra įvykę apie 80 įvairių tautodailei ir amatams reprezentuoti skirtų parodų.

Svarbus kasmetinių žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursų reiškinys – jų rezultatų pristatymas. Kursų dalyviai šiuose renginiuose džiugina tuo, ką išmoko ir sužinojo. Jie muzikuoja, dainuoja žemaitiškas dainas, gieda liaudiškas katalikiškas giesmes, rodo, ką patys padarė amatų mokymo praktiniuose užsiėmimuose.

Dabar kursuose jau veikiančiose 27-iose mokymo sekcijose vyksta šios kūrybinės dirbtuvės: kankliavimo, smuikavimo, grojimo armonika, grojimo bandonija, piemenų instrumentais, žemaitiško dainavimo, liaudiškojo katalikiško giedojimo mokymai, mokymai šokti folklorinius šokius, žaidimus ratelius, modernaus folkloro praktikos (folkroko), audimo staklėmis, rinktinių, vytinių juostų audimo, tautinio kostiumo dalių – riešinių mezgimo, rangių, lininių drabužių siuvimo, karpymo iš po-

(Nukelta į 14 p.)

Iš kairės: bandonija groti moko liaudies muzikos atlikėjas Albinas Batavičius (pirmas iš kairės) ir etnomuzikologas Arvydas Kirda (pirmas iš dešinės)

Iš kairės: kursų dalyvius su piemenų muzikos instrumentais supažindina folkloristas Arūnas Stankus; kursų dalyvės

pieriaus meno, kanklių gamybos, Užgavėnių kaukių (žem. ličynų), mitologinių lazdų drožybos, žolynų rišimo, šiaudelių, vytelių pynimo, molio lipdymo ir žiedimo, tradicinės juvelyrikos, akmentašystės, tradicinių valgių gaminimo.

Kelmės kultūros centre kaupiama ir saugoma įvairi dokumentinė kraštotyrinė, audiovizualinė medžiaga liudija, kad 36 metus Kelmėje vykstantys vasaros kursai užtikrina krašto nematerialaus kultūros paveldo perdavimą. Tyrinėdami šią medžiagą matome, kaip keičiasi kursų mokytojų, dėstytojų kartos, yra nemažai atvejų, kai kursus lankę mokiniai jau yra tapę jų dalyvių mokytojais, aukštųjų mokyklų docentais, profesoriais. Matome, kad dažnai tie, kurie anksčiau į kursus atvykdavo mokytis kartu su vaikais, dabar atvyksta su anūkais.

Kursų dalyviams duris atveria ne tik kultūros namai ir muziejus

Pirmieji vasaros kursai, pritraukę didelį skaičių žmonių, vyko Kelmės profesiniame rengimo centre,

Kelmės krašto muziejuje – ten, kur tuo metu buvo didesnės erdvės ir patalpos, tinkančios etnomuzikavimo ir tradicinių amatų veikloms vykdyti. Dabar, kadangi Kelmės kultūros centre visoms kursuose vykdomoms veikloms patalpų neužtenka, keramikos, drožybos iš medžio mokymai, kaip ir anksčiau, vyksta Kelmės krašto muziejuje. Tradicinio muzikavimo mokymams duris yra atvėrusi Kelmės Algirdo Lipeikos menų mokykla, o Kelmės evangelikų liuteronų bendruomenė maloniai priima kursų dalyvius, norinčius mokytis apeiginio giedojimo bei perdavimo kitiems. Atskirai įkurtose akmentašystės dirbtuvėse vyksta akmens tašymo mokymai ir praktiniai užsiėmimai. Tradicinių amatų meistrai – šiaudų pynėja Kornelija Lopetienė ir lazdų meistras Mečislovas Ežerskis – kursų dalyvius šių veiklų moko savo pačių dirbtuvėse. Kelmės krašto šeiminkės kulinarinio paveldo ir tradicinių amatų paslaptimis dalinasi savo sodyboje Prienų kaime (Kelmės r.). Pažintinės katalikiško pamaldumo paskaitos ir veiklos vyko Kelmės krašto kultūros pa-

veldo sakraliniuose objektuose (Kelmės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje, Verpenos Šv. Onos bažnyčioje, Liolių Šv. Simono ir Judo Tado bažnyčioje, Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės bažnyčioje, Užvenčio Šv. Marijos Magdelietės bažnyčioje. Kursų metu jų dalyviai yra lankęsi ir Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilikoje, Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Apsireiškimo koplyčioje, Šiluvos piligrimų kelyje (Raseinių r.). Buvo galimybė mokslinių paskaitų klausytis ne tik uždaroje patalpoje, bet ir Kelmės krašto archeologinių tyrinėjimų vietose Paprūdžių ir Karklėnų kaimuose.

Etninės kultūros specialistai, skaite paskaitas, dalinęsi patirtimi pirmuoju kursų organizavimo laikotarpiu

Kelmės kultūros centre sukaupta archyvinė medžiaga liudija, kad pirmuosiuose vasaros kursuose kankliavimo mokė pedagogai Vytautas Alianskas, Diana Daunoraitė, Daiva Čičinskienė, Dalia Reklaitytė, Valė Noreikaitė, Vida Palubinskienė, Danutė Šimkauskaitė, Audra Polialinaitė, Nida Visockaitė, Alvyda Zimavičienė, o kanklių gamybos patirtimi dalijosi tradicinių amatų meistrai Albertas Martinaitis, Vygantas Jonikas, Česlovas Kulevičius, Egidijus Virbašius, Alfredas ir Vytautas Lučinskai, svečias iš Latvijos Jānis Porīkis. Folklorinio dainavimo tada mokė Nida Visockaitė iš Rokiškio, Milda

Kursų dalyviai apžiūri medinių lazdų meistro Mečislovo Ežerskio ir popierių karpytojos Gitos Kolosovienės kūrinių parodas

Ričkutė, Inija Trinkūnienė, Žemyna Trinkūnaitė, Asta Adomaitytė, Roma Montrimaitė. Audrius Daukša, Rita Balkutė kursų dalyvius supažindino su Baltų pasaulėžiūra. Eugenija Venckauskaitė, Irena Samackaitė iš Vilniaus dirbo su folklorinių šokių mėgėjais, o Rytis Ambrazevičius, Nijolė Mitrytė mokė fiksuoti vaizdus, Remigijus Guliokas, Vladas Černiauskas, Vidmantas Radavičius – groti muzikos instrumentais. Keramikos mokytojos buvo žinomos keramikės Joana Vaidiliauskienė ir Alma Šmitaitė iš Šiaulių.

Dvylika audėjų, atvykusių iš Kauno, Panevėžio, Vilniaus, Betygalos, Šiaulių ir Vilniaus (Birutė Viršilaitė, Asta Vandytė, Jūratė Sapiegaitė, Jolanta Štašauskaitė, Irena Vilienė, Elena Nainytė, Irma Šidiškienė, Dalia Lovčikienė, Rasa Budrytė, Rasa Rimkutė, Laima Braknytė, Birutė Vagrienė) mokė juostų audimo paslapčių.

Penkos amatininkės (Ida Stankevičiūtė, Siga Malakauskaitė, Aušra Paulauskaitė iš Šiaulių ir kelmiškė Irena Arlauskienė bei Genovaitė Klevaitė) kursų dalyvius nudžiugino siuvinėjimo užsiėmimais.

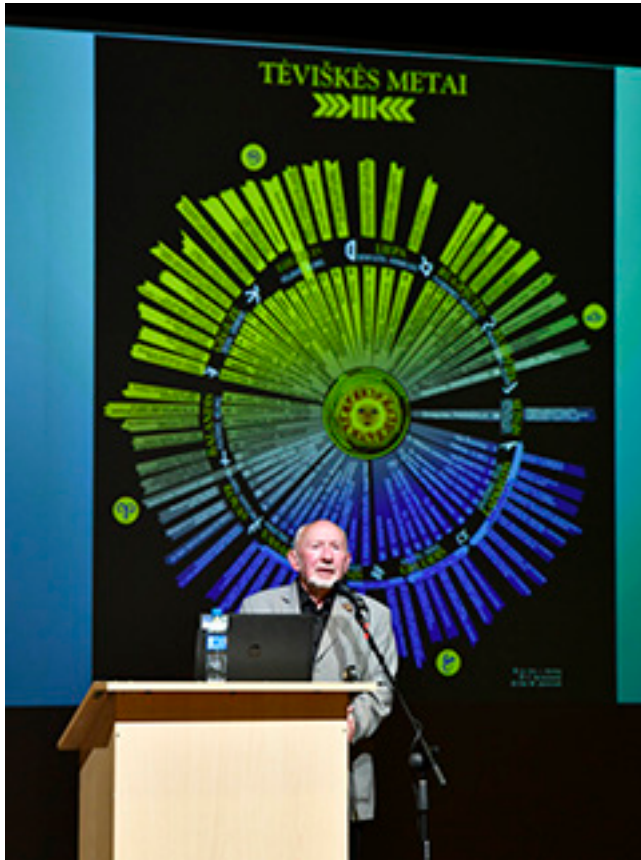
Pynimo technikos žiniomis ir patirtimi dalinosi šiauliškiai Laimutė Tomkuvienė, Zenonas Tomkus, kelmiškiai Gražvydas Jankauskas, Vida Januškevičiūtė. Tradicinius papuošalus kartu su kursų dalyviais gamino penki amatininkai – Andrius Mičkevičius, Egidijus Markevičius, Giedrius Šmulaitis, Vygantas Jonikas iš Rumšiškių, Algirdas Vagrys iš Vilniaus.

Albertas Martinaitis kursų dalyviams parodė, kaip jie patys gali iš medžio išdrožti kaukes, Julija Daniliauskienė mokė karpinių meno, sodų rišimo, margučių marginimo, Eglė Dvarionaitė – karpinių meno. Su norinčiais išmokti austi staklėmis šio amato paslaptimis dalinosi kelmiškės Ona Butvilienė ir Teresė Urbelytė. Tais metais Kelmėje vykusiuose kursuose iš viso dirbo, atvykusiuosius mokė 54 etninės kultūros ir tradicinių amatų specialistai.

Etnomuzikavimo, tradicinių amatų mokytojai, kursuose dirbantys paskutiniaisiais metais

Kursų gyvybingumą palaiko, mokymus veda talentingi, plačiai žinomi savo sričių specialistai. Kankliavimo, kaip ir anksčiau, moko prof. dr. Vida Palubinskienė, muzikos pedagogė, kanklininkės Aušra Vili-maitė-Karyznienė, Dalia Miliauskienė, dr. Laura Lukenskienė. Tęjami

(Nukelta į 16 p.)

Kursų dalyviams paskaitą skaito prof. Libertas Klimka

smuikavimo mokymai, kuriems vadovauja jau minėta etnomuzikologė doc. dr. Gaila Kirdienė. Su norinčiais išmokti groti bandonija dirba etnomuzikologas Arvydas Kirda, Andrius Morkūnas, liaudies muzikantas Albinas Batavičius ir Lina Lukošienė. Muzikuoti kitais instrumentais moko armonikos muzikos pedagogas, folkloristas Osvaldas Gerbenis, etnomuzikologas Dainius Maslauskas, piemenų pučiamųjų instrumentų muzikavimo mokytojas, folkloristas, jaunimo folkloro ansamblio „Vieversėlis“ vadovas Arūnas Stankus. Tarp įvairaus amžiaus gyventojų populiarūs žemaitiško dainavimo puoselėtojos, ilgametės „Alksniukų“ ir „Alksnos“ vadovės Dainoros Petrikienės vedami žemaitiško dainavimo mokymai. Apeiginio liaudiškojo giedojimo dirbtuvėms vadovauja Danutė Anankaitė. Folkrokro dirbtuvių vadovas – kompozitorius, atlikėjas, muzikos pedagogas Jonas Chockevičius apjungia gausų būrį įvairaus amžiaus kursų dalyvių, kurie ieško naujumo ir šiuolaikiškumo, bandydami muzikuoti įvairiais muzikos instrumentais. Šokių ratelių ir žaidimų mokytoja choreografė Dijana Bakšienė moko šokti folklorinių šokių mėgėjus. Į kanklių meistro Alberto Martinaičio dirbtuves dažniausiai ateina kursų

dalyviai, kuriems patiems aktualu turėti savo muzikos instrumentą. Audimo staklėmis austi moko tautodailininkė Ona Butvilienė ir jos pameistrė Irena Arlauskienė. Juostų audimo mokytojos – tautodailininkės Loreta Račkauskienė, Alma Meškienė. Folklorinio kostiumo detalių rangių siuvimo ir vytnių juostų audimo mokytoja – Irena Arlauskienė. Riešinių mezgimo, siuvinėjimo technologijų moko tautodailininkė Jolanta Gečienė. Lininių drabužių siuvimo mokytoja – tautodailininkė, „Lino mūzos“ įkūrėja Justina Žebelienė.

Gausiai lankomos visos tradicinės tekstilės mokymo praktikų dirbtuvės. Paskutiniaisiais metais stebime didesnę jaunų ir vyresnių moterų norą lankyti užsiėmimus, kuriuose jos galėtų išmokytų pačios išsiausti tautinio kostiumo detales, nusimegzti riešines, nusivyti tradicines juostas, pasisiūti žemaitišką tautinio kostiumo galvos apdangalą rangę. Labai populiari lininių drabužių dirbtuvė, kurioje siūti daugiausiai mokosi vietos bendruomenės moterys.

Karpinių dirbtuvių vadovė tautodailininkė-meno kūrėja Nijolė Rimkienė jau yra mokiusi gausų būrį jaunų žmonių ir vaikų. Ir vaikams, ir senjorams, ir jaunimui ta veikla suteikia galimybę greitai džiaugtis savo paties sukurti rezultatu.

Kaukių drožybos meistrystės moko tautodailininkas Eugenijus Arbušauskas. Puikus lazdų drožybos mokytojas yra liaudies meistras Mečislovas Ežerskis. Akmens tašymo moko tautodailininkas Valdas Bandza. Šiaudelių pynimo patirtį perduoda tautodailininkė Kornelija Lopetienė, o pinti iš vytelių moko tautodailininkė Lina Grigalauskiene, žolynus rišti – dailininkas, floristas Evaldas Jasiūnas. Molio lipdymo ir žiedimo dirbtuvių vadovės yra keramikės Audronė Šlyterienė, Lina Užomeckienė ir Irma Diminskienė. Tradicinės juvelyrikos paslaptis kursų metu atskleidžia juvelyrė Dovilė Norbutaitė. Tradicinius žemaitiškus valgius kartu su kursų dalyviais gamina patyrusios Valpainių ir Žalpių kaimų šeimininkės Dalia Zakariene ir Regina Kalvaitienė.

Daug ko kursų dalyviai išmoksta ir iš Kelmėje kursų metu koncertuojančių muzikantų bei dainininkų. Jie pas mus yra kviečiami tam, kad perduotų savo žinias ir patirtį bei pademonstruotų muzikinius įgūdžius. Kursų metu jau yra koncertavę, patirtimi dalinęsi daug folkloro kolektyvų, atlikėjų, tarp jų ir Skriaudžių kanklininkai, tradicinės mu-

zikos grupės „Duja“, „Griežikai“, „Virvytė“, „VISI“, „Taduja“, „Ramočia“, „Judlė“, „Alksna“, „Alksnioka“, „Mėguva“, „Salduvė“, „Vaisgamta“, „Druja“, „Vieversėlis“, „Ratilėlis“, „Čiučiuriuks“, „Senoliai“, „Tauragės bandonija“, „Platele“, „Degule“, „Šebukai“, „Romoliokaa“ / „Rėmoliokā“, „Rėmolee“ / „Rėmolė“, „Mudvi abidvi“, „Eržvilko bandonija“, „Alka“, „Kuršiukai“, „Spigėns“, „Ratā“, „Gondinga“, „Kurtuovė“, patriotinio roko grupė „Thundertale“.

Mokslinės paskaitos

Išskirtinė ir itin svarbi Kelmėje vykstančių kursų veikla – mokslinės paskaitos ir mokslinių tyrimų leidinių pristatymai bei diskusijos, kurioms vykstant daug dėmesio skiriama dalinimuisi tokiais gerosiomis patirtimis, kaip žmonių įsitraukimo į etninės kultūros tradicijų puoselėjimą skatinimas, tradicinio muzikavimo gyvybingumo palaikymas, senųjų ir šiuolaikinių tradicijų ryšio aktualizavimas. Kursų programose svarbią vietą užima archeologijos, mitologijos, katalikiško paveldo temos, tautinio ir kulinarinio paveldo populiarinimas.

Kursai padeda išlaikyti ir plėtoti partnerystę su mokslininkais-tyrėjais, skleidžiančiais teorines ir praktines patirtis, suteikiančiais metodines, dalykines konsultacijas. Tai etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo specialistai, ekspertai, atstovaujantys šioje srityje veikiančias ir reikšmingai prie lietuviškos tapatybės prisidedančias mokslo įstaigas, organizacijas – Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Vilniaus, Klaipėdos, Vytauto Didžiojo universitetai, Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvos tautodailininkų sąjunga ir kt.

Profesorius Romualdas Apanavičius leidinyje „Muzikos barai“ (2023 m., Nr. 5-8), straipsnyje „Visi keliai veda į Kelmę“ rašo, kad nuo 1988 m. kursuose paskaitas skaitė, etnologijos žiniomis dalinasi daugybė mokslininkų, tarp jų: profesoriai Irena Regina Merkienė, Vacys Milius (Lietuvos istorijos institutas), Libertas Klimka (Lietuvos edukologijos universitetas), Rasa Račiūnaitė-Paužolienė, Vytis Čiubrinskas (Vytauto Didžiojo universitetas), Rimvydas Laužikas (Vilniaus universitetas), Vidmantas Mačulskis, Lina Petrošienė (Klaipėdos universitetas), etnomuzikologijos žiniomis – Daiva Račiūnaitė Vyčiniene, Rytis Ambrazevičius (Lie-

Pynimo iš šiaudelių pamokoje

Liaudies meistras Albertas Martinaitis rodo, kaip gaminamos kanklės

tuvos muzikos ir teatro akademija), Romualdas Apanavičius, Alfonsas Motuzas, Vida Palubinskienė (Vytauto Didžiojo universitetas), archeologijos žiniomis – Mykolas Michelbertas (Vilniaus universitetas), Vykintas Vaitkevičius (Klaipėdos universitetas), Adomas Butrimas (Vilniaus dailės akademija), mitologijos žiniomis – Norbertas Vėlius (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), kalbotyros žiniomis – akademikas Zigmas Zinkevičius (Lietuvių kalbos institutas), Alvydas Butkus (Vytauto Didžiojo universitetas), menotyros – Vytenis Rimkus (Vilniaus universitetas), kitų mokslo krypčių docentai – Gintaras Beresnevičius, Arūnas Vaicekuskas (Vytauto Didžiojo universitetas), Vytautas Alenskas, Zita Kelmickaitė, Gaila Kirdienė, Rūta Vildžiūnienė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija), Arvydas Juozaitis (Klaipėdos universitetas), Romas Batūra (Vilniaus universitetas), Vytautas Būda (Vilniaus technikos universitetas), mokslų daktarai – Laima Vaitkunskienė, Saulė Urbanavičienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Bernardas

(Nukelta į 18 p.)

Žalpių kaimo (Kelmės r.) giedotoja Danutė Anankaitė kursų dalyviams moko liaudiškų katalikiškų giesmių

Kompozitorius, atlikėjas, pedagogas Jonas Chockevičius (pirmas iš dešinės) su folkroko mokymų dalyviais koncertuoja kursų uždarymo renginyje

Šaknys, Vida Girininkienė, Vytautas Tumėnas (Lietuvos istorijos institutas), Rūta Šimonytė-Žarskienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), Elvyra Usačiovaitė, Teresė Jurkuvienė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), Vida Kulikauskienė (Vilniaus dailės akademija), kitose įstaigose dirbantys mokslų daktarai – Gvidas Vilyš, Girėnas Povilionis, archeologas, plastinės rekonstrukcijos pradininkas habil. dr. Vytautas Urbanavičius, habil. dr., farmaceutė, žolininkė Eugenija Šimkūnaitė ir nemažai kitų mokslininkų. Paskutiniaisiais metais jų būrį papildė ir nauji lektoriai. Paskaitas yra skaičiusi ir Latvijos antropologė habil dr. prof. Rita Gravere, etnomuzikologas, akademikas Valdis Muktupavels.

Nemažo būrio puikių lektorių, žinomų savo srities specialistų laukiama ir šiemet.

Leidiniai

Kursų gyvybingumui didelę įtaką daro kasmetinių Žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių ama-

tų kursų pagrindu išleisti leidiniai. Juos paveldo perėmėjai naudoja kaip metodines-mokomasias priemones. 1990, 1994 m. išspausdintą dviejų dalių leidinį „Senosios kanklės ir kankliavimas“ sudarė, išleido, vasaros kursų dalyviams pristatė Romualdas Apanavičius. Šio knygų sumanytojai, autoriais ir rengėjais spaudai yra Romualdas Apanavičius, Vytautas Alenskas, Vida Palubinskienė, Egidijus Virbašius ir Nida Visockaitė.

Folkloro ansamblio „Taduja“ kompaktinė plokštelė „Vėjelis pūtė“ – Kelmės krašto dainų ir muzikos rinkinys iš Kelmės kultūros centro tautosakos archyvo. Dainų rinkinys „Kelmės krašto dainos“ (1998 m.), kaip ir minėta kompaktinė plokštelė, taip pat yra labai vertinga bei naudinga kursų lankytojams.

Alfonso Motuzo monografijoje „Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra“ (2007 m.) rašoma apie Kelmės krašto liaudies pamaldumo praktikas (apeigas, maldas, giesmes, metų ciklo šventes ir kt.), tad ši knyga yra labai populiari tarp apeiginio giedojimo perėmėjų.

Didelio dėmesio sulaukia ir išspausdintas Tytuvėnų bernardinų vienuolyno Kalvarijų maldynas bei giesmynas.

2017 m. skaitytojus pasiekė ir Kelmės vasaros kursuose buvo pristatytas leidinys „Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldynas, istorija, muzika ir apeigos“, o 2008 m. – Kelmės krašto liaudies giesmių / kantičkų kompaktinė plokštelė, kurią įrašė Žalpių etnografinis ansamblis. Tiek pirmasis, tiek ir antrasis leidinys padeda gilinti žinias katalikiško pamaldumo praktikas studijuojantiems žmonėms.

Monografija „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje“ (išspausdinta 2015 m.) atskleidžia, aktualizuoja kasmetinių žemaičių etnomuzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursų gyvybingumą, jų vaidmenį gaivinant, puoselėjant ir populiarinant etninę kultūrą.

Dvi kompaktinės plokštelės „Kelmės krašto tradiciniai muzikantai“, kurias 2012, 2022 m. išleido Lietuvos nacionalinis kultūros centras kartu su Kelmės kultūros centru, pristato liaudiškąjį muzikavimą.

Tautodailininkės-meno kūrėjos Nijolės Rimkienės karpinių albumas „Karpiniai mano pasaulis“ (2022 m.) – puiki priemonė norintiems išmokti karpymo meno.

Parodos

Kursų veiklas papildo, jų dalyviams ne tik pažinimo džiaugsmo, estetinio pasigėrėjimo, bet ir praktinės patirties suteikia organizuojamos tautodailininkų ir amatininkų darbų parodos. Jose jau buvo galimybė geriau susipažinti su tapytojo Jono Igario, Virginijaus Kašinsko, Dalios Stalauškienės, medžio drožėjų Adolfo Teresiaus, Mečislovo Ežerskio, Rimanto Paunksnio, Raimundo Bakšio, Eugenijaus Arbušausko, audėjos Onos Butvilienės, akmens meistrų Valdo Bandzos, Jono Vaicekausko, Kazio Bimbos, juvelyrų Danutės Tikuižienės, Dovilės Norbutaitės, karpytojų Nijolės Rimkienės, Gitos Kolosovienės, kalvių Virgilijaus Mikuckio, Stanislovo Špuko autorinės kūrybos ir kitų liaudies meno kūrėjų darbais. Itin vertinga vasaros kursuose eksponuota Romualdo Požerskio fotografijos paroda „Atlaidai“. Buvo galimybė susipažinti ir į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą įrašyto spalvingo Mažosios Lietuvos tautinio kostiumo aksesuaru delmonu.

Kursų daroma įtaka jų šeimininkams ir visai Lietuvai

Kelmės krašto bendruomenės nariai teigiamai vertina etnokursų organizavimo ilgametę praktiką, daugelis patys dalyvauja kursuose, tai, ką juose išmoksta, pritaiko prak-

Kursų dalyviai linksminasi folklorinių šokių vakaronėje

tikoje ir prisideda prie šios vertybės išsaugojimo bei žinomumo, savo pavyzdžiu uždega gimines, draugus, kaimynus, kolegas ir skatina juos taip pat dalyvauti kursuose.

Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės skyriaus kraštotyrininkai sukūrė ir paskleidė daug vertingos vaizdo medžiagos, televizijos laidų ir trumpametražinių filmų apie organizuojamus kursus, jų dalyvius. Vertybę ne kartą garsino nacionalinis transliuotojas LRT, žurnalai „Žemaičių žemė“, „Liaudies kultūra“ (dabartinis pavadinimas – „Būdas“), kiti etninei kultūrai skirti leidiniai, respublikiniai, regioniniai ir vietos laikraščiai, informaciniai portalai, Interneto portalai ir svetainės.

Kelmės rajono savivaldybė žemaičių etninio muzikavimo ir tradicinių amatų vasaros kursus yra įrašęs į rajoną reprezentuojančių renginių sąrašą.

Vasaros kursai daro teigiamą poveikį visos Žemaitijos suaugusiųjų ir vaikų folkloro kolektyvams. Jų nariai, kursuose išmokę į jų programas įtrauktų veiklų, patobulinę savo įgūdžius, tampa aktyviais ir motyvuotais muzikavimą ir amatininkystės tradicijas puoselėjančiais šių ansamblių dalyviais. Kursai prisideda prie gyventojų kompetencijų ugdymo, skatina juos įgyti atitinkamą etninės kultūros puoselėjimui reikalingą kvalifikaciją, daro įtaką renkantis profesijas. Nemažai kursuose dalyvavusių žmonių, perėmę įvairių nematerialaus kultūros paveldo sričių išsaugojimo veiklų patirtį, yra tapę etninės kultūros tyrinėtojais, tautodailininkais, tradicinių amatų meistras, tradicinės muzikos atlikėjais ir puoselėtojais.

Kursuose įgytos žinios ir praktinė patirtis jų dalyviams suteikia pasitikėjimo savo gebėjimais dalyvaujant etninės kultūros veiklose, pasitenkinimą tuo, kuo jie užsiima, taip pat ir bendravimo bei bendradarbiavimo džiaugsmą bei patirtį.

Šios gerosios praktikos iniciatoriai, vykdytojai ir skleidėjai Kelmės rajone yra jau minėtas Kelmės kultūros centras, Lietuvos kraštotyros draugijos Kelmės skyrius, rajono bendruomenės žmonės, kursuose dirbantys mokytojai, kūrybinių dirbtuvių vedėjai, lektoriai. Jie sėkmingai bendradarbiauja, kūrybingai dirba. Tai užtikrina plėtojamų vertybių gyvybingumą, tęstinumą, žinomumą ir padeda išsaugoti lietuvišką tapatybę.

Publikacijoje panaudotos nuotraukos – iš Kelmės kultūros centro archyvo

Archeologas, pedagogas, knygų autorius, projektų vadovas dr. Gintautas ZABIELA

Gintautas Zabiela – ne žemaitis, bet jau apie 40 metų, daugiausiai – paskutiniuosius 20 metų, tyrinėja Žemaitijos archeologines vietas ir objektus. Jis – archeologas, Klaipėdos universiteto docentas, humanitarinių mokslų daktaras. Didelė jo gyvenimo dalis susijusi ne tik su Žemaitija, bet ir su kaimyniniu Mažosios Lietuvos regionu. Čia jis jau apie 40 metų tyrinėja archeologines vietas, vykdo mokslinius tyrimus ir projektus, rengia jų pristatymus, straipsnius bei leidinius sklandai, skaito paskaitas, organizuoja renginius ir kt.

Gintautas Zabiela gimė 1962 m. gegužės 11 d. Anykščių rajono Skiemonių seniūnijos Vaitkuškio kaime. 1968–1975 m. su tėvais gyveno to paties rajono Juškonių kaime, vėliau – Leliūnuose (Utenos r.).

1969–1972 m. mokėsi Juškonių pradinėje mokykloje, 1972–1976 m. – Skiemonių (Anykščių r.) vidurinėje mokykloje, 1976–1980 m. Leliūnų vidurinėje mokykloje, kurią 1980 m. baigė aukso medaliu (jis buvo šios mokyklos 23-ios laidos abiturientas).

Archeologija susidomėjo 1978-ųjų vasarą dalyvaujdamas Diktarų senkapiu archeologiniuose tyrimuose.

1980–1985 m. studijavo Vilniaus universiteto Istorijos fakultete ir čia įgijo istoriko ir istorijos mokslų dėstytojo specialybę (specializacija – archeologija).

1985–1988 m. dirbo Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos Archeologijos skyriuje, 1988–2005 m. (su pertrauka 1991 m.) – Lietuvos istorijos instituto (iki 1990 m. – Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institutas) Archeologijos skyriuje.

1991 m. penkis mėnesius ėjo Kultūros paveldo inspekcijos archeologijos vyriausiojo specialisto pareigas, 1988–1993 m. buvo Lietuvos istorijos instituto jaunesnysis mokslinis bendradarbis,

1993–1994 m. – mokslinis bendradarbis, 1994–2005 m. – vyresnysis mokslo darbuotojas.

1993 m. Vilniaus universitete apsigynė mokslinę disertaciją tema „Lietuvos medinės pilys XI–XV a. pradžioje (archeologijos duomenimis)“ ir jam buvo suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis.

1994–1999 m. ėjo Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus vedėjo pareigas.

1997–1999 m. dirbo Lietuvos istorijos instituto direktoriaus pavaduotoju, 2002–2003 m. buvo šio instituto tarybos pirmininkas.

2006 m. pradėjo dirbti Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute. Iš pradžių ėjo vyresniojo mokslo darbuotojo, o vėliau – vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas, dirbo archeologų grupės vadovu, 2006–2010 m. buvo Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros lektorius, 2010 m. šiame universitete jam suteiktas docento vardas.

Pagrindinė G. Zabelos mokslinių tyrimų kryptis – Lietuvos viduramžių (XIII–XV a.) archeologija, Lietuvos piliakalniai, istorinio laikotarpio įtvirtinimai, Lietuvos archeologijos istorija, Lietuvos regionų proistorė, archeologijos tyrimų metodai.

Jis aktyviai dalyvauja archeologiniuose kasiniuose. Vien 1985–2001 m. laikotarpiu tyrinėjo 18 piliakalnių, 5 piliakalnių papėdžių gyvenvietes, 5 viduramžių senkapius, 5 senamiesčius, 2 pilkapių vietas, 2 dvarvietes, nuo 1985 m. vadovavo daugelio Lietuvos piliakalnių ir geležies amžiaus gyvenviečių archeologiniams tyrimams, tiriamiesiems kasiniams Anykščių, Molėtų, Utenos, Klaipėdos senamiesčiuose, o nuo 2007 m. – Klaipėdos piliavietėje ir kituose Vakarų Lietuvos objektuose, tarp jų ir Žemaitijos.

1992, 1996 m. G. Zabiela buvo Lietuvos valstybės jaunųjų mokslininkų stipendininkas, 1992 m. gavo ir Švedijos valstybės istorijos muziejaus ir karališkosios senienu tarybos stipendiją, tais pačiais metais stažavosi Stokholme (Švedija).

1999–2000 m., gavęs Vokietijos visuomenės mokslų akademijų ir Bambergo universiteto stipendijas, stažavosi Bambergo universitete (Vokietija).

Nuo 2006 m. tyrinėja Klaipėdos senamiestį.

Yra dalyvavęs daugelyje Lietuvoje, Baltarusijoje, Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Ukrainoje ir kai kuriose kitose šalyse vykusiose tarptautinėse

mokslinėse konferencijose.

Aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje.

1989 m. tapo Lietuvos archeologijos draugijos ir šios draugijos tarybos nariu, 1995–1999 m. buvo draugijos pirmininko pavaduotojas. 1997–1998, 2001–2002, 2005–2012 ir nuo 2013 m. eina Mokslinės archeologinės komisijos prie Kultūros paveldo departamento pirmininko pareigas. Pirmosios (2005–2011 m.) ir ketvirtosios (nuo 2012 m.) Nekilnojamo kultūros paveldo vertinimo tarybos, veikiančios prie Kultūros paveldo departamento, narys, 2015 m. išrinktas ketvirtosios tarybos pirmininku. 2010 m. tapo Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto jungtinės istorijos krypties doktorantūros komiteto nariu, 2013 m. – Tarptautinės paminklų ir lankytinų vietų apsaugos tarybos (ICOMOS) Lietuvos nacionalinio komiteto nariu. G. Zabiela yra ir Anykščių bei Kretingos rajonų nekilnojamo kultūros paveldo vertinimo tarybų, nuo 2016 m. – Palangos kurorto muziejaus tarybos narys.

Bendradarbiauja spaudoje. Lietuvos, Baltarusijos ir Švedijos leidiniuose paskelbė daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių apie archeologiją, numizmatiką, kultūros paveldą. Yra išspausdinta ir keli šimtai jo parašytų informacinių straipsnių. Jis – „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ bendradarbis, nuo 1995 m. – Lietuvos istorijos instituto tęstinio leidinio „Lietuvos archeologija“ redakcinės kolegijos narys ir

Gintautas Zabiela Žemaičių muziejuje „Alka“ atsirenka šiaame muziejuje saugomus Medvėgalio piliakalnio komplekso archeologinius radinius savo naujo leidinio iliustracijoms sukurti. Nuotrauka iš Žemaičių muziejaus „Alka“ archyvo

atskirų tomų atsakingasis redaktorius (1995–2000), tęstinio leidinio „Lietuvos archeologija“ 11, 15 ir 18 tomų vyriausiasis redaktorius, nuo 1996-ųjų – kasmetinio archeologinio rinkinio „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius, nuo 2010 metų – mokslo darbų leidinio „Kultūros paminklai“ redakcinės kolegijos narys, rinkinio „Archeologiniai tyrimai Nepriklausomoje Lietuvoje 1990–2010 m.“ vienas iš sudarytojų ir autorių (2012 m. knyga išleista anglų kalba), monografijų serijos „Lietuvos valsčiai“ mokslo darbų rinkinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai. Archeologija“ vyriausiasis redaktorius bei monografijos „Leliūnai“ vyriausiasis redaktorius.

Daugelį knygų, kuriose išspausdinti G. Zabielos darbai, jis yra pats parašęs arba sudaręs, o kitas rašė, sudarinėjo, spaudai rengė kartu su kolegomis. Didžiausias toks leidinys – 2005–2017 m. kartu su archeologu Zenonu Bauboniu sudarytas, spaudai parengtas didelės apimties keturių tomų „Lietuvos piliakalnių atlasas“.

IŠSPAUDINTOS G. ZABIELOS KNYGOS

- 1995 m. – *Lietuvos medinės pilys* (monografija).
- 1999 m. – *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)* (kartu su Pranu Kulikausku, monografija).
- 2001 m. – *Vorutos pilis* (kartu su Tomu Baranausku, brošiūra), „Išsaugokime piliakalnius“ (brošiūra).
- 2009 m. – *Klaipėdos rajono piliakalniai* (kartu su Zenonu Bauboniu).
- 2011 m. – *Lietuvos pilys ir tvirtovės* (kartu su Valentinu Baltrūnu, Tomu Baranausku ir Valdu Rakučiu).
- 2013 m. – *Lietuvos XVII–XIX a. pradžios ikonografijos ir karto-*
(Nukelta į 22 p.)

grafijos šaltiniai Švedijoje (kartu su Ernestu Vasiliausku).

- 2016 m. – *Saulės mūšio pėdsakų paieškos* (kartu su T. Baranausku, studija).
- 2017 m. – *Šilalės rajono piliakalniai* (kartu su Zenonu Bauboniu ir Jurgita Viršiliene).
- 2017 m. – *Baltų piliakalniai: nežinomas paveldas* (kartu su Manvydu Vitkūnu, mokslo studija, išleista lietuvių, anglų ir rusų kalbomis).
- 2018 m. – *Atgimę piliakalniai* (kartu su Jurgita Viršiliene).
- 2019 m. – *Bilionių piliakalnis – nauji Žemaitijos istorijos faktai* (straipsnių rinkinio bendraautoris ir sudarytojas).
- 2020 m. – *Medvėgalio archeologinio komplekso naujausių tyrimų duomenys* (straipsnių rinkinio bendraautoris ir sudarytojas).

SVARBIAUSI TYRIMAI IR PUBLIKACIJOS

Mokslo publikacijos

- *Lietuvos medinės pilys* (1995 m.).
- *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)* (su P. Kulikausku, 1999 m.).
- *Akademinė Lietuvos istorija* (2 tomas: Geležies amžius, su kitais, 2007 m.; t. p. atsakingasis redaktorius).
- *Baltų piliakalniai: nežinomas paveldas* (su Manvydu Vitkūnu, 2017 m.).
- *Žemių įtvirtinimai Lietuvoje* (su Zenonu Bauboniu, 2019 m.).
- *Apuolė: kasinėjimai ir radiniai 1928–1932* (su kitais, 2021 m.; apie Apuolės piliakalnį ir kapinyną).

Spaudai parengti atlasai ir katalogai

- *Lietuvos piliakalniai* (1 tomas: Akmenės–Kupiškio rajonai, 2 tomas: Lazdijų–Šilalės rajonai, 3 tomas: Šilutės–Zarasų rajonai, su Zenonu Bauboniu, 2005–2017 m.).
- *Šilalės krašto piliakalnių atlasas* (su Z. Bauboniu, 2006 m.).
- *Klaipėdos rajono piliakalniai* (su Z. Bauboniu, 2009 m.).
- *Atgimę piliakalniai* (su Jurgita Viršiliene, 2018 m.).

- *Ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietės Lietuvoje* (su kitais, 2018 m.).

Spaudai parengtos šaltinių publikacijos

- *Naujas Lietuvos piliakalnių sąrašo papildymas (1995–2000 m.)* (Kultūros paminklai, 8 tomas, 2001 m.).
- *Čiobiškio ir Rusių Rago pilkapynų tyrinėjimai 1963–1964 metais* (Lietuvos valsčiai, 13 knyga: Musninkai. Kernavė. Čiobiškis, 2005 m.).

Sudaryti leidiniai

- P. Kulikauskas. *Kelias į archeologiją: atsiminimai* (su R. D. Jankauskiene, 2003 m.).
- *Prie baltų kultūros ištakų: skiriama Algirdo Girininko šešiasdešimties metų jubiliejui paminėti* (su A. Bliujiene, 2009 m.).
- *Archeologiniai tyrinėjimai nepriklausomoje Lietuvoje, 1990–2010 (Archeological Investigations in Independent Lithuania, 1990–2010, su Z. Bauboniu ir Egle Marcinkevičiūte, 2012 m.)*.
- *Lietuvos XVII–XIX a. pradžios ikonografijos ir kartografijos šaltiniai Švedijoje* (su Ernestu Vasiliausku, 2013 m.).
- R. Kulikauskienė. *Dienoraščių pynės* (su R. D. Jankauskiene, 2016 m.).
- *Šimtmečio archeologiniai atradimai Lietuvoje (A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania, su Z. Bauboniu ir E. Marcinkevičiūte, 2016 m.)*.
- *Klaipėdos pilis: tyrimai ir šaltiniai. Mokslo darbų rinkinys: studijos, straipsniai, šaltinio publikacija, bibliografija = Castle Klaipėda (Memel): research and sources* (su Aušrine Urbonavičiene, 2019 m.; t. p. vienas autorių; apie Klaipėdos pilį).
- *Medvėgalio archeologinio komplekso naujausių tyrimų duomenys* (2020 m.; ir vienas autorių; apie Medvėgalio piliakalnį ir kūrgrindą).

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. „Gintautas Zabiela“, *Pasaulio Anykštėnų bendrija. Anykštėnų biografijų žinynas*: <https://inx.lv/Jjk41>.
2. „Gintautas Zabiela“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://inx.lv/Jjk45>.
3. „Gintautas Zabiela“, *Lietuvos archeologijos draugija*: <https://inx.lv/Jjk46>.

ŽEMAIČIŲ piliakalnių tyrinėtojas Gintautas ZABIELA

Archeologas Gintautas Zabiela – vienas iškiliausių šių dienų Lietuvos archeologų. Svarbiausi jo gyvenimo ir mokslinės veiklos faktai pateikti jam skirtoje šio žurnalo publikacijoje „Archeologas, pedagogas, knygų autorius, projektų vadovas Gintautas Zabiela (žr. p. 20–22). Na o kaip šio mokslininko veiklą, ypač paskutiniaisiais metais vykdomą Žemaitijoje ir Klaipėdos krašte, vertina, ką svarbiausio jo darbuose išskiria kolegos? Apie tai – žemaičio archeologo, Žemaičių akademijos profesoriaus dr. ADOMO BUTRIMO straipsnis.

Doc. habil. dr. Gintautas Zabiela, baigęs svarbius Aukštaitijos tyrinėjimus, nuo 2006 m. eidamas vyriausiojo mokslinio bendradarbio pareigas, produktyviai ir puikiai dirbaujasi Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute. Ypač sėkminga jo karjera tyrinėjant Aukštaitijos piliakalnius (vien įdirbis Šeimyniškių piliakalnyje, ieškant Mindaugo Vorutos bei iniciatyva ten atstatyti medinę pilį, išleistos monografijos, daugelis kitų reikšmingų darbų rodo, kad jis, tyrinėdamas Aukštaitijos istoriją, yra nuveikęs iš tiesų labai daug).

Ne mažiau vertinga ir jo vėlesnė veikla.

G. Zabiela, pradėjęs darbą Klaipėdoje, ėmė gilintis į jam kiek mažiau archeologine prasme žinomą regioną – Vakarų Lietuvą (Žemaitiją ir Klaipėdos kraštą), čia esančių savo dydžiu išskirtinių piliakalnių ir pilių (Apuolės, Medvėgalio / Karužiškės didžiojo kompleksas, Bilionių piliakalnio ir kitų) tyrinėjimus, daug metų atidavė šiandien jau atstatomai Klaipėdos piliai, kartu su Zenonu Bauboniu užbaigė parengti spaudai grandiozinį savo darbą – atlaso „Lietuvos piliakalniai“ 4-ąjį tomą (visi keturi tomai išspausdinti 2005–2014 m.).

Siekdamas aprėpti itin produktyvią ir įvairialypę G. Zabelos archeologinę veiklą Lietuvoje, pabandžiau ją suskirstyti į, mano supratimu, svarbiausias aštuonias sritis:

Archeologas, Klaipėdos universiteto doc. habil. dr. Gintautas Zabiela. Nuotrauka iš: <https://inx.lv/jjw1H>

1. Žemaitijos piliakalnių tyrinėtojas

G. Zabiela yra daugiausiai piliakalnių tyrinėjęs Lietuvos archeologas per visą Lietuvos archeologijos mokslo istoriją. Jis beveik visada vykdė plataus masto ir didelės apimties projektus. Tai lėmė jo pasirinktų objektų dydis. Tarp jų ypač išsiskyrė Žemaitijoje esančių ant didžiausių ledyno paliktų Žemaičių aukštumų piliakalnių (Medvėgalio / Karužiškės kompleksas, Bilionių, Apuolės ir kt.) tyrinėjimai. Iš visų beveik tūkstančio 1985–2021 metais paskelbtų G. Zabelos publikacijų apie pusė yra skirta būtent šiems tyrimams (žr. G. Zabelos publikacijų sąrašą knygoje „Atrasti praeitį, išsaugoti ateitį“ Klaipėda, 2022, p. 28–85).

Jis pagrįstai vadinamas ir žymiausiu šių laikų medinių bei mūrinių pilių (pvz., Klaipėdos), piliakalnių tyrėju. Visose savo ir kartu su kolegomis parašytose ir sudarytose knygose jis remiasi tik naujausia, taip pat ir jo paties vadovautų didelės apimties archeologinių tyrinėjimų medžiaga, kuri Lietuvoje ir užsienyje yra paskelbta jau išleistose ir viešai prieinamose įvairiose monografijose, studijose, moksliniuose straipsniuose. Palyginimui jis visada naudoja buvusių tyrėjų medžiagą, jų išvalgas, visus kitus žinomus literatūrinius šaltinius. Gerai žino anksčiau vykusius tyrinėjimų silpnąsias vietas, senųjų metodų trūkumus. Ypatingai svarbu dar ir tai, kad visuose jo darbuose jaučiama didžiulė pagarba anksčiau dirbusiems tyrinėtojams.

(Nukelta į 24 p.)

Tyrinėjimų ir monografijų originalumą bei naujumą labiausiai lemia jų kompleksiškas, ypač naujausių gamtamokslinių metodų panaudojimas (spektrometrinių, archeobotaninių, žmonių ir gyvūnų kaulų osteologinių, numizmatinių, georadarų ir dar daugelio kitų).

Naudodamasis archeologinių tyrinėjimų informacija, naujausiais archeologiniais objektais, esamais istoriniais šaltiniais (senąja kartografija, kronikomais, kryžiuočių kelių aprašymais), visų jo pasitelktų tyrėjų kompleksinių tyrinėjimų duomenis, G. Zabiela gana sėkmingai bando atsakyti į iki šiol vis dar kylančius svarbius Lietuvos istorijos klausimus, pvz., kur buvo pirmoji Lietuvos sostinė (Mindaugas ir Voruta); kur yra svarbiausių Lietuvos mūšių vietos (Saulės, Pabaisko ir kt.); kur būta garsiųjų Pilėnų ir kt.

Archeologinių mokslo darbų lygį visų pirma lemia tyrinėjamų objektų – šiuo atveju, visų pirma piliakalnių ir pilių – tyrinėjimų lygis. G. Zabiela per pastaruosius keliolika metų daugiausiai tyrinėjo Klaipėdos pilį ir didžiausius Žemaitijos piliakalnius (Apuolės, Medvėgalio / Karužiškės viso komplekso, Bilionių) bei daugelį kitų Žemaitijos bei Klaipėdos krašto istorinių objektų – alkakalnių, kūldrindų ir kt. Darbo sėkmę lėmė tyrimų kompleksiškas ir sugebėjimas darbe panaudoti bei interpretuoti šių tyrimų medžiagą taip, kad atsiskleistų visas senųjų bendruomenių gyvenimo daugiabriauniškumas: amatų ir verslų, prekybos ir žemdirbystės lygis, medžioklės ir gyvulininkystės įgūdžiai; iki šiol visai nežinoti ar menkai tyrinėti tokie senosioms bendruomenėms svarbūs militarinės kultūros aspektai, kaip pilių statymo įgūdžiai, sudėtingi žemių ir jų ikivalstybinių administracinių-militarinių-komunikacinių ir religinės kultūros bruožai.

Visų tyrinėjimų publikacijos paremtos ypatinai solidžia šaltinių – istorinių, kartografinių ir kitų baze, per daugelį metų jo sukaupta studijuojant medžiagą, esančią Sankt Peterburgo, Maskvos, Varšuvos, Stokholmo, Vilniaus, Kauno ir kitų archyvų bei muziejų fonduose. Naujausių archeologijos mokslo tendencijų išmanymas susijęs ir su tuo, kad jis aktyviai dalyvauja tarptautinėse mokslinėse konferencijose, puikiai moka lenkų, vokiečių, anglų, rusų kalbas.

Humanitarams ir menininkams visada sudėtinga kalbėti apie praktinę jų mokslinės ir meninės kūrybos vertę, tačiau kitaip yra habil. dr. doc. Gin-

tauto Zabielos atveju, kurio mokslinė kūryba ir organizacinė veikla turi labai aiškią praktinę vertę, nes:

a) visose jo arba su kitais parašytose, sudarytose monografijose didžiausias dėmesys skiriamas intensyviausiuose Lietuvos turizmo maršrutuose esantiems didesniems Žemaitijos piliakalniams ir Klaipėdos piliai. Jų pagrindu savivaldybėse yra parengiamos aktualios, plačiąja visuomenei, turizmo industrijai skirtos neabejotiną praktinę vertę turinčios informacinės priemonės (bukletai, internetiniai puslapiai ir kt.),

b) mokslininko darbuose pateikta informacija svarbi visai mūsų visuomenei, ypač moksleivijai ir studentijai. Ji padeda gerinti jaunimo pažintinius įgūdžius, stiprinti jų patriotizmą, ugdyti meilę Tėvynei. Tai itin aktualu gyvenant šiuo neramiu geopolitiniu laikotarpiu,

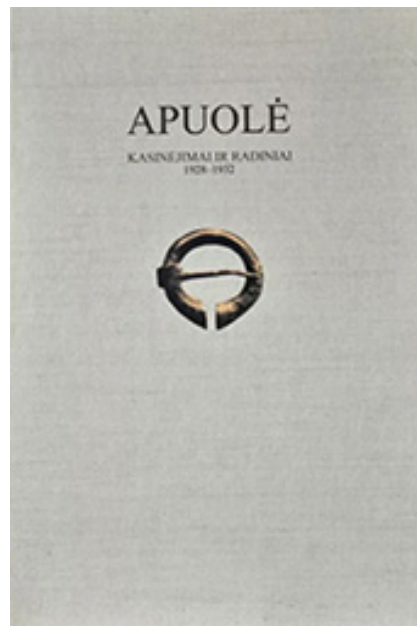
c) Klaipėdos pilis – didžiausias ir svarbiausias Vakarų Lietuvos paveldo objektas. Nuo 2007 m. G. Zabiela vadovauja vykdomiems šios pilies archeologiniams, istoriniams, architektūriniais ir kitiems tyrimams. Tai yra ta mokslinė veikla, be kurios nebūvo įmanomi ir nėra galimi šio objekto didžiulės apimties atstatymo darbai. Daugelį dešimtmečių vykusių Klaipėdos pilies tyrinėjimų, jų rezultatų medžiaga bei radiniai dar ne taip seniai buvo išskaidyti ir sunkiai prieinami. Jo kartu su Aušrine Urbonavičiene sudaryta plati, išsami 2019 m. išleista net 304 puslapių apimties monografija „Klaipėdos pilis: tyrimai ir šaltiniai. Mokslo darbų rinkinys: studijos, straipsniai, šaltinio publikacija, bibliografija = Castle Klaipėda (Memel): research and sources“, kurioje išspausdinti apibendrinti anksčiau vykę šios pilies archeologiniai ir kiti tyrimai, jų metu padaryti planai, brėžiniai, svarbiausių radinių nuotraukos, senųjų tyrimų tekstai, jų apibendrinimai – didžiulis praktinės vertės turintis leidinys projektuotojams, esamiems ir būsimiems šio paveldo objekto atkūrimo bei atstatymo specialistams. G. Zabielos ir jo mokiniių atliktas darbas garantuoja sėkmingą prof. Vlado Žulkaus darbų tęstinumą, viso Klaipėdos pilies komplekso struktūros išsaugojimą, profesionalų jos interjerų ir eksterjerų elementų atkūrimą,

d) nuo 2007 m. G. Zabiela vykdė paminklų tyrimo darbus dujotiekio Klaipėda–Tauragė, 2018–2022 m. Lietuvos–Lenkijos dujotiekio ruože, Mažeikių naftos gamyklos naftotiekio ir Būtingės terminalo trasose. Tai liudija nuolatinį G. Zabielos

dalyvavimą Lietuvos ekonomikai itin svarbiuose projektuose. Be jo sėkmingų, gerai dokumentuotų ir publikuotų tyrimų rezultatų, šie itin svarbūs projektai pagal Lietuvos įstatymus negalėtų vykti,

e) G. Zabiela kartu su kolegomis sukūrė „Archeologinio paveldo tvarkybos reglamentą“, rūpinosi, kad jis Lietuvoje būtų įteisintas ir praktiškai naudojamas, apimtų visą sistemą – nuo leidimų archeologiniams tyrimams išdavimo iki ataskaitų parengimo, jų recenzavimo, radinių perdavimo muziejams. Taip puikiai veikiančios, nuolat tobulinamos paminklotvarkos sistemos dar neturi nei menotyrininkai, nei architektai, nei restauratoriai,

f) G. Zabelos ir jo kolegų dėka 2017-ieji buvo paskelbti Lietuvos piliakalnių metais. Tais metais G. Zabiela tyrinėjo ne tik didžiausius Žemaitijos piliakalnių kompleksus (Medvėgalio / Karužiškės ir Bilonių), bet ir prisidėjo rengiant metų minėjimo programas, įtraukiant visuomenę į daugelio piliakalnių tvarkymo darbus, padėjo organizuoti metams skirtas šventes ant piliakalnių, perskaitė kelias dešimtis paskaitų, dalyvavo daugelyje susitikimų su bendruomenėmis, daug ką nuveikė populiarindamas svarbiausius ir didžiausius krašto archeologijos paminklus bei skatindamas gyventojus juos tvarkyti ir išsaugoti ateities kartoms. Tais pačiais metais jis kartu su archeologu, karybos istoriku ir žurnalistu Mantvydu Vitkūnu parengė spaudai ir išleido knygą „Baltų

Knygos „Apuolė. Ausgrabungen und Funde 1928–1932“ (Klaipėda, 2009), išleistos vokiečių kalba, ir knygos „Apuolė. Kasinėjimai ir radiniai 1928–1932 m.“, išleistos lietuvių kalba (Klaipėda, 2021 m.), viršeliai

piliakalniai“, išvertė ir išleido ją anglų bei rusų kalbomis, taip padarydamas ją prieinamą Europos ir kitų pasaulio šalių mokslininkams bei plačiajai visuomenei.

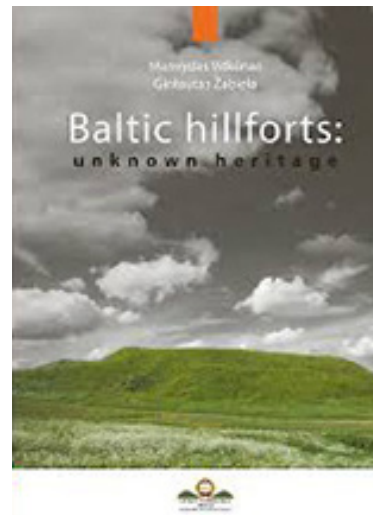
2017-aisiais G. Zabiela paskelbė daugybę labai svarbių mokslinių straipsnių, kuriuose pateikiama aktuali informacija ne tik apie Lietuvos, bet ir apie kaimyninių šalių baltų piliakalnius.

Iš daugiau kaip 20-ies G. Zabelos ar jo kartu su kolegomis parašytų, sudarytų monografijų didžioji dalis yra skirta Žemaitijos gynybiniais paminklams: Apuolei (2021), Medvėgaliui (2020), Bilonims (2019), Šilalės rajono piliakalniais (2017), Klaipėdos rajono piliakalniais (2017) arba jų tyrinėjimų medžiagos aptarimui (2017) platesnės geografijos kontekste: „Baltų piliakalniai“ (2017) ir „Lietuvos istorija II tomas: Geležies amžius“ (2007).

Apuolė. Kasinėjimai ir radiniai 1928–1932 m.

Tai G. Zabelos ir Švedijos tyrinėtojų Jan Peder Lamm ir Sigrid Frizlen bei Romo Jarockio 228 puslapių apimties monografija (2021), kurioje pateikta informacija apie tarpukariu vykdytą bendrą Lietuvos ir Švedijos archeologinį projektą. Jis buvo skirtas Apuolei – pirmai rašytiniuose šaltiniuose paminėtai Lietuvos teritorijoje dabar esančiai vietai (853–854 m.) ir didingam to paties pavadinimo kuršių piliakalniui. Šiame leidinyje G. Zabiela dar kartą rodo dėmesį seniesiems istoriniams ir archeologijos šaltiniams, praeities tyrinėtojams. Knygoje paskelbta kruopščiai parengta ir profesionaliai komentuojama ankstesnių tyrinėjimų medžiaga – puiki memorialinė dovana Apuolės piliakalnio tyrinėtojui generolui Vladui Nagevičiui ir svarbus rašytinis šaltinis jau šiandieni-

(Nukelta į 26 p.)

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

niams kompleksiniams Žemaitijos ir Klaipėdos krašto gynybinių įtvirtinimų tyrinėtojams. Ši monografija 2009 m. buvo išleista vokiečių kalba.

G. Zabiela yra ir daugelio svarbių apžvalginių straipsnių autorius. Vien knygose „Klaipėdos rajono piliakalniai“ (2017, 83 psl.), „Šilalės rajono piliakalniai“ (2017, 176 psl.), „Lietuvos pilys ir tvirtovės“ (2011, 206 psl.) jos sudaro liūto dalį.

Medvėgalio / Karužiškės archeologinio komplekso naujausių tyrimų duomenys (2020, 239 psl.)

Šis leidinys skirtas unikaliai Medvėgalio / Karužiškės kompleksui, sudarytam iš dviejų piliakalnių, priešpilio, Alkos kalno, didelės papėdės gyvenvietės ir tariamos kūrgrindos. Išsamiausia šiame leidinyje – tyrinėjimų vadovo G. Zabielos publikacija (p. 96–226). Ji, kaip ir prieš tai aptarta monografija, paskelbta paties G. Zabielos pradėtoje leisti knygų serijoje „Lietuvos piliakalnių tyrimų medžiaga“ ir antrajame knygos „Medvėgalis“ tome.

G. Zabiela, vykdydamas Medvėgalio / Karužiškės komplek-

so tyrinėjimus ir rengdamas spaudai monografiją, sugebėjo šiems darbams pasitelkti geriausius užsienio ir Lietuvos ekspertus – georadarininkus James Erickson ir Gary Running (JAV), Vykintą Vaitkevičių (mitologijos specialistą), Tomą Baranauską (istoriką), Jurgą Bagdzevičienę ir Audronę Bliujiene (spektrometrinių tyrinėjimų specialistes), Giedrę Piličiauskienę (zooarcheologę), Ireną Zimblienę (Varnių regioninio parko vadovę). Knygoje aptarti ir šio komplekso paminklotvarkos projektai. Jis, būdamas leidinio sudarytojas ir pagrindinis autorius, kūrybiškai į jį įtraukė ir žymiausių praeities kartų tyrinėtojų (Ambraziejaus Kašarauskio, Liudviko Kšivickio) bei prieš jį dirbusių jau šių laikų tyrėjų (Zenono Baubonio ir daugelio kitų) darbus.

Bilionių piliakalnis – nauji Žemaitijos istorijos faktai (2019, 172 psl.)

Ši monografija skirta autorių, kurie 2017–2019 m. vadovavo unikalaus, vieno didžiausių Žemaitijos piliakalnių (Bilionių) plataus masto tyrimams ir juos vykdė, publikacijoms. Joje išsamiai, kūrybingai, labai iliustratyviai, remiantis išsamia analize ir apibendrinimais, plačiai visuomenei pristatyta išskirtinės vertės medžiaga. Tai padaryta praėjus vos pusei metų po buvusių tyrimų pabaigos (toks atvejis – negirdėtas dalykas Lietuvos mokslo istorijoje).

Bilionių piliakalnis – daugelio istorikų ir archeologų spėjamas Pilėnų piliakalnis. Kaip paaiškėjo iš archeologinių tyrimų metu gausiai rastų romėniškų monetų, kitų radinių, jis pradėtas įrenginėti romėniškuoju laikotarpiu (II–III a.), naudotas net ir Lietuvos valstybės formavimosi laikotarpiu (XIII–XIV a.).

G. Zabiela išryškino net penkis šio piliakalnio raidos etapus, jo svarbą tarpgerininėje mainų prekyboje. Knygoje paskelbtuose kitų autorių straips-

niuose yra papildomai aktualizuotas šio objekto išskirtinumas, vykdytų tyrimų kompleksiskumas.

Baltų piliakalniai (2017, 88 psl.) / Baltic hillforts: unknown heritage: scientific studies (2017) / Gorodišče baltov: niezvestnoje nasledije (2017)

Šis leidinys – tai pirmasis bandymas apžvelgti visų baltų žemių piliakalnių, esančių Lietuvoje (tarp jų ir Vakarų Lietuvoje), Latvijoje, Baltarusijoje, Šiaurės Lenkijoje, buvusiuose Rytprūsioose. G. Zabielai kartu su su Manvydu Vitkūnu rengiant spaudai šią per daugelį metų sukauptos informacijos apibendrinančio pobūdžio knygą ypač atsiskleidė G. Zabielos mokslinio darbo patirtis, informacijos analizės ir sintezės įgūdžiai. Itin aktualu tai, kad išleidus knygą keliomis kalbomis (lietuvių, anglų ir rusų), atsirado galimybė išpudingiausių ir iškalbingiausių baltų žemių archeologinius paminklus pažinti ne tik Baltijos regiono, bet ir viso pasaulio mokslininkams bei kitiems skaitytojams, besidomintiems archeologiniu ir istoriniu paveldu.

G. Zabiela spaudai parengtose monografijose remiasi jo paties vadovautų tyrinėjimų bei solidžia istorinių, kartografinių, ikonografinių, tautosakinių, šiuolaikinių gamtamokslinių tyrinėjimų – georadarinių, magnetometrinių, metalospektroskopinių, radiokarboninių, zooarcheologinių, paleobotaninių ir kt. – medžiaga.

G. Zabielai būdingas tyrimų ir publikacijų kompleksiskumas daro jo atliekamą mokslinę analizę ir sintezę itin profesionalią, išsiskiriančią šaltinių pažinimu, puikiu įvairiapusišku vizualumu.

2005–2017 m. išspausdintas unikalus, Europoje analogų nei apimtimi, nei kokybe neturintis G. Zabielos kartu su Zenonu Bauboniu sudarytas ir spaudai parengtas keturių tomų, didelio formato, 1 729 puslapių apimties veikalas „Lietuvos piliakalnių atlasas“. Jame pateikti tekstai, brėžiniai, piešiniai, nuotraukos ir schemas išsamiai pasakoja apie beveik visus mūsų šalyje žinomus piliakalnius, kurių yra arti tūkstančio, tarp jų – daug ir Žemaitijos regiono piliakalnių.

2. Pilių tyrinėtojas

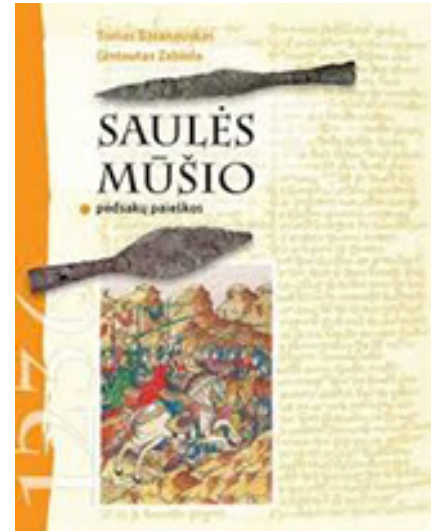
Klaipėdos pilis – didžiausias ir svarbiausias Vakarų Lietuvos paveldo objektas. Po daugelį metų vykusių ir labai rezultatyvių Klaipėdos universiteto prof. Vlado Žulkaus tyrinėjimų, nuo 2007 m. vadovavimą šioms iki šiol tebesitęsiantiems darbams perėmus G. Zabielai, buvo atliekami ne tik archeologiniai, istoriniai, architektūriniai, bet ir kiti šios pilies ir viso jos komplekso tyrimai, be kurių, kaip jau minėta, negalimi ir neįmanomi didžiuliai, iki visiško jos atstatymo pradėti vykdyti darbai. G. Zabielos ir jo buvusių doktorantų atliktas darbas, V. Žulkaus tyrinėjimai sudaro galimybę išsaugoti viso šio komplekso struktūrą, profesionaliai atkurti pilies interjerus ir eksterjerą.

G. Zabiela daug nuveikė ir lokalizuodamas Bajerburgo bei Žemosios Panemunės pilies, vėlyvaisiais viduramžiais stovėjusias tarp Lietuvos valstybės ir Ordino.

(Nukelta į 28 p.)

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

Išleistų Gintauto Zabiela ir jo kartu su kitais parašytų knygų viršeliai

3. Žemių, kaip karinių-administracinių-religinių-komunikacinių bei mainų centrų tyrinėtojas

G. Zabiela, dar 1986 ir 1987 metais rengdamas ypatingai detalias, didžiulės apimties (apie 400–500 psl.) ataskaitas apie Telšių ir Skuodo rajonų archeologinius paminklus, kartu darbuodamasis prie Biržulio ežero, pradėjo domėtis ne tik atskirais Vakarų Lietuvos piliakalniais, bet ir jų sistemomis. Jis savo tyrinėjimus pradėjo nuo Sprudeikio valdų (Sprūdės piliakalnis prie Pavandenės) ir piliakalnių tinklų Varnių apylinkėse (1987). Tam mokslininkas panaudojo istorinius šaltinius, ieškojo Lamatos žemių-apygardų komplekso ribų, o vėliau pagal anksčiau vykdytų Telšių tyrinėjimų ataskaitoje pateiktą informaciją ėmėsi Ceklio žemės rekonstrukcijos. Jis tyrė ir Nalšios, Deltuvos žemes, Bajerburgo piliakalnių, alkakalnių kompleksų vietas, taip priartėdamas ir prie žemių konfederacijų, o vėliau – ir Lietuvos valstybės susidarymo problematikos. Šiame darbe itin išryškėjo jo kompleksinis požiūris į mokslinius tyrimus – iš archeologinių-istorinių šaltinių G. Zabiela gana tiksliai atkūrė visą karinių-administracinių-religinių-komunikacinių, mainų ryšių sistemą.

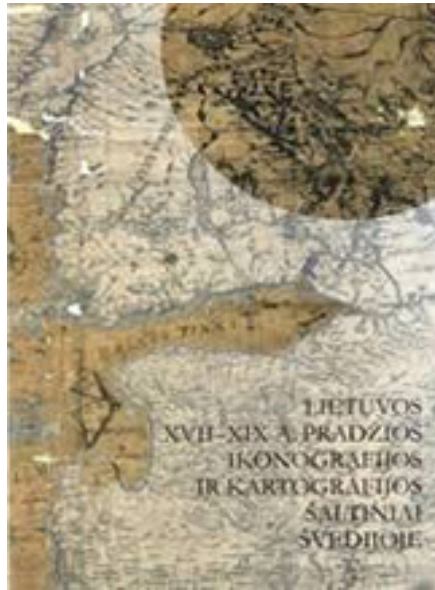
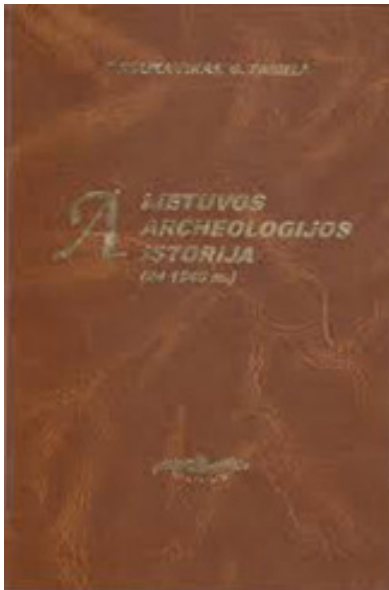
4. Lietuvos archeologijos mokslo istorikas

G. Zabiela, po pokalbių su savo dėstytoju Pranu Kulikausku, kuriam žodžio menas buvo lengviau prieinamas nei rašymo iššūkiai, pradėjo rašyti „Lietuvos archeologijos istoriją“, kuri iki šiol vis dar yra svarbiausia ir parankinė knyga visiems archeo-

logams. Neabejotina, kad G. Zabiela, rašydamas straipsnius, remiasi ne tik savo mokytojų archeologų Prano Kulikausko bei Adolfo Tautavičiaus skaitytų paskaitų medžiaga, bet ir kitų ankstesnių tyrinėtojų darbais. Galima tik stebėtis, kiek anksčiau paskelbtos ir kiek Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Švedijos archyvų ir muziejų fonduose rastos medžiagos jis panaudojo šiame leidinyje. G. Zabiela daugelyje ir kitų reikšmingų studijinių straipsnių pristatė Lietuvos archeologijos mokslui ir bendrai Lietuvos kultūros istorijai svarbius tokius tyrinėtojus kaip Praną Baleniūną, Liudviką Kšivickį, Vladimirą Kaširskį, Vladą Nagevičių, Joną Puziną, Vandaliną Šukevičių ir daugelį kitų.

5. Svarbiausių Lietuvos mūšių vietų tyrinėtojas

G. Zabiela yra mūšių vietų archeologijos tyrinėjimų mokslo šakos pradininkas ir kūrėjas Lietuvoje, nes iki jo niekas Lietuvoje nebuvo bandęs profesionaliai jų tyrinėti. Reaguodamas į svarbiausių Lietuvos valstybės mūšių jubiliejines datas, jis bandė ieškoti atsakymų į probleminius Lietuvos istorijos klausimus, neįmintas mįsles. Tai jis darė sėkmingai tyrinėdamas Saulės, Pabaisko, Pilėnų ir kitų mūšių vietas. Jo dėka šios vietos šiandien jau turi svarbių Lietuvos kultūros paveldo objektų statusą. Savo tyrimų rezultatus jis viešina ir taip praturtina mūsų žinias apie Lietuvos istoriją. Tai prisideda prie naujų tradicijų kūrimo bendruomenėse – mūšių vietos tampa jų istorinės atminties, savasties išsaugojimo, organizuojamų švenčių dalimi.

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais parašytų knygų viršeliai

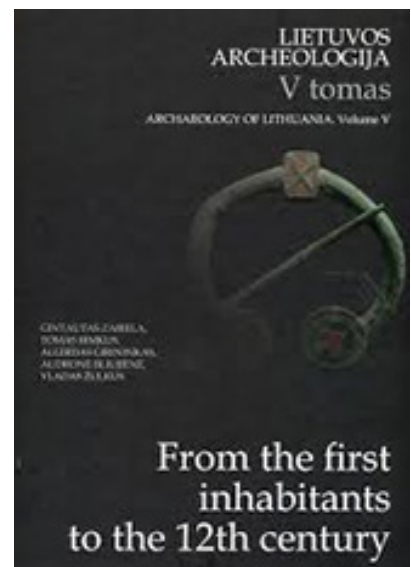
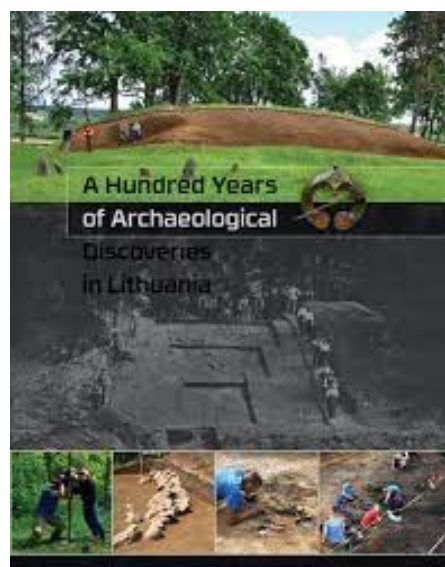
6. Svarbiausių knygų, pristatančių Lietuvos archeologiją pasauliui anglų ir kitomis kalbomis, iniciatorius bei sudarytojas, knygų, studijų ir straipsnių užsienio kalbomis autorius

Lietuvos archeologijos mokslo pristatymui užsienyje ypač svarbios G. Zabielos inicijuotos ir sudarytos knygos anglų kalba. Pirmoji jų – „Archaeological Investigation in Independent Lithuania: 1990–2010 /edited by G. Zabiela“ (2011) – stebina savo didžiule apimtimi (1082 psl.). Tai knyga, reprezentuojanti visų Lietuvos valstybės archeologijos mokslo sričių pasiekimus.

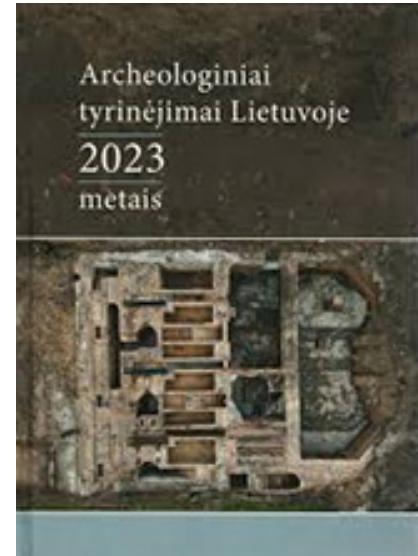
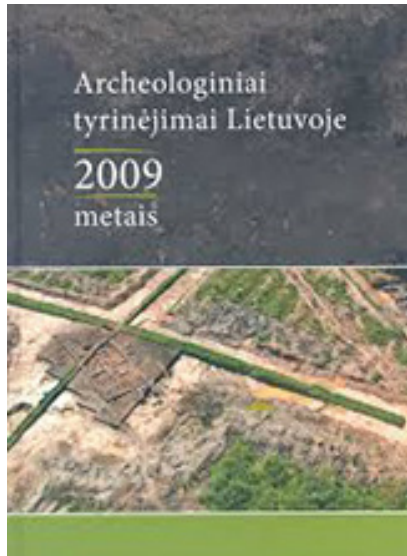
Antroji jo kartu su kitais dviem kolegomis spau-

dai parengta knyga – „A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania / edited by G. Zabiela and [...] – išleista 2016 m. ir yra 515 puslapių apimties. Ji buvo skirta tada artėjusiam moderniosios Lietuvos valstybės šimtmečiui ir pirmą kartą XX–XXI a. Lietuvoje vykusiam Europos archeologų asociacijos kongresui Vilniuje – (vyko 2016 m. rugpjūčio 31–rugsėjo 4 dienomis). Tiek ši išsamiausiai pasauliui Lietuvos archeologijos mokslo pasiekimus pristatanti knyga, tiek ir pats Europos archeologijos kongresas, jo mokslinis ir organizacinis lygis (1 476 dalyviai iš visų Europos valstybių ir svečiai iš pagrindinių pasaulio valstybių) sunkiai įsivaizduojami be G. Zabi-

(Nukelta į 30 p.)

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

Kasmet išleidžiamų knygų „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“, kurių vyriausiasis redaktorius yra G. Zabiela, viršeliai

los mokslinės-leidybinės ir organizacinės veiklos.

Svarbi ir jo su kolega Mantvydu Vitkūnu parašyta, lietuvių, anglų, rusų kalbomis atskiromis knygomis išleista jau minėta monografija „Baltų piliakalniai“ (2017), o taip pat ir jo publikacijos anglų, lenkų, vokiečių, rusų kalbomis, išspausdintos užsienyje.

7. Archeologijos mokslo ir jos paminklų tyrinėjimo bei apsaugos sistemos kūrėjas, nenuilstantis jos tobulintojas, veiklos organizatorius

Puikiai veikiančios archeologinių tyrinėjimų, atsiskaitymų už juos sistemos kūrimas taip pat yra reikšmingas G. Zabielos veiklos baras, labai svarbus var Lietuvos archeologijos mokslo raidai. Jis kartu su Valdemaru Šimėnu sukūrė pirmąjį Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos archeologinių tyrinėjimų ir atsiskaitymų už juos bendrųjų reikalavimų aprašą. Vėliau jį dar ne kartą tikslino ir tobulino. Šiandien tai – „Archeologijos paveldo tvarkybos reglamentas“, žinomas kaip geriausiai sistemškai sutvarkytas, turintis visiems prieinamą ataskaitų ir radinių bei kitų tyrimų rezultatų sistemą reglamentas. Tokio lygio sistemos Lietuvoje dar neturi jokios kitos paveldosaugos srities specialistai.

8. „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“

G. Zabiela yra kasmetinių leidinių serijos „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ vyriausiasis redaktorius.

Ši serija pradėta leisti 1970 m. vadovaujant habil. dr. Adolfui Tautavičiui. Joje skelbiami visų Lietuvoje vykdytų archeologinių tyrimų rezultatai. Nuo 1994–1995 m. tą atsakingą veiklos barą perėmė leidinio vyriausioju redaktoriumi tapęs G. Zabiela, šį sudėtingą darbą dirbantis iki šiol. Per tą laikotarpį leidinio apimtis išaugo beveik 10 kartų ir papildė iliustracijomis – radinių nuotraukomis, brėžiniais. Kiekviena jame paskelbta publikacija turi santrauką anglų kalba, todėl čia skelbiami kasmetiniai Lietuvos archeologinių tyrimų duomenys yra prieinami ir kitų šalių archeologams. Svarbu ir tai, kad šių leidinių elektroninės versijos yra viešinos internete.

Nepaprastas G. Zabielos kaip mokslininko darbštumas, profesionalumas ir rezultatyvumas yra tapę pavyzdžiu visai dabartinei archeologų kartai.

Nuo 2006–2007 m. G. Zabiela kasmet Lietuvoje ir užsienyje paskelbia po 1–2 publikacijas užsienio kalbomis (anglų, lenkų, vokiečių, rusų ir kt.). Tai monografijų bei apžvalginių straipsnių vertimai, pristatantys svarbiausius mūsų krašto archeologinius paminklus ar paminklų grupes (visų pirma, pilis ir piliakalnius). Jie ypač svarbūs, nes parodo Lietuvos tyrėjų galimybes ir pasiekimus, o kartu skaitytojams pristato pačius išpūdingiausius Vakarų Lietuvos piliakalnius, pilis, kitus gynybinius įtvirtinimus, kurių neretai tik po keletą ar keliolika turi net pačios didžiausios Europos valstybės.

Dar kartą verta paminėti, kad G. Zabiela jau 40 metų yra pagrindinis Lietuvos pilių ir piliakalnių tyrinėtojas bei publikacijų apie juos autorius.

Šių darbų skaičiumi mūsų šalyje jam niekas neprilygsta.

Ypač svarbios dvi jau paminėtos jo sudarytos ir anglų kalba išleistos knygos: 1. „Archaeological Investigations in Independent Lithuania 1990–2010“ / edited by G. Zabiela (2011, 1082 psl.), kuri yra svarbiausia šiuolaikinės Lietuvos archeologijos mokslo pasiekimų reprezentantė užsienyje bei rodo šio mokslininko didžiulį patriotiškumą; 2. G. Zabielos ir jo kolegų Zenono Baubonio ir Eglės Šatavičės-Marcinkevičiūtės sudaryta knyga „A Hundred Years of Archaeological Discoveries in Lithuania“ / edited by Gintautas Zabiela [...] (2016, 515 psl.), itin išsamiai pasauliui pristatanti Lietuvos archeologijos pasiekimus.

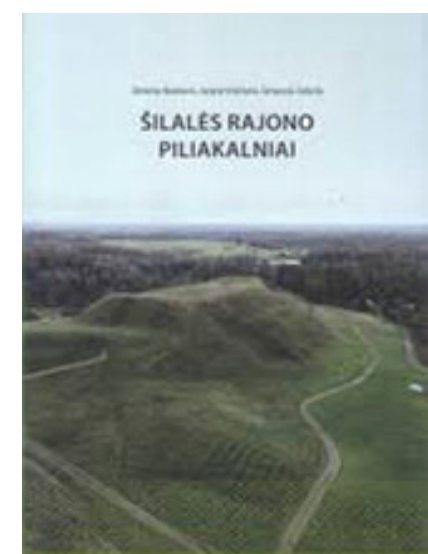
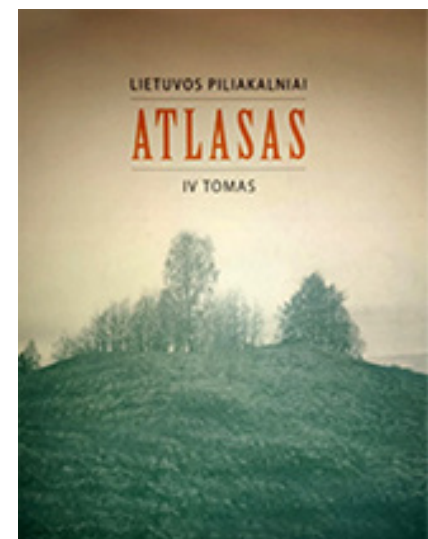
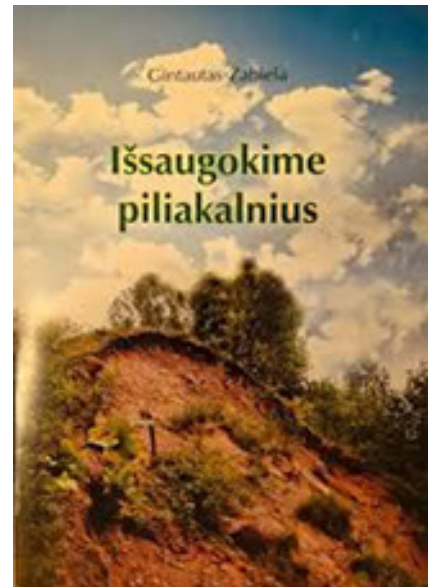
G. Zabielos atliekami moksliniai tyrinėjimai turi jau minėtą išskirtinį ruožą – kompleksiskumą. Tik XIX a. archeologijos mokslas galėjo būti nekompleksiškas. XX a. pab.–XXI a. pr. ir patys archeologiniai tyrimai, ir jų publikavimas yra kompleksinių mokslo tyrimų rezultatas. Tuo pasižymi ir G. Zabielos archeologinių Vakarų Lietuvos piliakalnių ir pilių tyrinėjimai, jų rezultatų pristatymas mokslinėse monografijose ir straipsniuose. Beveik visų G. Zabielos tyrinėtų didžiausių Žemaitijos piliakalnių ir Klaipėdos pilies tyrimai prasidėjo nuo tarptautinių mokslininkų grupių darbo su georadarais (vadovas G. Zabiela, tyrėjai – georadarininkai James Erickson ir Gary Running iš JAV Buffalo universiteto, besispecializuojantys darbe su archeologiniais paminklais. Šių tyrinėjimų metu dirbo ir metalo ieškojimo srityje besispecializuojantys specialistai, tarp jų ir priklausantys didžiausiam Lietuvoje tokių specialistų klubui MINK, kuris vienija apie 40 narių. Pats G. Zabiela dar sovietmečiu (1983-aisiais) pradėjo naudotis metalo ieškikliais (tada jam, kaip ir kitiems archeologams, buvo prieinami tik kariškių naudoti ieškikliai).

G. Zabielos tyrinėjimuose ir publikacijose randame žinių apie daugybę archeologinių tyrimų metu naudojamų metodų (grunto sijojimas ir plovimas, aerofotografijų ir dronų panaudojimas ir kt.) bei apie rezultatus, kurie buvo pasiekti darbe pasitelkiant šiuos metodus.

2013 m. išleista monografija „Lietuvos XVII–XIX a. pradžios ikonografijos ir kartografijos šaltiniai Švedijoje“ (2013, 127 psl. + žemėlapiai) liudija šio mokslininko puikų istorinių viduramžių ir kitų rašytinių šaltinių pažinimą bei gebėjimus panaudoti ikonografinę ir kartografinę medžiagą, vykdomas jos paieškas Sankt Peterburgo, Varšuvos, Švedijos ir kitų valstybių archyvuose.

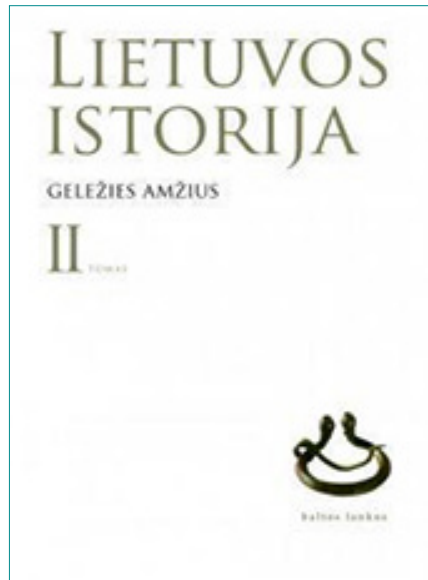
G. Zabielos darbų reikšmė Žemaitijai ir visai Lietuvai

G. Zabielos vykdyti svarbiausių, didžiausių ir didingiausių Lietuvos archeologijos paminklų – piliakalnių, jų kompleksų ir pilių – tyrinėjimai, jų rezultatai ir jų pagrindu spaudai parengta gausybė publikacijų, meilės šiems paminklams ir supratimo dėl jų apsaugos ir išsaugojimo, praeities pažinimo ir patriotizmo ugdymas, Klaipėdos universitete ir vietos bendruomenėse vykdoma mokslinė ir edukacinė veikla yra itin svarbi

Išleistų Gintauto Zabielos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

(Nukelta į 32 p.)

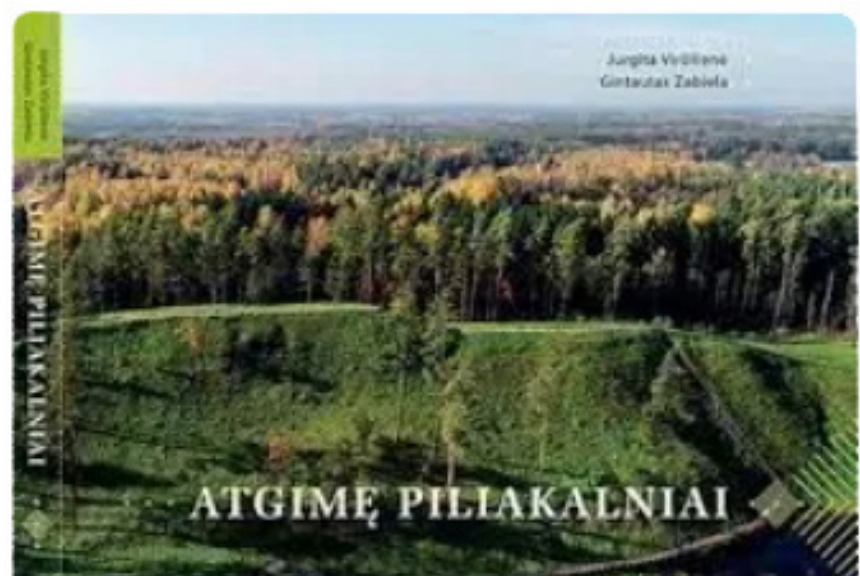
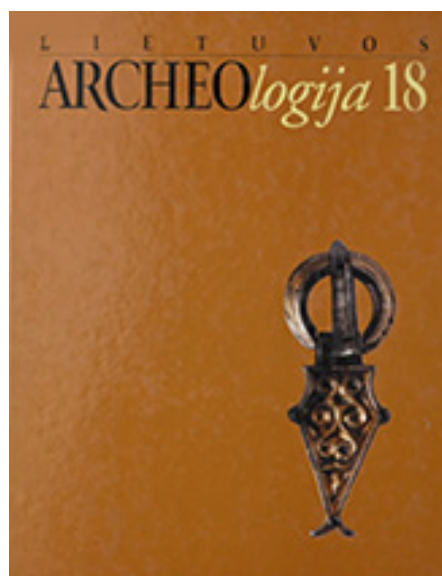
ne tik Žemaitijai, bet ir visai Lietuvai. Jo darbai išskirtinai svarbūs archeologijos mokslui, o taip pat bendrajai Lietuvos kultūros istorijai, Lietuvos archeologijos mokslo sistemai. Ne mažiau reikšmingas ir šio mokslininko atliekamas organizacinis darbas.

Bene naujausia Gintauto Zabelos knyga, išleista kartu su kolegomis iš Klaipėdos universiteto – Tomu Rimkumi, Algirdu Girininku, Audrone Bliujiene ir Vladu Žulkumi, yra Lietuvos archeologijos 5-asis tomas – „Nuo pirmųjų Lietuvos gyventojų iki 12 a.“ Joje anglų kalba (pirmiausiai galvojant apie užsienio skaitytoją) paskelbta visa Lietuvos proistorės medžiaga. Tai ir žymiausių Lietuvos archeologų apibendrinantis požiūris į daugiau kaip 12 tūkstantmečių Lietuvos istoriją. Bandymų apibendrinti visą seniausią Lietuvos istoriją yra buvę ir anksčiau, tačiau tokio išsamaus, o svarbiausia, ir naujausią Lietuvos archeologų surastą medžiagą pateikiančio leidinio iki šiol labai trūko.

Šios knygos sudarytojas ir vienas autorių yra Gintautas Zabiela. Jis parašė knygos įžangą, pirmajame skyriuje apžvelgė visą Lietuvos archeologijos tyrinėjimų istoriją, pateikė išsamią svarbiausių Lietuvos archeologų darbų apžvalgą, pirmą kartą plačiai pristatė svarbiausius tęstinius, mokslinius archeologinius leidinius – „Archeologija Baltica“ (leidžia Klaipėdos universitetas), „Archeologija Litwana“ (Vilniaus universitetas), „Lietuvos archeologija“ (Lietuvos istorijos institutas). Knygos gale yra išspausdintas apibendrinimas, apžvelgtos galimos šiuolaikinės Lietuvos archeologijos perspektyvos.

Šiuo metu ant mokslininko darbo stalo – dar vienas apibendrinantis darbas – Lietuvos archeologijos VI tomas, skirtas Lietuvos valstybės archeologijai nuo XIII a. iki šių dienų. Svarbi šio darbo dalis – didieji, jau Lietuvos valstybės XIII–XV a. piliakalniai, jų radiniai, kiti svarbiausi Lietuvos archeologijos paminklai – visų pirma, – pilys.

Žinodamas šio archeologo darbštumą, apibendrinimo dovaną tikiu – tikrai mums visiems senoji Lietuvos praeitis taps artimesnė, suprantamesnė ir dar labiau sava bei brangi.

G. Zabelos ir jo kartu su kitais spaudai parengtų knygų viršeliai

ŽEMAIČIŲ bajoras, Paryžiaus mokslų akademijos narys, entomologas, ichtiologas, bitininkystės specialistas Mykolas Kazimieras GIRDVAINIS

Svarbiausi biografijos faktai

Mykolas Kazimieras Girdvainis (lenk. *Michał Kazimierz Girdwoyń*, 1841–1924) – demokratinėmis pažiūromis garsėjęs žemaičių bajoras (herbas *Jastrzębiec*; liet. – *Vanagas*), karo inžinierius, labiausiai žinomas kaip entomologas, ichtiologas, bitininkystės specialistas, daugeliu atvejų šiose mokslo srityse buvęs pirmeivis, knygų ir mokslinių publikacijų autorius, Paryžiaus mokslų akademijos narys (nuo 1878 m.), studijavęs, praktikavęs, savo veiklą plėtojęs daugelyje Vakarų Europos šalių. Jis, nors jaunystėje buvo įsigijęs karo inžinieriaus specialybę, prasidėjęs 1863 m. sukilimui, pasitraukė į atsargą, atsidėjo biologijai ir tapo tarptautiniu mastu pripažintu gamtininku, Paryžiaus mokslų akademijos ir daugelio kitų tarptautinių mokslininkų organizacijų nariu, žuvininkystės pradininku Lietuvoje.

M. Girdvainis sakydavo, kad yra lietuvis, savo raštuose nurodydavo, jog jis – žemaitis.

Girdvainiai – garsi žemaičių bajorų giminė. M. Girdvainio tėvas (taip pat Mykolas Girdvainis) buvo kilęs iš Žemaitijos, jaunystės metais gyvenęs Daubarų dvare (Tirkšlių sen., Mažeikių r.), mama – Julijona Palčevskytė (lenk. *Palčewska*), senelis (mamos tėvas) – karininkas, Tado Kosciuškos sukilimo dalyvis Antanas Palčevskis.

Vilniuje Mykolo mama šalia Rojaus (lenk. *Rajska*) gatvės, netoli Aušros vartų, buvo paveldėjusi mūrinį namą. Čia būsimasis mokslininkas 1841 m. spalio 20d. ir gimė, vaikystėje ir paauglystės metais gyveno su tėvais, broliais ir seserimis. Iš pradžių jis kartu su metais jaunesniu broliu Ka-

Mykolas Kazimieras Girdvainis (ilustracija š laikraščio „Kłosy“, 1879 m.)

zimiru, prižiūrimi ateinančių mokytojų, mokėsi namuose, o berniukams sulaukus 10–11 metų, kaip savo „Autobiografijoje“ rašo Mykolas, tėvai abu berniukus atidavė ugdyti senam profesoriui Hermanui, kuris juos vertęs tarpusavyje vieną dieną kalbėti prancūziškai o kitą – vokiškai.

Vėliau, 1854–1857 m., M. Girdvainis mokėsi Vilniaus gimnazijoje ir joje baigė penkias klases. 185–1863 m. žinias gilino Sankt Peterburgo (seniau – Petrapilio) karo inžinerijos mokykloje ir akademijoje. Mokydamasis 1861–1863 m. per praktiką dirbo matininku, niveliuotoju Valdajaus aukštumose, Novgorodo apylinkėse, 1862 m. dalyvavo Baltijos jūros Kotlino saloje vykusiose Kronštato tvirtovės statybose. Vėlesni metai labiausiai susiję su jo moksline, parodine veikla, kelionėmis, kurių tikslas buvo geriau pažinti tas mokslo sritis, kurios jį domino, ir kurių metu jis galėjo pasipraktikuoti bitinininkystės ir žuvininkystės srityse, įgyvendinti savo sukurtus projektus.

1871–1872 m. M. Girdvainis tęsė mokslus Žemės ūkio mokykloje Žabikove (netoli Poznanės Lenkijoje), o 1872–1874 m. – Prószkówe (aukštutinėje Silezijoje), 1874 m. gamtos mokslus studija-

(Nukelta į 34 p.)

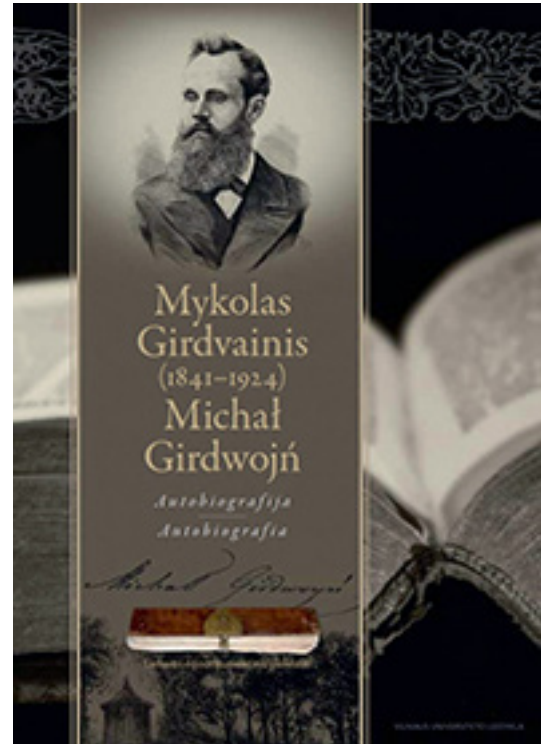
vo Jogailaičių universitete Krokuvoje, o 1875 m. – Sorbonoje ir Prancūzijos kolegijoje Paryžiuje.

M. Girdvainis žinomas ir kaip dailininkas, jis pats profesionaliai iliustravo savo knygas, apipavidalino parodų, kuriose dalyvaudavo, ekspozicijas, atskiras jų dalis.

Mokslininkas palaikė ryšius su tokiais ano meto mokslo ir kultūros žmonėmis kaip „Prancūzijos kolegijoje slavų kalbą dėščiusiu poeto Adomo Mickevičiaus kolega, Vilniaus universiteto auklėtinis, filaretu Aleksandru Boreika Chodzka (Chodźko, 1804–1891), Anglijoje užmezgė ryšius su Britų muziejaus direktoriumi Ričardu Ovenu (Owen, 1804–1892). Taip pat jis bendravo su rašytoju, būsimu Nobelio premijos laureatu Henryku Sienkiewicziumi (Sienkiewicz, 1846–1916), o rekomendacinius laiškus M. Girdvainiui rašė istorikas ir rašytojas Juozapas Ignacas Kraševskis (Kraszewski, 1812–1887)“ . Tai tik keletas iškilų ano meto Vakarų Europos asmenybių, su kuriomis jis daugelį metų bendravo bei kartu dirbo.

Apie M. Girdvainio asmeninį gyvenimą daug žinių nėra išlikę. Žinoma, kad 1877 m. jis vedė Liucyną Kučevskaitę (Kuczevska), turėjo 6 vaikus: tris sūnus (Joną, Mykolą, Stanislovą) ir tris dukteris (Mariją, Jadvygą ir Liuciną). Jonas tapo gydytoju ir dirbo Lietuvoje, Mykolas pulmonologo praktika vertėsi Varšuvoje, o Marija buvo Stepono Batoro universiteto (dabar Vilniaus universitetas) bibliotekininkė.

Daugelį metų Mykolas Girdvainis (1841–1924) Lietuvoje buvo mažai kam žinomas. 2018 m. Vilniaus universiteto leidykla lietuvių kalba išleido Vinco Būdos ir Arvydo Pacevičiaus sudarytą ir spaudai parengtą knygą „Mykolas Girdvainis (1841–1924) / Michał Girdwojń. Autobiografija“. Leidinio anotacijoje rašoma, kad tai studija apie nepelnytai primirštą mokslininką. Sudarydami ir rengdami knygą spaudai jos autoriai rėmėsi paties Mykolo Girdvainio apie 1917–1918 m. parašyta „Autobiografija“, kurią jis yra pavadinęs „Mykolo Girdvainio, karo inžinieriaus, ichtiologo, daugelio Lenkijos ir užsienio mokslo draugijų nario, profesinių darbų 1917 m. ataskaita“. Knygoje yra pateiktas „Autobiografijos“ teksto kritinis perrašas originalo lenkų kalba ir jos vertimas į lietuvių kalbą, spausdinami ir leidinio sudarytojų parengti tekstai, kuriuose nurodomi pagrindiniai M. Girdvainio

2018 m. Vilniaus universiteto leidykos išleistas Vinco Būdos ir Arvydo Pacevičiaus knygos „Mykolas Girdvainis (1841–1924) / Michał Girdwojń. Autobiografija / Autobiografia“ viršelis

gyvenimo ir mokslinės veiklos faktai, žinoma informacija apie M. Girdvainio „Autobiografijos“ ir jos perrašo atsiradimo aplinkybes, pristatomos jo išleistos monografijos, aktualizuojama jų mokslinė reikšmė. Knygoje rašoma, kad „Nors M. Girdvainis rašė lenkų kalba, visada pabrėždavo savo atsidavimą Lietuvai – šaliai, kurioje gyveno, kur glūdi jo giminės ištakos. Senojoje lenkų spaudoje jis tiesiog vadinamas žemaičiu (żmudzin). Taigi, šis iškilus, europinio masto mokslininkas neabejotinai yra tiek lietuvių, tiek lenkų kultūros dalis, jis priskirtinas prie abiejų šalių – Lietuvos ir Lenkijos – XIX a. pabaigos–XX a. pradžios asmenybių, jo darbai, kūrybinis palikimas įeina į abiejų šalių aukso fondą. [...]“ .

Šios „Autobiografijos“ perrašas dabar saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje. Jis buvo padarytas apie 1931-ųjų metų vasarą M. Girdvainio bičiulio, Stulgių klebono, iškilaus visuomenės veikėjo kun. Antano Kaributo Skinnerio (1869–1948) užsakymu. Knygos autoriai atskleidžia M. Girdvainio savimonės kaitą atsikuriant nepriklausomoms Lenkijos ir Lietuvos valstybėms, taip pat itin plačią jo mokslinių kelionių ir tyrimų geografiją, apimančią istorinę Lietuvą, Lenkiją, Didžiąją Britaniją, Prancūziją, Vokietiją, Italiją, Rusiją

ir kai kurias kitas šalis. Joje užfiksuoti ryšiai su mokslu (Émile Blanchard, Henri Milne-Edwards, Richard Owen ir kt.), kultūros ir literatūros (Aleksander Borejko, Iganacy Chodźko, Józef Ignacy Kraszewski, Henryk Sienkiewicz ir kt.) ir kitais veikėjais, sudaro galimybes išvelgti mokslinės komunikacijos tendencijas XIX a. II p. Lietuvoje ir Vakarų Europoje.

Kelmės rajono (anksčiau Raseinių apskrities Kražių valsčiaus) Kušleikių kaime buvęs didelis Išlynų dvaras (jis rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo 1583 m.) XIX a. priklausė Kučevckiams, kurių dukra Liucija / Liucina 1877 m. ištekėjo už M. Girdvainio. Išlynuose Mykolas ir Liucija apsigyveno 1885 metais. Čia M. Girdvainis ūkininkaudamas, tęsdamas anksčiau pradėtus mokslinius darbus, vykdydamas žuivaisos eksperimentus (į dvarą buvo atsigabenęs net plekšnių) su pertraukomis praleido 39-erius metus.

1925 m. pabaigoje M. Girdvainis susirgo plaučių uždegimu ir tų pačių metų gruodžio 27 d. mirė. Mokslininkas buvo palaidotas 1924 m. gruodžio 30 d. Stulgių kapinėse (Kelmės r.). Tada našle likusi žmona Liucija buvo 65-erių metų amžiaus, sūnūs: Jonas – 43, Mykolas – 39, Stasys – 29; dukterys: Liucija – 37, Jadvyga – 41 metų amžiaus.

1922–1938 m. Stulgių bažnyčios klebono pareigas ėjęs kun. Antanas Strazdas (1881–1938) yra nurodęs, kad M. Girdvainis buvo ne tik iškilus mokslininkas, bet ir pamaldus žmogus, net susijęs su Popiežiumi („Papos Rūmų šambelionas“). Stulgiuose, mokslininko amžinojo poilsio vietoje, pastatytas antkapinis paminklas yra išlikęs iki šiol ir lankomas jo palikuonių bei talento gerbėjų. Daugelyje rašytinių šaltinių nurodoma, kad M. Girdvainis mirė 1925 m., tačiau įrašas Stulgių bažnyčios mirties metrikų knygoje ir informacija, pateikta ant jo antkapinio paminklo, liudija, kad tai buvo 1924-ieji metai. Minėtoje mirties metrikoje rašoma, kad jis buvo pakrikštytas dviem vardais – Mykolu ir Elijumi. Rašytiniuose šaltiniuose dažniausiai yra įvardijamas Mykolu, o kartais – ir Mykolu Kazimieru.

PAGRINDINĖS VEIKLOS SRITYS

M. Girdvainis nuo 1865 m. Varšuvos Vyriausiosios mokyklos Fizikos ir matematikos (gamtos mokslų) fakultete studijavo gamtos mokslus, agronomiją, vėliau Vokietijoje, Prancūzijoje, Didžiojoje

Britanijoje ir Liuksemburge specializavosi ichtiologijos, entomologijos srityse. Žemaitijoje ir Lenkijoje iš pradžių jis dirbo taikomosios botanikos, kultūrinių pievų augalų tyrinėjimų srityse.

Lietuvoje prisiminus M. Girdvainį dažniausiai pirmiausiai paminima tai, kad jis nuo 1876 m. tyrinėjo Lietuvos vandens gyvūnus, Baltijos jūros ichtiofauną Palangoje (ties Kunigiškių kaimu). Dirbdamas čia bičiuliavosi su grafų Tiškevičių šeima, jai buvo padovanojęs savo knygą apie bites, Šiauliuose surengė Lietuvos gėlųjų vandenių ir Baltijos Juodosios jūros faunos parodą. Neužmirštas ir toks faktas, kad 1881 m. Gerkonyse (prie Dūkšto) jis įkūrė žuvų veisyklą, joje pirmasis iš dirbtinai apvaisintų ikrų užaugino seliavas, o 1880–1885 m. suprojektavo ir įkūrė žuivaisos ūkį Vokėje, kuris veikia iki šiol, 1895 m. savo lėšomis į Nemuną, Dauguvą, Vyslą paleido sterlių, Trakų ežeruose įveisė karpius ir sykus. Lietuvoje, Lenkijoje, Ukrainoje M. Girdvainis įsteigė apie 350 žuvininkystės ūkių. 1883–1893 m. jis tyrė ungurių biologiją, jų migraciją iš Atlanto vandenyno į Somme'os upę Prancūzijoje, bitininkystės problemas.

Svarbiausi M. Girdvainio gyvenimo ir mokslinės bei praktinės veiklos faktai yra pateikti ne tik 2018 m. Vilniaus universiteto leidyklos išleistoje jau minėtoje Vinco Būdos ir Arvydo Pacevičiaus sudarytoje ir spaudai parengtoje knygoje „Mykolas Girdvainis (1841–1924) / Michał Girdwojń. Autobiografija Autoobiografia“, Vilnius, 2018, 128 psl., bet ir 1956 m. Bostone išspausdintoje „Lietuvių enciklopedijoje“ (t. 7), taip pat ir Lietuvoje išleistose enciklopedijose. Rengiant šį straipsnį remtasi šiose publikacijose pateikta informacija.

Augalininkystės tyrimai ir pasiekimai

Studijuodamas M. Girdvainis pradėjo bandymus augindamas pašarinius augalus istorinės Lenkijos ir Lietuvos dvaruose, tarp jų ir Žemaitijoje. 1870 m. savo surinktus kultivuojamų vietinių augalų pavyzdžius, apibūdinęs juos ir nurodęs tikslus augalų botaninius pavadinimus, pristatė Varšuvoje vykusioje pramonės parodoje. Šis jo darbas čia buvo įvertintas pirmąja premija.

1873 m. Vienoje (Austrija) vykusioje pasauli-

(Nukelta į 36 p.)

Išleistų M. K. Girdvainio knygų viršeliai: Iliustracijos iš: <https://inx.lv/lj/GY6>

nėje kultūrinių augalų ir sėklų parodoje M. Girdvainio pateikti jo surinkti ir apibūdinti kultūrinių ir pašarinių augalų bei sėklų pavyzdžiai buvo įvertinti aukščiausiu apdovanojimu. Tuo laikotarpiu jis studijavo entomologiją ir bitininkystę, vykdė šių sričių tyrimus Lenkijoje, Vokietijoje, žemės ūkio akademijoje Prancūzijoje (Versalyje), 1875 m. – Anglijoje (Londone) bei Liuksemburge.

Bitininkystės specialistas, dailininkas

Apie 1870-uosius metus M. Girdvainis Varšuvoje pradėjo domėtis pažangiąja bitininkyste, ir, siekdamas geriau išmanyti šią veiklos sritį, praktikavosi žymių šios srities specialistų bitynuose Lenkijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje. Varšuvoje praktikuodamasis Jano Ramošinskio bityne jo veikalui „Bitininkystė“ sukūrė piešinius.

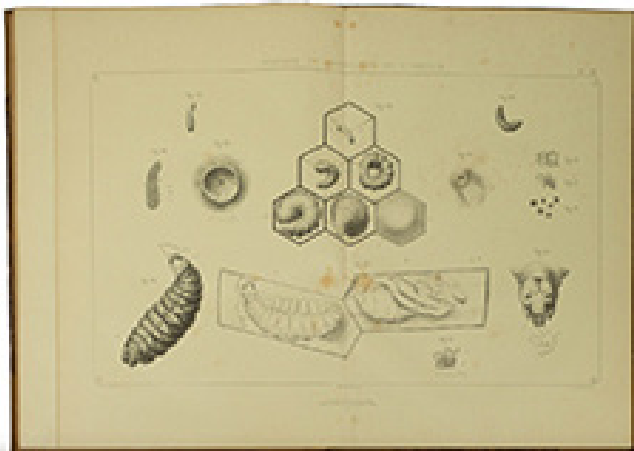
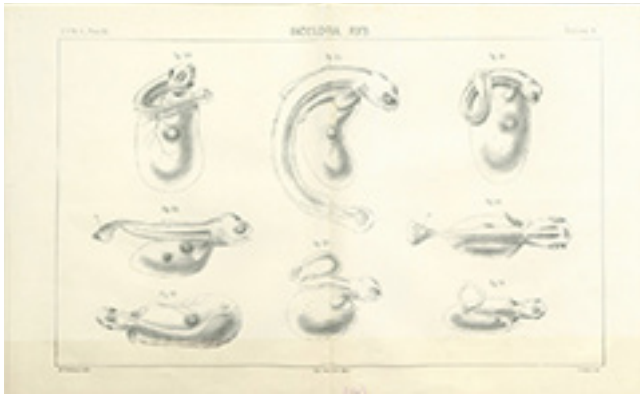
1871–1872 m. M. Girdvainis studijavo Aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje Žabikove (dabar Lubońio miesto dalis, Lenkija). Tuo laikotarpiu jis parašė ir 1872 m. lenkų kalba paskelbė pirmuosius savo darbus apie bites („Bitės kūno sandaros pagrindinių dalių apžvalga“, „Avilių statyba, įranga bitėms ir bitės kūno sandara“), praktikavosi dirbdamas bitynuose.

„Autobiografijoje“ jis nurodo, kad 1875 m., baigdamas bitininkystės tyrimus, aplankė Londono bitininkystės draugijos bitynus, dirbo Paryžiaus bitininkystės draugijos bitynuose Liuksemburgo

soduose, 1875 m. pavasarį Paryžiuje skaitė didelio dėmesio sulaukusį viešą pranešimą apie bičių anatomiją, vėliau Liuksemburgo sodų Bičių paviljone viešai pristatė bitės kūno anatominę sandarą.

Tęsdamas žemės ūkio studijas Pruškove (Aukštutinė Silezija) jis parengė spaudai litografuotą savo pirmąjį leidinį – monografiją „Bitės anatomiją“ („Anatomia pszczoły“), kurio pilnas lietuviškas pavadinimas – „Bitės anatomija. Paryžiaus tikslųjų mokslų draugijos atsiminimai, 6 tomas (1875)“. Jį 1875 m. lenkų kalba Paryžiuje išleido Kórniko biblioteka. Tai vertingas ir anuo metu buvęs labai populiarus XIX a. bitininkystės literatūros veikalas. Knyga 44 puslapių apimties. Krokuvos žemės ūkio draugija už jį M. Girdvainiui įteikė sidabro medalį, o Vienoje (Austrija) vykusioje pasaulinėje parodoje knygos autorius apdovanotas nuopelnų medaliu. 1876 m. prancūzų kalba buvo išleistas papildytas šios monografijos variantas prancūzišku pavadinimu „Anatomie et physiologie de l’Abeille“ (liet. „Bitės anatomija ir fiziologija“). Jame 12-oje lentelių yra pateikta net 172 paties M. Girdvainio sukurtų piešinių, kurias ant litografinio akmens perkėlė prancūzų litografas E. Hellé. Knygos leidybos išlaidas apmokėjo James'o Rotschildo fondas.

Vinco Būdos ir Arvydo Pacevičiaus knygoje rašoma, kad leidinio iliustracijas M. Girdvainis piešė remdamasis savo paties paruoštais modeliais – bičių kūno ar jo dalių preparatais, ir kad visi M. Girdvainio piešiniai liudija, jog jų autorius buvo įgudęs

M. K. Girdvainio sukurtų iliustracijų knygoms „Apie bites“ (apačioje) ir „Žuvų patologija“ (viršuje) pavyzdžiai. Iliustracijos iš: <https://inx.lv/jjGY7>, <https://inx.lv/jjGY2>

dailininkas bei puikus bičių kūno sandaros žinovas. Didelio pasisekimo sulaukė ne tik ši M. Girdvainio knyga, jos iliustracijos, bet ir preparatai, kuriuos įsigijo Rusijos specialistai. Knyga „Bitės anatomija“ buvo išspausdinta dar ir vokiečių kalba.

Ichtiologas

M. Girdvainis, jau studijuodamas Prūsijoje, domėjosi ne tik bitininkyste, bet ir ichtiologija. Tyrinėti vandens gyvius, žvejybą jį skatino patriotiškumas, įsitikinimas, kad moksliskai pagrįstas žuvų ūkis ir atitinkamai tvarkomas vandens ūkis geriausiai gali prisidėti prie gimtojo krašto išteklių bei juose slypinčių turtų geresnio panaudojimo, gyvenotojų aprūpinimo maistu.

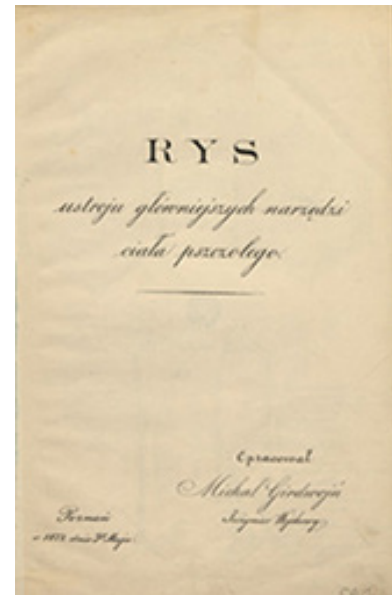
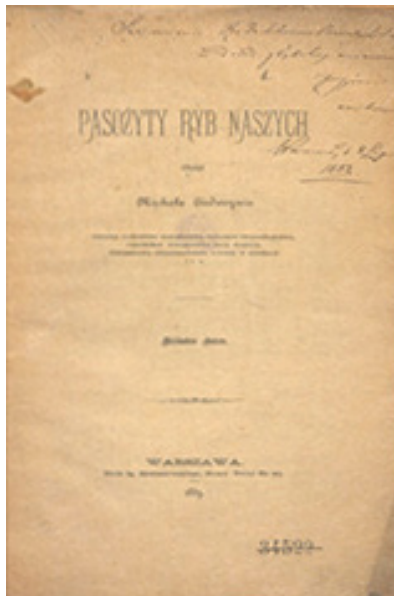
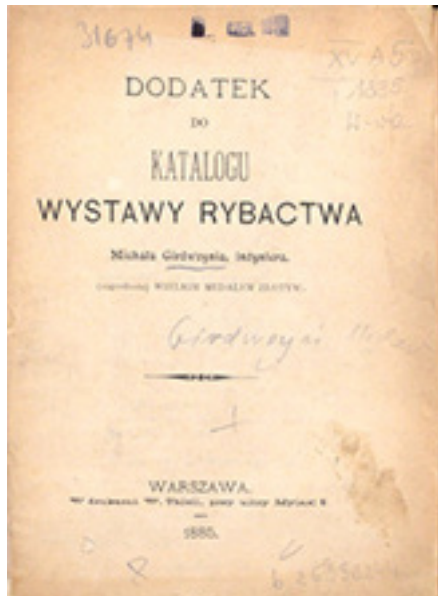
Knygoje „Mykolas Girdvainis (1841–1924). Autobiografija [...]“ (p. 19) rašoma, kad „1873–1875 metais entomologijos studijas ir tyrinėjimus M. Girdvainis tęsė Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Paryžiuje [...]“.

M. Girdvainis „Autobiografijoje“ nurodo, kad 1874–1875 m. jo gyvenime, ypač po 1876 m. rugsėjo mėnesį Šiauliuose vykusios pramonės parodos,

kurioje jis apipavidalino žuvininkystei skirtą parodos dalį, įvyko lūžis – jis perėjo nuo bičių tyrinėjimų prie žuvininkystės reikalų (vandens gyvių: žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų, rinktinių ūkių projektavimo ir įrengimo). Rengdamasis Šiaulių parodai jis daugiausiai dėmesio skyrė Lietuvos gėlyjū vandenų ir Baltijos bei Juodosios jūrų faunai ir žūklės įrangai, lašišinėms žuvims (*Salmonidae*), jų rūšims, vienetiniam veisimui, auginimui bei ligoms. Tada jis Šiauliuose praleido beveik visą 1876-ųjų vasarą. Už parodai pateiktus eksponatus M. Girdvainis buvo apdovanotas parodos aukso medaliu.

Žuvininkystės srityje mokslininkas dirbo iki 1918 metų. Per tą laiką bitininkystės reikalų jis nepamiršo, prie jų dažniausiai sugrįždavo vasaromis, tačiau tolesniems šios srities tyrimams nebeatsidėjo – šį veiklos barą perdavė savo studijų Žabikove kolegai Brunonui Dluževskiui (*Dlužewski*). Su juo M. Girdvainis 1876 m., kai apipavidalino tais metais Šiauliuose vykusios Žemės ūkio parodos skyrių, skirtą žuvininkystei, kartu dirbo ir Šiaulių grafo Zubovo valdose, ten įrengė bityną. Žinoma, kad tą

(Nukelta į 38 p.)

Išleistų M. K. Girdvainio knygų ir rankraščio viršeliai: Iliustracijos iš: <https://inx.lv/lv/JJGY6>

pačią vasarą jis bendravo ir su Palangos grafais Sofija ir Juozapu Tiškevičiais. Šiaulių ekonomijos savininkui grafui Zubovui paprašius, M. Girdvainis, „*sekdamas aukščiausio lygio prancūziškų ir vokiškų įmonių pavyzdžiu 1876 m. Aleksandrijos palivarke įrengė lašišinių žuvų ūkį su inkubatoriumi, kuris turėjo tiekti apie 20 tūkst. vienetų mailiaus*“.

Studijuodamas gamtos mokslus Paryžiaus universitete M. Girdvainis dirbo profesoriaus Mari Sipiario Viktoro Kosto vadovaujamoje lyginamosios embriologijos ir žuvivaisos laboratorijoje, tyrinėjo lašišinių šeimos žuvų ir upinio vėžio embriologiją, atsidėjo vandenų gyvūnijos ir vandens gyvenimo faktorių tyrimams, vėliau sukaupęs žinias bei patirius stengėsi pritaikyti praktikoje, kad būtų galima racionaliau išnaudoti natūralias vandens baseinų galimybes. Iš pradžių jam rūpėjo patobulinti žvejybą gėluose, vėliau – ir jūrų vandenyse.

M. Girdvainis yra studijavęs ir ilgiau ar mažiau dirbęs beveik visose žinomose ano meto Vakarų Europos šios rūšies mokslo įstaigose ir žuvų ūkiuose.

Jis studijavo ir tyrinėjo jūrų gyvūniją, augmeniją ir jūrų žvejybos įrankius Baltijos jūroje prie Palangos, Kunigiškių, Šventosios, Liepojos bei Rygos įlankoje. Dirbo jis ir Didžiosios Britanijos muziejuje, akvariume Londone bei daugelyje gyvūnijos tyrimo ir žvejybos įstaigų, daugiausiai dėmesio skirdamas jau minėtų lašišinių šeimos žuvų embriologijai ir patologijai. 1876 m. vandens tyrimus jis atliko prie Smurgainių (Baltarusija) ir Plungės.

1877 m. Paryžiuje leidykla „Nakładem Biblioteki Kórnickiej“ lenkų kalba išleido tarptautinį pripažinimą pelniusį kitą M. Girdvainio veikalą – „Žuvų patologija“ („Patologia ryb“). 1880 m. ji išspausdinta prancūzų kalba, o 1882 m. – vokiečių.). Pilnas knygos pavadinimas – „Patologia ryb, czyli krótki rys o chorobach i potworach rybich“ (liet. „Žuvų patologija, arba trumpa apžvalga apie žuvų ligas ir apsigimimus“). Tai taip pat istorinė mokslinė studija, viena pirmųjų išspausdintų ichtiopatologijos (mokslas apie žuvų ligas) apžvalgų. Joje studijoje M. Girdvainis aprašė žuvų susirgimus, parazitus bei anatominius apsigimimus (vadinamus „žuvų monstrais“). Ji, kaip ir pirmoji M. Girdvainio knyga, yra iliustruota jo paties piešiniais. Jų čia 112.

1878 m. savo surinktus embriologinius ir patologinius žuvų objektus M. Girdvainis pristatė Paryžiuje vykusioje pasaulinėje parodoje. 1885 m. Varšuvoje jis suorganizavo žuvų ūkio parodą, kurioje buvo didelis gėlųjų vandenų akvariumas. Ypač platų tarptautinį atgarsį turėjo Londone vykusi pasaulinė paroda, kurioje M. Girdvainis suorganizavo žvejybai skirtą skyrių.

Praktiniai žuvivaisos gerinimo darbai

M. Girdvainis daug metų rūpinosi, kad būtų pakeltas Lietuvos ir Lenkijos natūraliųjų vidaus vandenų baseinų žuvingumas, projektavo ir steigė kultūrinius žuvų ūkius bei peryklas. Didesnius

ir mažesnius žuvivaisos bei auginimo ūkius jis suprojektavo ir suorganizavo įvairiose Lietuvos bei kaimyninių šalių vietovėse. Dažniausiai jie veikdavo dvaruose: Skirmuntų valdose Šemetovščinoje netoli Smurgainių, kurie tada priklausė Vilniaus gubernijai, kunigaikščių Oginskių Girainiuose, Zdrojėnuose Žemaitijoje, Platerių dvare Belmonte (dabartinės Baltarusijos teritorijoje) ir kt.

1881 m. Gerkonyse (prie Dūkšto ežero) taip pat buvo įkurta žuvų perykla. 1885 m. Trakų ežeruose M. Girdvainis įveisė karpus, 1894 m. savo paties įkurtame ūkyje Vokėje (prie Vilniaus) auginė ešerinius sykus (*Coregonus maraena*). Vokėje jis ir buvo įveisęs karpus, įkūręs didelį ūkį, skirtą upėtakiams augini. Panašių ūkių buvo įkūręs ir Lenkijoje. Gerų rezultatų pasiekė aklimatizuodamas Lietuvos, Podolės, Voluinės, Lenkijos ir Juodosios jūros pakrančių vandenyse vaivorykštinį upėtakį (*Salmo irideus*), šaltininį upėtakį (*Salmo fario*), ešerinį syką (*Coregonus maraena*), įvairias karpių rūšis ir kitokias žuvis.

Savo paties Išlynų dvare mokslininkas buvo įsteigęs karpių ūkį. 1885 m. Dauguvoje, Neryje, Nemune, Vysloje ir Trakų ežeruose savo lėšomis įveisė trimetes sterles (*Acipenser ruthenus*).

1889 m. Sankt Peterburge vykusioje Rusijos žuvų ūkio parodoje jis eksponavo originalius žuivybos ūkių projektus ir įrankius, parengtus pagal savo patobulintus ir ilgamete praktika pagrįstus metodus.

Lietuvoje didelę reikšmę turėjusią M. Girdvainio veiklą nutraukė Pirmasis pasaulinis karas, kurio pradžioje beveik visi jo įkurti žuvų ūkiai buvo sunaikinti.

M. Girdvainio tyrinėjimai, praktinis darbas, straipsniai ir žuvų ligų tyrimams skirtas leidinys padėjo pagrindus moderniai žuvininkystei Lietuvoje ir Lenkijoje. Už savo mokslinę veiklą autorius buvo pripažintas įvairių Europos mokslo draugijų.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Almantas Jakimavičius. „Mykolas Kazimieras Girdvainis“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: t. 6, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004 m., p. 698, prieiga internete: <https://inx.lv/Jjwr1>.

2. „Mykolas Girdvainis“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 7, Bostonas, 1956. p. 278–279.

3. Geštautas, Alvydas (2025-09-29). „Kušleikiuose – dabar gyvenančių ir juose gimusių šventė“,

Paminklinis akmuo su memorialine lenta, skirta Mykolui Kazimierui Girdvainiui Trakų Vokėje, kurioje yra vienintelė Lietuvoje iki mūsų dienų išlikusi M. K. Girdvainio įsteigta žuvų veisykla. Vinco Būdos nuotrauka

M. K. Girdvainio kapas Stulgėnų kapinėse (Plungės r.). Arvydo Pacevičiaus nuotrauka

Išlynų dvarvietės (Kelmės r.) fragmentas. Arvydo Pacevičiaus nuotrauka

biciulis.lt. *Bičiulis*. Nuoroda tikrinta 2025-10-02.

4. „Mykolas Girdvainis“, *Vikipedija*: <https://inx.lv/JjGoH>.

Spalvotos nuotraukos iš: https://inx.lv/Jjwr1
Parengė Kazimieras Prušinskis

LENKIMŲ seniūnijos teritorijoje veikusios mokyklos ir jose dirbę mokytojai

Lietuvos Atgimimo metais ir po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo (Kovo 11-osios Akto paskelbimo) Lenkimų bendrojo ugdymo mokykloje buvę beveik visi šios mokyklos istoriją liudijantys, nuotraukomis iliustruoti albumai buvo sunaikinti, išsinešioti žmonių, kurie prie jų priėjo. Kasmet vis mažiau informacijos apie buvusias šio krašto mokyklas ir jose dirbusius mokytojus lieka ir Internete. Dėl to dabar, norint tą istoriją atkurti, faktus reikia rinkti iš naujo, peržiūrėti šimtus archyvinų bylų, periodinės spaudos komplektų. Pradžiai tam padaryta. Kai kurie faktai paskelbti kraštotyrininko Leono Rimeikio (1930–2025) knygoje „Gimtoji parapija Lenkimai“ (Klaipėda, 2005), dalis informacijos šios publikacijos autorės surinkta iš Lenkimų ir aplinkinių kaimų buvusių mokyklų pedagogų ir jų auklėtinių, spaudos leidinių, tačiau tai – tik pradėto didelio darbo pradžia. Tad visus šio žurnalo skaitytojus, kurie gyvena arba gyveno, dirbo ar mokėsi Lenkimuose, kviečiame įsijunti į šį darbą ir el. paštu zemaiciu@gmail.com žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcijai atsiųsti savo turimą informaciją, prisiminimus apie Lenkimų krašto mokyklas, čia dirbusius mokytojus, kolegas, jų auklėtinius, buvusius klases draugus, jų pasiekimus ir kt. Laukiame ir nuotraukų. Laiškus redakcijai galima siųsti ir paprastu paštu šiuo adresu: D. Gerbutavičiaus g. 10-213, LT 04317 Vilnius.

Šioje publikacijoje pateikiama ta informacija apie Lenkimų krašto mokyklas ir jose dirbusius mokytojus, kurią jau yra pavykę surinkti. Būsime dėkingi visiems, kurie padės ją patikslinti ir praturtinti.

Lenkimų vidurinės mokyklos senasis pastatas, šalia kurio buvo pastatyta trijų aukštų mūrinė mokykla

Mokyklos

Pirmosios žinios apie dabartinės Skuodo rajono Lenkimų seniūnijos teritorijoje buvusią mokyklą mus pasiekia iš 1780-ųjų metų, kai čia veikė parapijinė mokykla. Joje mokyta rusų kalba. To laikotarpio mokytojų sąrašų nėra pavykę rasti.

1915 m. Lenkimuose atidaryta valdžios išlaikoma pradinė mokykla, kurioje taip pat buvo dėstoma rusų kalba. Pradinė mokykla šiame miestelyje veikė ir vėlesniais metais, tikėtina, kad nepertraukiamai iki 1946-ųjų metų, kai buvo įsteigta progimnazija.

1946–1952 m. Lenkimuose veikė progimnazija (septynių klasių mokykla), 1952–2001 m. – vidurinė mokykla (nuo 1952 m. buvo pradėta nuo septynmetės pereiti prie vidurinės mokyklos, kasmet joje įvedant papildomai po vieną klasę).

1951 m. rudenį Lenkimų septynmetėje mokykloje papildomai pradėjo veikti beraščių ir mažaraščių apmokymo kursai. Jų lankytojams pamokos būdavo vedamos du kartus per savaitę (antradieniais ir penktadieniais). Tarp kursų lankiusiųjų buvo net 60-ies metų amžiaus gyventojų.

1952–1953 mokslo metais Lenkimų septynmetę mokyklą lankė 200 vaikų, joje dirbo 9 mokytojai.

1955 m. Lenkimų mokykloje jau veikė pilnas 11 klasių komplektas.

Pirmoji Lenkimų vidurinės mokyklos abiturientų laida į gyvenimą išleista 1956 m. gegužės 30 d.

1962 m. prie Lenkimų vidurinės mokyklos pradėjo veikti vakarinė aštuonmetė mokykla. Mokymosi laikas joje buvo sutrumpintas. Šią mokyklą lankė Lenkimų apylinkėse veikusių kolektyvinių ūkių kolūkiečiai. Pedagogai joje dirbo visuomeniniais pagrindais. Daug dėmesio pamokoms skyrė didelį autoritetą tarp lenkimiškių turėjęs mokytojas lituanistas Vaclovas Kurmis, matematikas Kazys

Šleivinskis ir rusų kalbą dėsčiusi Ala Šilgalienė.

Iš viso Lenkimų vidurinei mokyklai (nuo 1993 m. – Lenkimų Simono Daukanto vidurinei mokyklai, po reorganizacijos nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. – Lenkimų Simono Daukanto pagrindinei mokyklai, vėliau, nuo 2014 m. rugsėjo 1 d., – Lenkimų Simono Daukanto mokyklai-daugiafunkciam centrui) yra vadovavę keli direktoriai. Pirmasis jų buvo Liudas Bubelis (Būbelis), vėliau mokyklos direktoriaus pareigas ėjo Ignas Gutauskas (I. Gutauskas kurį laiką yra vadovavęs ir Lenkimų septynmetei mokyklai, pvz., 1951–1952 mokslo metais), vėliau mokyklai yra vadovavę: Ona Beinorytė, Alfonsas Ciparis (mokyklos direktorius buvo 1959–1962 m.), Vaclovas Kurmis (mokyklai vadovavo 1962–1970 m.), Irena Ramaneckienė (mokyklos direktore dirbo 1974–1978 m.), Kazimieras Šleivinskis (kaip mokytojas rajono spaudoje jis minimas 1961 ir ankstesniais metais, 1961 m. dirbo Lenkimų vidurinės mokyklos mokymo dalies vedėju), Algirdas Drukteinis, Emilija Sebeckytė-Liebienė (direktore dirbo 1988–2011 m.), Alfonsas Palšys, Stanislava Šaulienė.

XX a. pradžioje, tarpukario ir pokario metais dabartinės Lenkimų seniūnijos teritorijoje yra veikusios 8 pradžios mokyklos – po vieną Lenkimų miestelyje bei Juodeikių, Margininkų, Palegijos, Sriaupių, Večių, Žemytės ir Žirnikų kaimuose.

Lenkimų pradžios mokykla 1910–1911 m. veikė Mazalienei priklausiusiame name. Vaikus čia rusiškai ir lietuviškai yra mokęs Pranas Lygutas, tikybos mokytoju yra dirbęs kun. Stanislovas

Lenkimų vidurinės mokyklos pirmos laidos abiturientai (1955–1956 mokslo metais). Viršuje (iš kairės): mokytojas A. Indrijauskas, mokyklos direktorius Ignas Gutauskas ir klasės auklėtojas Povilas Kuprys. Nuotrauka iš RKIC archyvo

Lygutas, Lenkimų mokyklos vedėju – Vičiulis, 1933 m. Lenkimų mokyklos vedėjas buvo Pranas Šiudeikis.

Palegijos kaimo pradinės mokyklos mokytoju ir vedėju yra dirbęs Juozas Šmita.

Pradinė mokykla Juodeikių kaime buvo įkurta tarpukariu. Ji veikė Galdikų sodyboje. 1932 m. šią mokyklą perkėlė į Žemytės kaimą. Antrojo pasaulinio karo metais Juodeikiuose pradinę mokyklą vėl atidarė. Tada ji veikė Petro Bieliausko sodyboje. Čia yra mokytojavusi E. Adašiūnaitė, K. Pargaliauskas, S. Stonkus, O. Narkienė, Bronė Bružaitė, Janonytė, kuri 1952 m. vadovavo Žemytės kolūkio klubo-skaityklos liaudies šokių kolektyvui. XX a. 8 deš. Juodeikių pradinė mokykla buvo panaikinta, jos pastatas nugriautas, o kaimo pradinių klasių mokiniai pradėjo lankyti Lenkimų vidurinę mokyklą.

1959 m. pradžios mokykla pradėjo veikti Juozo Skripkausko name Palegijos kaime. Iš pradžių čia mokytojavo Juozas Šmita. Mokykla veikė iki 1970 m. prasidėjusio melioracijos vėjau. Vykstant melioracijai Skripkauskų sodyba buvo nugriauta. Kai Palegijos kaime mokyklą uždarė, pradžios mokykla buvo atidaryta Žemytės kaime. Ji veikė Adolfo Jazbučio troboje. Vėliau buvo pastatytas naujas Žemytės mokyklos pastatas. Žemytės pradžios mokykloje visą laiką (iki pat jos uždarymo) mokytojavo Plecida Druskinienė. Žemytės mokyklą lankydavo ne tik Žemytės, bet ir už 5–6 km esančio Margininkų kaimo vaikai. Žemytės pradinėje mokykloje 1953 m. dirbo mokytoja Bronė Bružaitė.

Žirnikų kaimo pradinėje mokykloje yra dirbusi mokytoja Vanda Paulauskienė. XX a. vid. Žirnikų kaime gyvenę pradinukai eidavo mokytis į gretimame Kalvių kaime Jono Mažono troboje veikusią pradžios mokyklą. Kalvių pradinėje mokykloje yra dirbusi mokyto-

(Nukelta į 42 p.)

ja Vanda Paulauskienė (1935.08.25–2015.12.03), yra mokytojavusi ir Genovaitė Skarienė, kuri gimė 1935 m. vasario 8 d., buvo baigusi Mažeikių vidurinę mokyklą ir Klaipėdos pedagoginę mokyklą. Ji yra dirbusi ir Mažeikių rajono Ruzgų, Skuodo rajono Arslos pradinėse, Skuodo vidurinėje bei Skuodo Bartuvos mokykloje (nuo 1975 m. iki 1997 m.).

Večių kaimo pradinę mokyklą, kuri veikė ūkininko Kumpio troboje, XX a. I p. lankydavo ne tik Večių, bet ir už 5 km buvusio Rėžgalių (Nendrapių) kaimo vaikai. 1951 m. Večių pradinės mokyklos vedėja dirbo L. Martinkutė.

Sriaupių kaime sovietmečiu 4 klasių pradinė mokykla veikė tremtinio Arlausko troboje. Pirmosios mokytojos pavardės dar nepavyko rasti. Šią merginą pakeitė mokytojas Simonas Pakeltis, o prieš uždarant mokyklą Sriaupiuose vaikus mokė mokytojas Šarva. Sriaupių pradinės mokyklos patalpose kartą per mėnesį rodydavo kino filmus, čia vykdavo ir įvairūs gyventojų susirinkimai, kaimo sueigos. Kai Sriaupiuose mokyklos nebeliko, šio kaimo vaikai lankė Lenkimų arba Paluknės pradžios mokyklas.

Mokytojai

Lenkimų vidurinėje mokykloje XX a. pab.–XXI a. pr. gerai dirbo būrys didelių autoritetų Skuodo rajone turėjusių tokių puikių savo srities specialistų, aktyvių visuomenininkų kaip biologijos ir chemijos mokytoja Emilija Liebienė (Sebeckytė), lituanistės Irena Ramanekienė (Saltonaitė), Janina Matulevičienė, Adelija Drukteinienė (Mikštaitė), istorikas Algis Druteinis, anglistė Vilma Kalvaitienė (Kuprytė), geografas Justinas Liebus, matematikė Bronė Šlevinskienė (Puškoriutė) ir būrys kitų. Dalis jų už gerą darbą buvo gavę aukštus ano meto valdžios apdovanojimus, o B. Šlevinskienė net išrinkta į aukščiausius Lietuvos valdymo organus.

2008-aisiais Lenkimų pagrindinėje Simono Daukanto mokykloje, kuriai tuo metu vadovavo Emilija Liebienė (Sebeckytė), dirbo 20 mokytojų, iš kurių 1 buvo mokytojas-ekspertas, 2 edukologai magistrai, 9 mokytojai metodininkai, 7 vyr. mokytojai. Mokyklą tada lankė 146 moksleiviai.

Laikotarpiu, kai mokyklai-daugiafunkciniam centrui vadovavo Alfonsas Palšys, čia mokėsi jau tik kiek daugiau negu 100 moksleivių (118 ir pan.), einant metams jų dar labiau sumažėjo. Tuo laikotarpiu mokykloje dirbdavo apie 20 pedagogų. Direktoriaus A. Palšio pavaduotoja buvo Inga Jablonskė (ji

2015 m. buvo atsakinga ir už mokyklos viešuosius pirkimus). Už pamokų kontrolę buvo atsakinga direktoriaus pavaduotoja ugdymui Stanislava Šaulienė. Direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams buvo Stasys Pudžmys, kūno kultūros mokytojas – Vytautas Mikšta, mokyklos-daugiafunkcinio centro kalvis – A. Kasparas. 2015 m. čia dirbo ir ikimokyklinės grupės auklėtoja, jos padėjėja, pavaduotoja bendriesiems reikalams, valytoja, darbininkas, rūbininkė, raštinės vedėja, technikos inžinierius, vairuotojas, elektrikas, kiemsargis, 3 kūrikai, 0,25 etato buvo skirta duomenų bazių ir Simono Daukanto klėtelės muziejaus specialiste įdarbintai Danutei Ronkaitienei. Šiam centrui priklausančiame Daukšų pagrindinio ugdymo skyriuje dirbo: pavaduotoja ūkio reikalams, valytoja, rūbininkė, kiemsargis, darbininkas, 3 kūrikai, vairuotojas, budinti valytoja, elektrikas, technikos inžinierius. Tada Centro ikimokyklinę grupę lankė 14 vaikų.

Lenkimų Simono Daukanto mokyklos-daugiafunkcinio centro direktoriai pasikeitė 2012 m. liepos 12 d., 2012 m. rugpjūčio 31 d. ir 2018 m. rugsėjo 18 dienomis.

2019 m. rugpjūčio 26 d. Skuodo rajono Lenkimų Simono Daukanto mokykla-daugiafunkcinio centro veikla buvo nutraukta ir Lenkimų seniūnijos teritorijoje neliko nė vienos veikiančios mokyklos, net pradinės.

E. ADAŠIŪNAITĖ. Juodeikių kaimo pradžios mokyklos mokytoja.

ADOMAUSKAITĖ. Kaip Lenkimų septynmetės mokyklos mokytoja rajono spaudoje minima 1961 m.

STEFANIJA ANUŽIENĖ (MARTIŠAUSKAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja dirbo nuo 1961 metų, 1962–1967 m. – dar ir direktoriaus pavaduotoja, 1967–1970 m. – užklasinio darbo organizatore. Gyvendama Lenkimuose rūpinosi Simono Daukanto gimtosios sodybos išsaugojimu ir įamžinimu. 1971 m. išvyko gyventi į Skuodą, dirbo Skuodo kultūros namų direktore, Skuodo rajono laikraščio u„Mūsų žodis“ redakcijoje Laiškų ir masinio darbo skyriaus vedėja, Skuodo Pranciškaus Žadeikio gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja.

VIDA BAUŽYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pionierių draugijos vadovė.

ONA BEINORYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja ir direktorė, 1952 m. „Naujo gyvenimo“ kolūkio klube-skaitykloje vadovavo šokių kolektyvui, 1953 m. kaimuose skaitydavo paskaitas.

BRONĖ BRUŽAITĖ. Juodeikių ir Žemytės pradinių mokyklų mokytoja.

LIUDAS BUBELIS (BŪBELIS). Lenkimų septynmetėje mokykloje 1951–1953 m. dirbo įvairiose pareigose, nuo 1952 m. buvo pirmasis Lenkimų septynmetės mokyklos direktorius.

ONA BUDRIKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja, mokinių bendrabučio auklėtoja.

VAIDA BUDRIKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

Alfonsas Ciparis. Lenkimų vidurinės mokyklos direktorius 1959–1962 m.).

STASĖ CIPARIENĖ. 1961 m. dirbo Lenkimų mokyklos bendrabučio auklėtoja.

DAUBARYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja.

STASYS DIMA. Lenkimų vidurinės mokyklos darbų mokytojas.

ANASTAZIJA DIMIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja, etninės kultūros puoselėtoja.

GRAŽINA DONĖLIENĖ (ŽVINKLYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja, direktorius pavaduotoja ugdymui.

ADELIJA DRUKTEINIENĖ (MIKŠTAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja metodininkė, lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, literatų būrelio, pionierių draugovės vadovė, jaunųjų daukantiečių veiklos, mokyklos kraštotyros kambario „Kamara“ kuratorė, Simono Daukanto premijos laureatė.

ALGIRDAS DRUKTEIKIS. Lenkimų vidurinės mokyklos istorijos mokytojas, mokyklos direktorius, imono Daukanto premijos laureatas..

PLECIDA DRUSKINIENĖ. Žemytės kaimo pradinės mokyklos mokytoja.

A. IVANAUSKAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos istorijos mokytoja.

JUZEFA GALDIKIENĖ (JONUŠAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja, prailgintos darbo dienos grupės auklėtoja.

LIUDA GELŽINIENĖ (LITVINAITĖ) Večių pradinės mokyklos mokytoja.

VIDA GIEDRIMIENĖ. Lenkimų vidurinės

mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja.

PETRAS GRAŽYS. 1949–1950 m. Lenkimuose dirbo mokytoju.

IGNAS GUTAUSKAS. Lenkimų septynmetės, o vėliau – Lenkimų vidurinės mokyklos direktorius, chemijos mokytojas, šokių būrelio vadovas.

GŪŽYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

GRAŽINA HERBSTAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja.

A. INDRIJAUSKAS. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas.

ELENA UŽUSIENĖ (IVANAUSKAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja.

KAZIMIERAS JAZBUTIS. Lenkimų vidurinės mokyklos darbų mokytojas.

JONYNAITĖ. Juodeikių kaimo pradinės mokyklos mokytoja.

GELETA JUODYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja, pionierių draugovės vadovė.

DANUTĖ JONAITIENĖ (ČEPORIUTĖ). Kaip Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja rajono spaudoje minima 1961 m.

KAROLIS JANKEVIČIUS. 1943–1945 m. dirbo Lenkimų pradinės mokyklos mokytoju.

JONAS JONKUS. Lenkimų vidurinės mokyklos ūkio dalies vedėjas, darbų mokytojas.

BIRUTĖ JONKUVIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių ir darbų mokytoja.

ELŽBIETA JUREVIČIŪTĖ. Marginikų pradinės mokyklos mokytoja.

VILMA KALVAITIENĖ (KUPRYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos anglų kalbos mokytoja, šokių būrelio vadovė.

STASYS KASPARAVIČIUS. Lenkimų vidurinėje mokyklos matematikos, fizikos mokytojas.

KERVYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

E. KONDRATIENĖ (DAUBARYTĖ). 1953 metais buvo Lenkimų vidurinės mokyklos choro vadovė, tikėtina, kad ji buvo ir muzikos mokytoja.

KRAUJALYTĖ (KRAUJELYTĖ). Lenkimų septynmetės mokyklos mokytoja dirbo 1952 m.

POVILAS KUPRYS. XX a. 6–8 deš. buvo Lenkimų vidurinės mokyklos darbų mokytojas, klasės auklėtojas.

JOANA KUPRIENĖ (MILIUTĖ). 1954–1967 m. buvo Lenkimų vidurinės mokyklos pradi-

(Nukelta į 44 p.)

nių klasių mokytoja, vėliau mokytojavo Mosėdyje.

GENOVAITĖ KURMIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, IX abiturientų laidos (1964–1965 m.) auklėtoja.

VACLOVAS KURMIS. Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas, 1962–1970 m. mokyklos direktorius.

ALĖ LAGOŠA. Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja.

REGINA LIEPIENĖ (KUPŠYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja.

EMILIJA LIEBIENĖ (SEBECKYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos chemijos, biologijos ir anglų kalbos mokytoja, prailgintos darbo grupės auklėtoja, mokyklos direktorė 1988–2011 m.

JUSTINAS LIEBUS. Lenkimų vidurinės mokyklos karinio parengimo, kūno kultūros, geografinės mokytojas.

PRANAS LYGUTAS / LYGUTIS. Lenkimų pradinės mokyklos mokytojas.

STANISLOVAS LYGUTAS. Lenkimų pradinės mokyklos tikybos mokytojas.

JUOZAS MAKSVYTIS. Lenkimų vidurinėje mokykloje dirbo 1988–1989 mokslo metais, buvo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas. Literatas, poeziją kuriantis lietuviškai ir žemaitiškai.

ONA MARTINKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos žemės ūkio darbų, gamtinių būrelių vadovė, biologijos mokytoja, kelių abiturientų laidų auklėtoja.

L. MARTINKUTĖ. Večių kaimo pradinės mokyklos mokytoja.

ALDONA MATIENĖ. Kalvių pradinės mokyklos mokytoja.

JANINA MATULEVIČIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, direktoriaus pavaduotoja, klasės auklėtoja, Skuodo rajono Švietimo skyriaus vedėja.

SIMONA MATULEVIČIŪTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja.

BIRUTĖ MAŽEIKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos matematikos mokytoja.

RIMANTAS MIKŠTA. Inžinierius, Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas, direktoriaus pavaduotojas ūkio reikalams.

ONA MIKŠTIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja, užklasinio darbo organizatorė.

VYTAUTAS MIKŠTA. Lenkimų vidurinės mokyklos fizinio lavinimo mokytojas, klasės auklėtojas.

ALĖ DIMIENĖ (MISIŪNAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, XIV laidos auklėtoja.

JUZEFA MONKEVIČIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos muzikos, biologijos mokytoja.

O. NARKIENĖ. Juodeikių pradinės mokyklos mokytoja.

BETA PIKTURNIENĖ (NARVILAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos anglų kalbos mokytoja, II laidos abiturientų auklėtoja.

ALDONA NARVILIENĖ (MIKŠTAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja, abiturientų XXVII laidos auklėtoja.

K. NOVODZELSKIS. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas, 1952 m. žiemą išrinktas Lenkimų devynmetės mokyklos LDAALR organizacijos pirmininku.

IZABELĖ PAKALNIŠKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, 1952 m. Lenkimuose aktyviai platinusi spaudą.

PAKALNIŠKIS. Lenkimų vidurinės mokyklos fizinio lavinimo mokytojas.

SIMONAS PAKELTIS. Sriaupų kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

KĘSTUTIS PALČIAUSKAS. Lenkimų vidurinės mokyklos muzikos mokytojas.

ALFONSAS PALŠYS. Lenkimų daugiafunkcinio centro mokytojas ir vedėjas.

K. PARGALIAUSKAS. Juodeikių kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

PAULAUSKAS. Lenkimų vidurinės mokyklos fizikos mokytojas.

PAULAUSKIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja

VANDA PAULAUSKIENĖ (BARANAUSKAITĖ). Kalvių ir Žirnikų kaimuose veikusią pradinių mokyklų vedėja.

K. PARGALIAUSKAS. Juodeikių kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

ZITA PUŠKORIUTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos pradinių klasių mokytoja.

ADELĖ RAMANAUSKAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja. 1961 m. ji buvo išrinkta į Lenkimų apylinkės tarybą.

Aldona Rimkevičienė (Ramanauskaitė). Lenkimų vidurinės mokyklos istorijos mokytoja. Vėliau

gyveno Mosėdyje ir mokytojavo Mosėdžio vidurinėje.

ALGIRDAS RAMANECKAS. Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas.

IRENA RAMANECKIENĖ (SALTONAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros bei anglų kalbos mokytoja, mokyklos direktorė 1974–1978 m. Ji, dirbdama Lenkimuose, parašė ir apgynė mokslo daktaro disertaciją.

RIEPŠAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

DANUTĖ RONKAITIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

ALDONA RUŠINSKAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

ALEKSANDRA SIMUTIENĖ (ŽVINKLYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos tikybos mokytoja.

BRONĖ SKARDŽIUVIENĖ. 1961 m. rajono spaudoje minima kaip Lenkimų švietimo darbuotoja.

GENOVAITĖ SKARIENĖ. Kalvių kaimo pradinės mokyklos mokytoja.

BENAS SKIRKA. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas, klasės auklėtojas.

ALDONA SRUOGYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, VII klasės auklėtoja 1961 m.

S. STONKUS. Juodeikių kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

ŠARVA. Sriaupų kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

STANISLAVA ŠAULIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, Lenkimų daugiafuncinio centro vedėja.

ALA ŠILGALIENĖ. Kaip Lenkimų mokytoja rajono spaudoje minima jau 1961 m. Ji mokykloje dėstė rusų kalbą.

ELIGIJA ŠIMKIENĖ (ŠIUŠYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja, klasės auklėtoja.

PRANAS ŠIUDEIKIS. Lenkimų mokyklos vedėjas 1933 m.

R. ŠLEINIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

ŠLEKYTĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, 1952 m. Lenkimuose aktyviai platinusi spaudą.

BRONĖ ŠLEVINSKIENĖ (PUŠKORIU-

TĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos matematikos mokytoja, Lietuvoje garsėjusi ne tik kaip gera pedagogė, bet ir moksleivių šokių kolektyvų vadovė.

KAZIMIERAS ŠLEVINSKIS. Lenkimų vidurinės mokyklos matematikos ir fizikos mokytojas, mokymo dalies vedėjas, mokyklos direktorius.

JUOZAS ŠMITA. Palegijos kaimo pradinės mokyklos mokytojas.

ANTANAS TARVYDAS. Lenkimų vidurinės mokyklos muzikos mokytojas, dirbęs ir Lenkimų kultūros namų direktoriumi.

IRENA TARVYDIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos biologijos, chemijos bei geografijos mokytoja, direktoriaus pavaduotoja.

GERTRŪDA TIŠKUVIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos anglų kalbos mokytoja.

ŪKAITĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja, 1952 m. „Naujo gyvenimo“ kolūkio klubo-skaitykloje vadovavo šokių kolektyvui.

SIGITA URBONIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, čia dirbusi 22-ejus metus. Ji buvo Lenkimų tarybinio ūkio direktoriaus Benedikto Urbono žmona.

A. URMONAS. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas. 1952 m. ėjo fizinio lavinimo mokytojo pareigas, keletą metų buvo Lenkimų septynmetės mokyklos mokytojų pirminės komjaunimo organizacijos sekretorius.

VAITILAVIČIUS. Lenkimų vidurinės mokyklos geografijos mokytojas, vėliau dirbęs Aleksandrijos aštuonmetėje mokykloje.

STASĖ VARAPNICKIENĖ (BIELIAUSKAITĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos darbų mokytoja.

VIDA VENSKAUSKAITĖ. Sriaupų pradinės mokyklos vedėja.

P. VIČIULIS. Lenkimų pradinės mokyklos vedėjas. Jis šias pareigas ėjo 1933 m.. Daugiau žinių apie jį neturima.

GENUTĖ VITKUVIENĖ (SIMUTYTĖ). Lenkimų vidurinės mokyklos rusų kalbos mokytoja.

VIRGINIJA ŽELVIENĖ. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytoja.

VINCENTAS ŽELVYS. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas, klasės auklėtojas.

VYTAUTAS ZUBERNIUS. Lenkimų vidurinės mokyklos mokytojas.

Ne tik tautosakos kūriniai, bet ir archajiškos žemaičių kalbos, kultūros bei gyvenenos liudytojai

Parengė Danutė MUKIENĖ

XX a. ir paskutiniuosius tris dešimtmečius Lenkimų kraštas (Skuodo r.), lyginant su to paties rajono Mosėdžio, Aleksandrijos, Ylakių, Skuodo apylinkėmis, nėra sulaukęs daug kraštotyrininkų, muziejininkų, etnografų, etnomuzikologų dėmesio, tad ir tuo laikotarpiu užrašytais, išsaugotais pasakojamosios tautosakos, muzikinio folkloro kūriniais lenkimiškiai pasigirti negali. Tikėtina, kad pagrindinė priežastis ta, jog tarp šio krašto žmonių bent jau XX a. nebuvo tokių, kurie patys būtų labai domėjęsi savo krašto tradicine kultūra, užrašinėję tai, ką girdėjo pasakojant, dainuojant čia gimusius ir gyvenusius senolius. Visa, kas vyko, ką šie žinojo, savo šeimose puoselėjo, tada Lenkimų krašto žmonėms, kaip ir didžiąjai daugumai kitų žemaičių, buvo jų įprasto gyvenimo dalis. Kad tai kartu yra ir svarbi šio krašto identiteto dedamoji, kad ją reikia fiksuoti, užrašinėti, tyrinėti, tada nedaug kas suprato, o tie, kurie suprato, matyt, to tarp savo darbų nelaiškė prioritetu ir tam nerasdavo laiko.

Tačiau nėra taip, kad Lenkimų kraštas niekad nesulaukė išskirtinio tautosakos rinkėjų dėmesio. Priešingai. Pirmiausiai tai susiję su iš Lenkimų seniūnijos Kalvių kaimo kilusiu istoriku, rašytoju, švietėju, vienu iš pirmųjų tautinio atgimimo ideologų Simonu Daukantu (1798–1964) ir šalia Kalvių esančiame Večių kaime savo gyvenimo kelią pradėjusiu garsiuoju botaniku, liaudies gydytoju, kunigu vienuoliu, pamokslininku Jurgiu Ambraziejumi Pabrėža (1771–1849).

S. Daukanto ir J. A. Pabrėžos indėlis į lietuvių tautosakos fiksavimą ir sklaidą yra glaudžiai susijęs ir persipynęs. Žinoma, kad S. Daukantas su J. A. Pabrėža bičiuliavosi, kad 1834 m. vasarą, prieš išvykdamas į Peterburgą, aplankė J. A. Pabrėžą ir gavo jo pažadą padėti rinkti tautosaką bei burti žmones, kurie užrašinėtu pasakas, mįsles bei priežodžius. Tai

Ofortas „Simonas Daukantas 1793–1864 m.“ Sukurta 1979 m. Dailininkas Kazys Rimtas Tarabilda. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

liudija išlikę J. Pabrėžos laiškai, kuriuose jis nurodo ir žmones, kurie sutiko rinkti tautosaką. Didžiąją jų dalį sudarė vyresnio amžiaus šių apylinkių gyventojai, buvo ir paauglių, vaikų.

Dabar žemaičių ir konkrečiai Lenkimų krašto tautosakos ir anuo metu buvusių populiarių grožinės literatūros tekstų (daugiausiai eilėraščių) randame daugelyje jau išspausdintų S. Daukanto rašto darbų. Akivaizdu, kad užrašinėdami ano meto buvusią dar gyvą šio krašto archajišką pasakojamąją ir dainuojamąją tautosaką, populiarius grožinės literatūros kūrinius jie kartu fiksavo ir šio krašto ano metų kalbą, jos specifiką, kultūrą, gyveneną.

S. Daukantas tautosaką vertino kaip meną ir kaip istorinį dokumentą, atspindintį „tautos dvasią“, senąją lietuvių kultūrą. Jis buvo vienas pirmųjų sistemingai ir ilgą laiką dirbusių lietuvių tautosakos rinkėjų bei šių kūrinių rengėjų spaudai. Jis ne tik J. A. Pabrėžą, bet ir kitus savo bičiulius ragino rinkti tautosaką, įtraukti į šį darbą pažįstamus žmones, o tai, kas užrašyta, siųsti jam. Jis taip pat perrašinėjo ir kitų autorių, pvz., Simono Stanevičiaus, paskelbtus tautosakos kūrinių pavyzdžius, jais praturtindavo

savo sudaromus tautosakos rinkinius. Juose tiek savo paties, tiek ir bičiulių užrašytus tautosakos pavyzdžius S. Daukantas įvardydavo kaip „žemaičių“, t. y. nenurodydavo kūrinių pateikėjų vardų, pavardžių, taip pat ir kas, kur bei kada juos užrašė. Taip atsitiko todėl, kad XIX a. viduryje dar nebuvo nusistovėjusios griežtos mokslinės tautosakos užrašymo taisyklės. Vis dėlto S. Daukanto rašytinio palikimo tyrinėtojai pažymi, jog didelė jų dalis yra atkeliavusi iš S. Daukanto ir J. A. Pabrėžos gimtųjų vietų. Jų užrašytus pačių žinotus ar išgirstus, užrašytus iš savo artimųjų, kitų gimtųjų vietų žmonių kūrinius tyrinėtojai dabar nustato iš išlikusių jų rankraščių, specifinės ano meto archajiškos lenkimiškių kalbos.

Spėjama, kad S. Daukanto sudarytuose rinkiniuose didžiąją dalį sudaro Žemaitijoje užrašyti kūriniai. Pasak S. Daukanto tautosakinio palikimo tyrinėtojo Kazio Grigo, vien tokių dainų ir eilėraščių tekstų S. Daukantas paliko apie 550¹. Yra pagrindo teigti, kad dauguma jų buvo užrašyta Skuodo–Lenkimų krašte. Jurgita Ūsaitytė yra pažymėjusi, kad iš S. Daukanto dainų rinkinyje esančių visų žemaičių tarpe užrašytų dainų tekstų penktadalį sudaro literatūrinės kilmės tekstai².

Kazys Grigas yra nurodęs, jog liaudies dainos, ir individuali poezija S. Daukantui buvo priemonė tautinei literatūrai ugdyti.

Taigi, akivaizdu, jog S. Daukanto tautosakos rinkiniuose, ypač dainų, yra daug XVIII a. I pusėje Žemaitijoje ir konkrečiai Lenkimuose bei šio miestelio aplinkiniuose kaimuose buvusių populiarių poezijos kūrinių tekstų, kurių dalis jau buvo tapę dainomis.

S. Daukanto tautosakos rinkinį yra tyrinėjęs ir sisteminęs būrys lietuvių mokslininkų, tarp jų ir minėtas K. Grigas, savo disertacijoje pateikęs išsamią S. Daukanto kaip tautosakos rinkėjo veiklos analizę. K. Grigas kartu su Kostu Aleksynu ir Leonardu Sauka susistemino S. Daukanto knygoje „Žemaičių tautosaka, t. II: Pasakos. Patarlės. Mįslės“ pateiktus tūkstančius S. Daukanto surinktų pasakojamosios, smulkiosios tautosakos kūrinių (pasakų, oracijų, patarlių, priežodžių, mįslių, minklių ir kt.).

Mokslininkai yra nustatę, kad pagrindinė S. Daukanto užrašytų dainų ir pasakojimų pateikėja buvo jo motina Kotryna Odinaitė-Daukantienė (Jaušienė) bei kiti jo artimieji. Jam talkino, vietos tautosaką, parapijoje populiarias giesmes užrašinėjo Lenkimų bažnyčios vargonininkas Tomas Kaunackis, Lenkimų klebonas kunigas Feliksas Januševičius. Dalis pasakų ir dainų buvo surinkta jo paties iš šiuo metu jau nebeįmanomų identifikuoti Lenkimų, Kalvių ir aplinkinių kaimų valstiečių, kuriuos S. Daukantas, sugrįžęs atostogų į savo gimtinę, aplankydavo. Šie jo tautosakos rinkiniuose paskelbti Lenkimų apylinkių gyventojų užrašyti kūriniai apima platų žanrų spektrą – nuo dainų iki smulkiosios tautosakos ir sudaro jo fundamentalių leidinių pagrindą.

Ar visi S. Daukanto surinkti tautosakos tekstai iki mūsų dienų yra išlikę, ar visus juos žinome, sunku pasakyti. Galėjo būti, kad dalis jų yra žuvę. Tokią prielaidą galime daryti žinodami kitų S. Daukanto rankraštinių palikimo dalių istoriją. Štai pirmąjį lietuviškų pasakų rinkinį – „Pasakos masių“, į kurį yra įtraukti 96 kūriniai, S. Daukantas sudarė 1835 metais. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė pateikia

1835 m. S. Daukanto sudaryto, 1932 m. išspausdinto pirmojo lietuviškų pasakų rinkinio „Pasakos masių“ viršelis

1842 m. S. Daukanto jo paties lėšomis Sankt Peterburge išleistos knygos „Abecėlė lietuvių, kalnienų ir žemaičių kalbos“ (originalus pavadinimas „Abecielja lijtuvii-kalnienu ir žiamajtiū katbos“) viršelis

tokią informaciją apie šio rinkinio išspausdinimą: „Daukantui būnant gyvam jam priskiriamas žemaičių pasakų rinkinys nebuvo išleistas. Kad toks rinkinys yra,

(Nukelta į 48 p.)

Iš kairės: 1941 ir 1947 m. išleistos knygos „Žemaičių pasakos“ viršeliai. Pirmosios dailininkas – Vytautas Banys, antrosios – Kazys Šimonis

nežinota daugybė metų, o jo atradimas – visiškas atsitiktinumas, likimo malonė.

Apie 1900 m. kažkuriame Vilniaus antikvariate žymusis kalbininkas Jonas Jablonskis pastebėjo rankraštinių pasakų rinkinį, turėjusį antraštę „Pasakas Massiū suraszitas 1835 metuose apigardosi Kretiu³, Palongos, Gundenės“, ir jį nupirko. Rinkinį sudarė 9 skirtingų rašysenų tekstų pluoštai, o juose – 87 pasakos ir keletas kitų žanrų kūrinių. Kadangi tie pluoštai buvo palaidi, Jablonskis juos įrišo ir apie 1912 m. perdavė Lietuvių mokslo draugijai. Šios darbuotojai antraštėje atpažino Daukanto rašyseną ir priskyre rankraštiniam Daukanto fondui.“³

Pirmą kartą jis buvo paskelbtas tik 1932 m. (Lietuvių mokslo draugijos žurnalas „Lietuvių tauta“, kn. 4, sąs. 3, priedas, p. 1–114).

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomame leidinyje nurodoma, kad tai S. Daukanto „Pasakas massiū, suraszitas 1835 metuose apigardosi Kretiu¹, Palongos, Gundenės“. Šį rinkinį sudaro pasakojamosios tautosakos kūriniai – pasakos, sakmės ir pasakėčios. Tarp jų yra stebuklinių pasakų (pasakojimų apie kovas su slibinais, raganas, stebuklingus daiktus ir virsmus), buitinių pasakų ir pasakėčių (kūrinių apie gudrius valstiečius, kvailus ponus ar velnius, kurie atspindi vietos gyventojų moralines nuostatas ir buitį), sakmių (mitologinių pasakojimų apie vietovardžių kilmę, antgamtinės būtybes (pvz., kaukus, laumes), būdingas šiaurės vakarų Žemaitijai. Viena iš pasakų, užrašytų Lenkimų krašte, yra apie gyvūnus, statančius trobelę – „Zuikis, lapė, gaidys, žąsinas ir kiaulė“.

1940 m. rengiant spaudai rinkinį „Pasakos masių“, jo pavadinimas pakeistas – knyga išleista pavadinimu „Žemaičių pasakos“. Antras jos leidimas skaitytojus pasiekė 1941 metais. Tada šį rinkinį spaudai parengė iškilus lietuvių žodyno ir tautosakos rinkėjas Matas Untulis, knygą iliustravo Kazys Šimonis. Tokiu pavadinimu šis pasakų rinkinys buvo leidžiamas ir vėlesniais me-

tais. „Pasakos masių“ esantys kūriniai buvo įtraukti į 1984 m. išleistą Simono Daukanto „Tautosakos“ antrąjį tomą.

1846 m. Sankt Peterburge buvo išspausdinta S. Daukanto spaudai parengta knyga „Dainės žemaičių“, o visas S. Daukanto tautosakos rinkinys (2 tomai) išleistas 1983–1984 m. pavadinimu „Žemaičių tautosaka“, kuriame paskelbta daugybė kūrinių. Didelę jų dalį neabejotinai sudaro jau minėti paties S. Daukanto ir jo talkininkų Lenkimuose ir šio miestelio apylinkėse surinkti iš ten gyvenusių pateikėjų. Šis dvitomis – pagrindinis leidinys, kuriame sistemingai pateikta iš Lenkimų ir kitų šiaurės Žemaitijos vietų surinkta medžiaga: dainos, proginės oracijos, pasakos, sakmės, legendos, patarlės, priežodžiai, mįslės, minklės).

Lenkimų kraštui anuo metu būdingos tautosakos elementų yra pateikta ir 1842 m. S. Daukanto jo paties lėšomis Sankt Peterburge (anuomet Petrapilis) išleistoje knygoje „Abėcėlė lietuvių, kalnėnų ir žemaičių kalbos“ (originalus pavadinimas „Abecieļa lijtuiwū-kalnienū ir žiamajtiū kalbos“).

G. Skabeikytė Kazlauskienė rašo, jog ji „ypatinga tuo, kad po abėcėlės įdėti skaitiniai buvo ne religinio, kaip anuomet įprasta, o pasaulietinio turinio. Juos sudaro 7 trumpi pasakojimai ir pasakėčios, Daukanto pavadinti vienu žodžiu – „Pasakos“⁵.

Pirmoji „Žemaičių tautosakos“ dalis yra skirta dainoms (išspausdinta 1983 m.). Aktualu tai, kad joje pateikiami kūriniai, kuriuos S. Daukantas fiksavo kaip tuomet dar buvusią gyvąją tradiciją. Tai darbo, vestuvinės, šeimos bei istorinės-karinės dainos. Darbo dainos S. Daukanto laikais, kaip ir daugelį metų vėliau, Lenkimų krašte dar buvo dainuojamos dirbant lauko darbus. Vestuvinėse ir šeimos dainose yra daug informacijos apie senovines šio krašto žemaičių krikštynų ir vestuvių apeigas. Istorinėse-karinėse

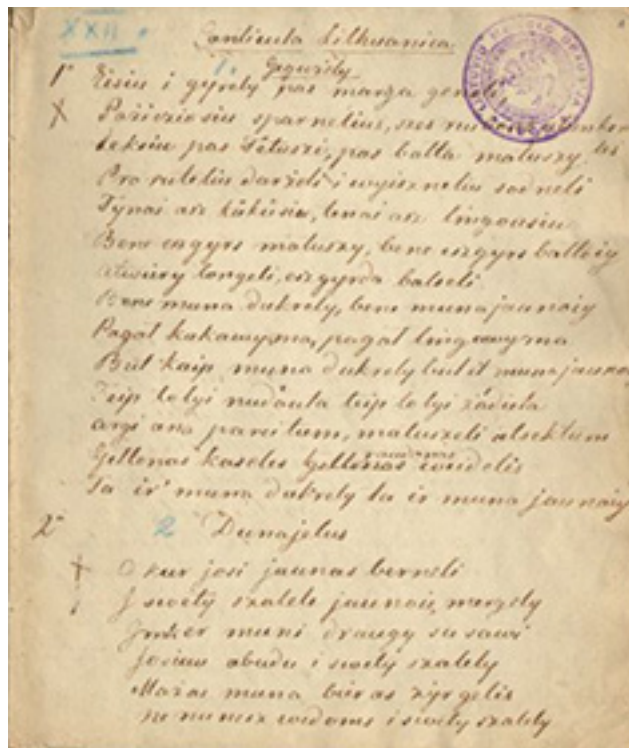
dainose minimos vietos bendruomenės atminčiai svarbios kovos su priešais. S. Daukanto rinkiniuose yra nemažai ir dainų, kurių tekstuose ryški ano meto grožinių literatūros kūrinių įtaka.

S. Daukantas labai vertino liaudies išmintį ir buvo itin kruopštus smulkiosios tautosakos rinkėjas. Nors jis dažnai nenurodydavo tikslios konkrečios patarlės užrašymo vietos, tačiau jo „Žemaičių tautosakoje“ (antras tomas) dauguma pateikiamų pavyzdžių yra būdingi Skuodo–Lenkimų kraštui. Knygoje paskelbtos mįslės ir mįslių atsakymai liudija to meto žemaičių buitį ir gamtos pojūtį, didelį jų nuovoką ir humoro jausmą. Tarp tokių mįslių yra ir šios: „Keturi žvėrys, viena uodega“ (šulinys, svirtis); „Mergelė sėd kietie, o kasas laukė“ (morka). Tarp S. Daukanto ir jo bičiulių Lenkimų–Skuodo–Kretingos apylinkėse užrašytų patarlių yra ir tokių, kurios šio krašto žmonių kalboje išliko iki šiol: „Ėš kaktuos svėista nesoksi“, „Šaukštā bliūda sorėštė...“ (suprask: išlaidos yra susijusios su ūkiu), „Kas ėš tuos kaktuos, ka nier staktuos“ (suprask: kas iš išvaizdos, jei nėra proto / turto), „Kas tau so akmėniu, to tam so douna“ (vienas iš katalikiško tikėjimo, nuolankumo priesakų) ir kt.

Jau yra išleista keletas ir mažesnės apimties knygų, kurių pagrindą sudaro S. Daukanto tautosakinis palikimas. Jose taip pat pateikta daug kūrinių, surinktų ir užrašytų S. Daukanto gimtosiose Lenkimų apylinkėse. Viena tokių – 1993 m. leidyklos „Vyturys“ pirmą kartą išleista „Anksti rytą kėliau“ (šios knygos pavadinimui parinktas Lenkimų krašte buvusios populiaros dainos pavadinimas). Leidinys skirtas plačiam skaitytojų ratui. Knygą sudaro dainos, pasakos, patarlės, mįslės.

Kai kuriuose lietuvių tautosakos rinkiniuose taip pat yra paskelbta daug S. Daukanto surinktų kūrinių. Pvz., daugiatomyje leidinyje „Lietuvių patarlės“ S. Daukanto surinkti tautosakos kūriniai sudaro vieną iš pagrindinių jo šaltinių.

S. Daukanto reikšminga rankraščių dalis yra sukaupta Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje (F110-21) saugomi S. Daukanto užrašyti lietuvių liaudies dainų rankraščiniai tekstai. Jo kūrybinis bei mokslinis palikimas ne tik saugomas, bet jau daugelį metų ir tyrinėjamas Lietuvos literatūros ir tautosakos institute. Lietuvos centriniam valstybės archyve ir Lietuvos valstybės istorijos archyve yra doku-

Simono Daukanto rankraštis. Saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, LNB F110-21

mentų, kuriuose pateikta vertinga informacija apie S. Daukanto gyvenimą, tarnybą ir veiklą. Dalis su ja susijusių dokumentų saugoma ir Sankt Peterburgo archyvuose, kurie priklauso Rusijos valstybiniam istorijos archyvui (RGIA).

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Jurgita Ūsaitytė, „Apie vieną žemaičių dainuojamosios tradicijos pažinimo aspektą: XIX–XXI a. tautosakos užrašinėtojų pėdsakais“, *Tautosakos darbai XXXIV*, 2007 m., p. 124–135.
2. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, „Simono Daukanto „Žemaičių pasakos“ jo palikimo jaunuo-

IŠNAŠOS:

¹ Kazys Grigas, „Simonas Daukantas ir lietuvių tautosaka“, *Simonas Daukantas. Žemaičių autosaka*, t. 1: Dainas parengė Vytautas Jurgutis, Bronė Kazlauskienė, Vilnius, 1983, p. 11–42.

² Jurgita Ūsaitytė, „Apie vieną žemaičių dainuojamosios tradicijos pažinimo aspektą: XIX–XXI a. tautosakos užrašinėtojų pėdsakais“, *Tautosakos darbai XXXIV*, 2007 m., p. 126.

³ Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, „Simono Daukanto „Žemaičių pasakos“ jo palikimo jaunuomenei kontekste (230-osioms rašytojo gimimo metinėms). *IBbY*: <https://inx.lv/JjFpZ>.

⁴ Kretingos.

⁵ Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė, „Simono Daukanto „Žemaičių pasakos“ jo palikimo jaunuomenei kontekste (230-osioms rašytojo gimimo metinėms). *IBbY*: <https://inx.lv/JjFpZ>.

Ką liudija archyvuose, muziejuose saugoma informacija apie Simono Daukanto ir Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gimtojo krašto XX a. etninę kultūrą?

Parengė Danutė MUKIENĖ

Simono Daukanto ir Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gimtojo krašto etninė kultūra nuo XIX a. antrosios pusės įvairių ekspedicijų, tyrimų projektų organizatorių yra gerokai primiršta. Siek tiek jų dėmesio čia sulaukta XX a. Žemaitijoje pradėjus veikti Šiaulių „Aušros“ muziejui (ŠAM), kuris įkurtas 1923 m. kovo 11 d., ir Kretingos muziejui (veikia nuo 1935 m.). Tai rodo šių muziejų fonduose saugomi Lenkimų krašto (jam priklauso ir S. Daukanto gimtasis Kalvių kaimas bei šalia jų esantis Večių kaimas, kuriame gimė J. A. Pabrėža) liaudies meną, architektūrą, amatus, nematerialųjį kultūros paveldą identifikuojantys eksponatai. Dalis jų yra suskaitmeninta ir jau prieinama Internetu.

Lenkimuose XX a. yra lankęsi ir buvusios Vilniaus konservatorijos, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, buvusio Vilniaus pedagoginio instituto studentai. Yra pagrindo manyti, kad čia yra pabuvoję, tautosaką užrašinėję ir daugiau spacialistų. Ne visą aktualią informaciją jau yra pavykę surinkti. Šioje publikacijoje – tai, kas jau žinoma.

Kaip XX a. 4 deš. lenkimiškiai švęsavo Kūčias, Kalėdas, Naujuosius metus?

1933 m. Lenkimus (tuo metu jie priklausė Skuodo valsčiui) pasiekusi ŠAM parengta etnografinių tyrinėjimų anketa, kurios rengėjai siekė surinkti informaciją, kokios anksčiau regione buvo Kalėdų ir Naujųjų Metų švenčių apeigos. Šis muziejus

Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos LIMIS portale www.limis.lt yra paskelbęs tuo metu Lenkimų pradinės mokyklos vedėju dirbusio P. Vičiulio atsakymus į anketos klausimus (jie saugomi ŠAM Šiaulių kraštotyros draugijos (1927–1940) etnografinio archyvo byloje Nr. 82 (bylos inventarinis numeris – ŠAM E–I 166/372)).

P. Vičiulis anketoje nurodė, kad Kūčių šventės pavadinimas Lenkimuose metams einan nepakito. Tą dieną gyventojai nuo pat ryto ruošiasi šventėms, svarbių (ypatingų) ūkio darbų nedirba. Bažnyčioje atliekama Adventinė išpažintis. Nėra nustatyta, kiek kartų tą dieną galima valgyti. Dažniausiai visą Kūčių dieną valgoma „kūčia“, t. y. įvairių grūdų (pupų, žirnių, kanapių, kviečių) mišinys, nes Švč. Mergelė Marija nieko daugiau valgyti neturėjo, išskyrus tik grūdus, kurie buvo supilti į terbelę (maišiuką). Vakare valgomas ir pyragas, sriuba, silkė, geriama arbata ir alus. Kūčių vakarą stalo specialiai niekas nedengia. Visi už jo susėda kaip ir įprastą vakarą, šieno po staltiese nepadedama. Vakarienės pradžios laikas nėra nustatytas. Ji pradeda plotkelės laužymu. Po to valgoma. Vakarienės metu prisimenamos praėjusios Kūčios, kalbama, kokios bus ateinančios šventės.

Lenkimiškiai Kūčių vakarą sako, kad jei dangus žvaigždėtas – tais metais bus obuolių. Kitų to vakaro tradicijų ir papročių P. Vičiulis nėra nurodęs.

Po Kūčių vakarienės tie gyventojai, kurie turi galimybę, eina į bažnyčią išklausti Bernelių mišių.

Kalėdos Lenkimuose buvo švenčiama dvi dienas. Pirmosios ryte, grįžus iš bažnyčios, gyventojai valgydavo šiupinį su kiaulės uodega, taip pat virtas skustas bulves su kiaulienos mėsa, dešromis, kai kas patiekdavo ir miežinių kruopų košę. Prieš ją padedant ant stalo lėkštėje būdavo padaroma duobutė taukams bei įstatoma kiaulės uodegėlė.

Kalėdų ryte „kūčios“ (grūdų mišinio) likučius nunešdavo į tvartą. Galvijus pašerdavo šieniu.

Pirmąją Kalėdų dieną gyventojai praleisdavo namuose, į svečius neidavo. Vakare būdavo velkamas blokas (blukis, rąsto galas), giedama Kalėdų giesmė „Berneliai“. Antrąją Kalėdų dieną vykdavo jaunimo šokiai, vyresnieji bendraudavo tarpusavyje, susirinkę žaisdavo kortomis. Vaišindavosi tuo, ką kas turėdavo.

Naujųjų metų išvakarėse jų sutikimui ypatingai nebūdavo ruošiamasi. Tą vakarą žmonės burdavo: buvo liejama iš vaško, taip pat iš malkų (įneša į kambarį glėbį malkų ir skaičiuoja, ar pora. Jei pora, tai ištekės arba apsisves). Prasimanydavo ir kitokių

burtų. Naujųjų išvakarėse aptemus po sodybas („pakiemiais“) vaikščiodavo persirengėliai – „Senieji metai“ ir „Naujieji metai“. „Naujieji metai“, užėję į namus, troboje ieškodavo kuo pasivaišinti, juokaudavo, šaipydavosi iš „Senujų metų“.

Naujųjų metų pirmąją dieną po sodybas vaikščiodavo muzikantai. Jie sveikindavo žmones su pradedusiais Naujaisiais metais. Vakare vykdavo jaunimo pasilinksminimai.

Tiek per Kūčias, tiek ir per Kalėdas, Naujuosius metus gyventojai, vaikščiodami po sodybas, jokių specialiai pasidarytų priemonių su savimi nepasidavė, išskyrus jau paminėtą po kaimą tampomą blukį.

Atsakydamas į klausimą, kurią dieną ūkininkai iš tarnybos atleidžia samdinius ir kaip vyksta atsisveikinimas su jais, P. Vičiulis parašė, kad anksčiau samdiniai tarnybą pas ūkininkus užbaigdavo Šv. Martyno dieną, o dabar – per Kalėdas. Atėjus laikui atsisveikinti, ūkininkas padeda ant stalo uždirbtą algą. Jei samdinys dar kokias savaites ūkyje pasilieka, jam išeinant pridėda „kukulių“ (duonos, mėsos, pyrago).

Naujieji metai būdavo sutinkami savo šeimose.

1961 m. Lenkimuose vykusio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto darbuotojų ir bendradarbių ekspedicija

Nemažai informacijos yra likę apie 1961 m. Lenkimuose vykusią Lietuvių kalbos ir literatūros instituto (nuo 1990 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) darbuotojų ir bendradarbių ekspediciją, kurioje dalyvavę etninės kultūros specialistai į magnetines juostas įrašinėjo pateikėjų atliekamas dainas. Išliko ir šios magnetinės juostos.

Ekspedicijoje dalyvavo: tautosakininkė, poetė, filologijos mokslų kandidatė Pranė Jokimaitienė-Aukštikalnytė (gimė 1922 m. kovo 1 d. Vabalninke, mirė 1989 m. rugsėjo 6 d. Vilniuje); lietuvių edukologas, habil. m. dr. (socialiniai mokslai, 2003) prof. Romanas (Romus) Jonas Vasiliauskas, gimęs 1936 m. spalio 15 d. Šilalės valsčiaus Patulės kaime; kalbininkas, tautosakininkas, vertėjas prof. Stasys Skrodenis, gimęs 1938 m. sausio 16 d. Skaudvilės valsčiaus Padvarių kaime, miręs 2026 m. Vilniuje; 1931 m. sausio 5 d. Telšiuose gimęs, 2022 m. spalio 17 d. Vilniuje miręs tautosakininkas, buvęs Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Leonardas Sauka; tautosakos rinkėjas, sistemintojas, rengėjas spaudai, ilgametis Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos

rankraštyno darbuotojas, daugelio straipsnių tautosakos klausimais autorius Klimas Viščinis, užrašinęs muzikinius kūrinius. Juos iššifravo 1922 m. gruodžio 22 d. Tauragės valsčiaus Taurų kaime gimęs, 1997 m. sausio 2 d. Vilniuje miręs kanklininkas, dirigentas, etnomuzikologas, pedagogas Bronius Uginčius, 1951–1960 m. dirbęs Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Fonogramų kabineto vedėju.

Šios ekspedicijos metu užrašytas dainas, kurios 2025 m. pradžioje jau buvo viešinos portale „ePaveldas“, pateikė 12 Lenkimų apylinkės gyventojų: Ona Butkienė (78 m. amžiaus), Kazimiera Jonušienė (59 m.), Zuzana Kervytė, Felomena Kusienė (73 m.), Lenkauskienė (60), Stasė Stonkienė (49 m.), Sholaztina Vaikutienė (42 m.), V. Vaikutytė, A. Mikštaitė (14 m.), Morta Zaborienė (56 m.), Antanina Želvienė-Andriuškienė (66 m.). Stebina tai, kad tarp pateikėjų nėra vyrų. Stasė Stonkienė ir Kazimiera Jonušienė tada gyveno dabar jau sunykusiame Lenkimų apylinkės Margių kaime, kuris yra šalia Kalvių, Sriaupių ir Večių kaimų, o kitos pateikėjos – Lenkimų miestelyje.

Iš viso portale „ePaveldas“ yra pavišinti 108 lenkimiškių pateiktų dainų įrašai. Didžiąją dainų dalį moterys atlieka dainuodamos solo, kai kurias – duetu, o septynias – trio. Dainuodama solo daugiausiai dainų pateikė Stasė Stonkienė (24), o Antanina Želvienė-Andriuškienė, dainuodama viena ir kartu su Felomena Kusiene, – 35, Sholaztina Vaikutienė dainuodama viena, duetu su V. Vaikutyte ir trio su V. Vaikutyte bei A. Mikštaite, – 19, o Morta Zaborienė, dainuodama viena, – 10. Kitos pateikėjos dainų padainavo mažiau.

Šios ekspedicijos išsamių aprašų nėra pavykę rasti. Muzikiniai įrašai saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto LTR fonde ir neseniai yra paskelbti jau minėtame kultūros paveldo portale „ePaveldas“ (prieiga internete: <https://inx.lv/JjFi5>). Juos yra galimybė atsisiųsti ir perklausyti.

Šios ekspedicijos metu Lenkimuose ir Margių kaime buvo užrašyti šie kūriniai: „A a a a apapa“ (užrašyta 2 kartus.), „Ak džium džium džium“, „Ak, sesuo mona“, „Ant krašto marės, Palangos miestely“, „Aš nueisiu į turgelį“, „Aš parvediau gražią žmoną“, „Auga kiemi dagilelis“, „Augo medelis žaliajam gojely“, „Augino močiutė“ (6 k.), „Aukštai danguj žvaigždės žiba“, „Balondieli mona“, „Berneli

(Nukelta į 52 p.)

mūsų“, „Berža šakos lingu, lingu“, „Bieg upelė vingu-
gurdama“ (7 k.), „Čiučou lingu“, „Čiulba, ulba
paukšteliai“, „Davatkelė su ražančiu“, „Du balun-
diu klani gierė“ (2 k.), „Du broliuka kunigai“, „Eik
šen, Maryte“, „Eikš, mergyte razkažnyte“, „Einu
per lunką“, „Geras būtų piršlelis“, „Grėb mergelė
lankoj šieną“, „Iš pusanthro miežio grūdo“, „Įvažia-
vo meška“, „Jau saulelė leidos“, „Jau valsas baigias“,
„Josiu josiu į turgelį“, „Kad aš jojau“, „Kam šeri žir-
gelį“, „Kas kukuoja sode“, „Keliškele runkoj yra“ (2
k.), „Ko nuliūdai, sesele“, „Ko nuliūdai, mergele“,
„Kumpu snapu pelėda“, „Kur mudu eisau“, „Lakš-
tingaleli, lengvus paukšteli“, „Lakštingaleli, puikus
paukšteli“ (2 k.), „Lenktyniuoja raitos“ (2 k.), „Lie-
tuvos mūsų“, „Liūb gert, liūb dainiuot“, „Liūdnas
liūdnas vakaras“, „Mano tėvas žvejys“, „Maža maža
aš būdama“, „Mergelė mona jaunoji“, „Mergyte
jaunoji“ (2 k.), „Mes jaunieji vaikeliai“, „Mes vaikš-
čiojom“, „Mėnulis šviečia šviečia“, „Močiutė mani
bara“, „Nemune ledai išplauks“, „Neprailga man
čion“, „Oi balundeli“, „Oi Joze, Jozeli“, „Oi tu sakal,
sakaleli“, „Par serbintelia krūmelį“, „Pasėjau žilvitį“,
„Pelel, pelel, nešk miegelį“, „Per anksti, paukšteli,
pas mus parskridai“, „Plaukė pylėlė“, „Po Palongas
lygias lonkas“, „Raudonikis raudonuoja“, „Saulė
nusileido“, „Sėdi bočius ant grindų“, „Siuntė mani
motinele“, „Stiklelį gerdams dūmojau“, „Stovi žirge-
lis“, „Subatos vakarėlį“, „Šakar makar duok ragaišio“,
„Šiandiena viena“, „Šiaudų batai“, „Šviesi naktis, mė-
nesėina“, „Tamsi naktis mėnesėina“, „Tamsios nak-
tys, šaltos rastos“, „Trijų seselių jaunas brolelis“, „Tris
dianas, tris naktis“, „Už aukšties kalneliams“, „Už
ažarų žali liepa“ (2 k.), „Vai, eisiu eisiu“, „Vai, Juze,
Juzeli“ / „Oi Juzi, Juzeli“ (3 k.), „Vaikštinėjo trys se-
selės“, „Vai tu kleveli“, „Varnelė krunksi“, Vėjas pūtė
vakarų“, „Vo volunge, volungelė“, „Žaliame sodne-
lėj“, „Žalioj lankoj dobilėliai“, „Žydi žirniai ir vikiai“.

XX a. 9 deš. Lenkimuose vykusių etninės kultūros tyrinėtojų ekspedicijos

1984 m. Skuodo ir Kretingos rajonuose vykusios Lietuvos valstybinės konservatorijos (nuo 1992 m. – Lietuvos muzikos akademija (LMA), nuo 2004 m. – Lietuvos muzikos ir teatro akademi-
ja (LMTA) studentų ekspedicijos, kuriai vadovavo muzikologė Zita Kelmickaitė, dalyviai užsuko ir į Lenkimus, susitiko su folkloro pateikėjais ir užrašinėjo muzikinius kūrinius. Jie jau yra suskaitmeninti ir saugomi Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikinio folkloro archyve. Kol kas įrašai dar ne-

viešinami, todėl asmenys, norintys juos perklausyti, turi kreiptis į šį archyvą ir sutartu laiku atvykti į jį (adresas: Gedimino pr. 42, LT 01110 Vilnius).

Lenkimus aplankė, čia kuriam laikui net buvo įsikūrę 1984 m. vykusių Lietuvos valstybinės konservatorijos ekspedicijos dalyviai. Vietos pedagogai, moksleiviai, kai kurie kiti gyventojai jiems talkino. Nėra išlikęs šios ekspedicijos aprašymas, bet Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Muzikinio folkloro archyve yra saugomi ne tik ekspedicijos dalyvių padaryti čia pateiktųjų padainuotų, pagrotų kūrinių garso įrašai, bet ir informacija, kas kokius kūrinius pateikė, kas juos užrašė, iššifravo.

Didžioji dalis šių pateiktųjų buvo gimę ir ekspedicijos metu gyveno dabartinės Lenkimų seniūnijos teritorijoje, tačiau buvo gimusių ir kaimyninėse Mosėdžio, Darbėnų, Salantų, Platelių seniūnijose, kurie į Lenkimus atvyko kaip „meilės tremtiniai“ ar kitomis aplinkybėmis. Tarp jų buvo: Petras Biliauskas (g. 1902 m.); Elena Žvinklienė-Puškoraitė (g. 1903 m.); Veronika Budreikienė-Petrikaitė (g. 1906 m.); Ona Laukinienė-Korpaitė (g. 1906 m.); Justina Bružienė-Meniušytė (g. 1909 m.), Liepojoje 1910 m. gimusi Viktorija Sabeckienė-Petrauskaitė. Visi jie jau yra išėję Amžinybėn, todėl sudėtinga išsiaiškinti, ar šie pateikėjai 1984 m. ekspedicijos metu gyveno Lenkimų seniūnijoje.

Panaši ekspedicija Lenkimuose vyko ir 1985 m. vasarą. Tada čia buvo įsikūrę tuometinio Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto (dabar Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija) Lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto (VVPI LKLF) I kurso studentai (ekspedicijos vadovas – VVPI doc. J. Riškus). Atvykusieji domėjosi Simono Daukanto gimtinės geografine aplinka, Kalvių kaimo praeitimi, gyventojų buitimi, rinko tautosaką, medžiagą apie sovietmetį Lenkimuose. Bandydama rasti šios ekspedicijos medžiagą kreipiausi į minėtos Švietimo akademijos archyvą. Jo darbuotoja Ingrida Babonaitė informavo, kad „*tokie dokumentai į Archyvą saugojimui nepatenka. Tai Fakulteto surinkta medžiaga, kuri buvo naudojama studijoms. Tačiau Pedagoginis institutas / universitetas buvo restruktūrizuotas ir tokia dokumentacija liko neišsaugota.*“

Naudota literatūra:

1. *ePaveldas*: <https://inx.lv/JjFi5>.
2. *Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema*: www.limis.lt.

Senųjų žemaičių alaus darymas ir gėrimas

Juozas MICKEVIČIUS

Senieji Žemaičių¹ ūkininkai mėgdavo gerti alų. Alus, midus Žemaičiuose – senas gėrimas, kuris atėjo iš gotų².

Žemaičiai ūkininkai rūpinosi daugiau miežių pasėti ir geresnį jų derlių gauti. Miežiams parinkdavo geresnę žemę. Jį nesėdavo į mėšlu patręštą dirvą. Miežius sėdavo į bulvieną ir buvusią rugieną (rugiams dirvą patręsdavo mėšlu, sumintu iš eglišakių pakratų kraiko). Senieji sakydavo: „Jei nori gerti alų iš ąsočio (uzbono), sėk miežius ant Urbono (Šv. Urbono dieną). Iš miežių darydavo salyklą alui, miltus miežių vartodavo sriubai, vaikų košei virti, kruopoms (grucei³) gaminti,

Senovėje žemaičiai gamino, gėrė midų, o vėliau ėmė gerti alų, girą, klevo, beržo sulą.

Salyklo paruošimas

Salyklui parinkdavo gerus, pirmalaikius, nesudygusius miežius. Apie čverpūrį⁴ miežių supildavo į švarų maišelį, kuris būdavo pasiūtas specialiai tam iš nestoro lininio audeklo. Miežių maišelį įmerkdamo į kubiluką su vandeniu, 2 paras ten pamirkydavo. Iš vandens ištrauktą miežių maišelį nuvarvindavo ir miežius nestorai (2 centimetrų storiu) paskleisdavo troboje šiltoje vietoje (prie pečiaus ant grindų), o jei tuo metu kuldavo javus, tai ant duobės (rejos⁵ daubos). Ant miežių užklodavo lovatiesę (žem. – koldrą) ar kitą kokį šiltą drabužį, kad miežiai sužiltų (sudygtų). Jei būdavo šiltesnė vieta, miežiai greičiau suželdavo, o jei šaltesnė, ilgiau užtruko, kol miežiai suželdavo ir daigai sukibdavo į viloką⁶. Tada sužėlusius miežius pakeldavo nuo grindų, ištrindavo ir vėl padarydavo birius, tada dar kartą ant grindų plonai paskleisdavo, tik jų jau nebeapklostydavo. Po to du kartus sumaišydavo ir padžiovindavo, kad miežiai suvystų ir pasalėtų. Tokius miežius, duoną iškepus, tuoj pildavo į duonkepį – ten karštis turėdavo būti toks, koks yra ką tik duoną iš jo išėmus. Ant duonkepio dugno papildavo sudaigintų miežių čvertpūrį arba puspūrę⁷ ir čia juos džiovindavo,

kad paskui galėtų sumalti. Džiovindami saugodavo, kad miežiai nesukaistų. Kai miežiai pageltonuodavo, pagruzdavo, tuoj salyklą semdavo lauk. Salyklą džiovinant reikia pagruzdinti, kad alus įgautų spalvą. Kas turėdavo rankines gernas, su jomis stambiai salyklą sumaldavo. Jei būdavo daug miežių, malūne maldavo. Po Pirmojo pasaulinio karo salyklą (suminkytus apynius, cukrinius burokus ir miežių kruopas) kepėdavo.

Alaus darymas

Alų darydavo kamine (kuknėje⁸) – ūkininkai neturėjo atskiro kambario arba bravorėlio⁹ alui daryti. XIX a. II p. Pamedžių Mačiūkių bojarkaimyje (Ginteliškės vlsč.) būdavo bravorėlis, kuriame kaimynai galėjo pasidaryti sau naminio alaus. Čia bravoras būdavo prie pelkės, kuri ir dabar tebevadinama Bravoro pelkė (ji yra Pamedžių miškelyje – medėje).

Alui skirti kubilai¹⁰ būdavo aukšti, drūti, prie kubilų dugno būdavo įstatyta medinė tūlė¹¹. Kubilo viduje, ties jo pusiauju, padarydavo alksnio medžio kryživones (XXXX), o ant jų sudėdavo alksninių pagaliukų grindinį, kurį vėliau naudodavo košdami būsimą alų (tai būdavo koštuvio dugnas). Kubilo viduje aplink sustatydavo apie 20 medinių lazdelių (pagaliukų). Jos turėjo būti šiek tiek išsikišusios virš kubilų. Padarius koštuvą kontūrus (dugną ir kraštus), į vidų dėdavo žirnių virkštis, o jei virkščių neturėdavo, – vasarojaus (verstinius) šiaudus.

Salyklo kruopas apipildavo verdančiu vandeniu (juos aptvilkydavo, užplikydavo).

Alaus stiprumas priklausydavo nuo apynių kiekio. Apynių spurganas atskirai sudėdavo į katilą, užpildavo vandeniu ir virindavo kol vanduo nusi-dažydavo. Jei virinant apynius spalva pasidarydavo per tamsi (per stipri), pagal reikalą jį reikėdavo praskiesti paprastu vandeniu. Tada apynius išimdavo iš katilo, juos sudėdavo ant koštuvio dugno, ant jo sukratydavo aptvilkytą salyklą (susalintas miežių kruopas) ir užpildavo verdantį apynių vandenį, kuris pro koštuvį subėgdavo į kubilą, iš kurio sutekėdavo į antrąjį. Baigus košti alų, pirmąjį kubilą su koštuviu pašalindavo. Antrajame likdavo švarus alus. Jį supildavo į kitą indą (kubiluką), kuriame alus būdavo užraugiamas – tam reikėdavo į iškoštą vandenį įmaišyti šiek tiek seno alaus ir mielių. Alų užraugiant jo temperatūra turėdavo būti kaip

(Nukelta į 54 p.)

šilto, ką tik pamelžto karvės pieno. Jokio saldumo (cukraus, kt.) į alų nedėdavo. Jei kas norėdavo gražesnės alaus spalvos, pravėsus jam, įdėdavo karštų akmenukų. Kai alus pradėdavo gyventi (rūgti), atsirasdavo putų, jis imdavo čežėti.

Rūpestingas šeimininkas visada pasiruošdavo savo augintų apynių atsargų ir jų užtekdamo alui daryti per visus einamuosius metus. Kas savo apynių pritrūkdavo, juos pirkdavo. Apynių dydis priklausydavo nuo šeimininko darbštumo ir jų auginimo vietos. Ūkininkų sodybose apynojams daniausiai vieta būdavo parenkama sode, tokioje vietoje, kur jų negairindavo vakarų, šiaurės vėjai. Apynių derlius būdavo nevienodas. Vienais metais apynių daugiau užaugdavo, kitais metais jų būdavo mažiau. Apynių, nesverdavo, todėl sunku pasakyti, koks konkrečiai būdavo jų derlius.

Naminių apynių kiekį papildydavo laukiniais apyniais. Dažniausiai laukiniai apyniai būdavo aptinkami krūmais apaugusiose daubose. Rūpestingieji šeimininkai rudenį parsinešdavo prisiskynę nemažai laukinių apynių.

Iš vieno pūro salyklo padarydavo 50 gorčių alaus, o jei lengvesnį alų darydavo, tai daugiau negu 50 gorčių.

Alui daryti naudodavo du didelius medinius kubilus ir įvairaus dydžio medines verpeles¹², medinę leiką¹³, mentį¹⁴ ir kipelį¹⁵, skirtą alui pilstyti,

Alaus vartojimas

Į alaus koštuves nei kaimynų, nei giminių nekviisdavo. Iš bačkos (verpelės) alų įleisdavo į ąsotį (uzboną), kuris būdavo gorčiaus talpos. Molinį uzboną su šaltu alumi padėdavo ant stalo – kiekvienam žmogui po molinį kruzeliją¹⁶, skirtą alui gerti, o turtingosios šeimininkės – po stiklinę.

Jei per alaus koštuves ateidavo kaimynas ar artimas žmogus, šeimininkas jį įsileisdavo ir pavaišindavo alumi. Užkandžiui padėdavo kieto sūrio, kiaušės kumpio mėsos, keptų lašinių, duonos. Už stalo sėdėdavo šeimininkas. Jei atvažiuodavo svečių, prie stalo šeimininkas sėdavo su visa savo šeima. Vaikai valgydavo prie savo mažojo stalo. Jei būdavo svečių, šeimininkė ant stalo padėdavo daugiau patiekalų, alaus uzboną, stikliukus. Duodavo tiek alaus, kad svečiai neapsvaigdavo (nepasigerdavo, kad jiems tik ūpas pakiltų – svečiai pralinksmetų.

Senieji sakydavo, kad alus, užbaltintas grietine, atvirintas inde ant ugnies, kraują padaugina, sustiprina. Alų gerdavo užsikąsdami duona.

Daug alaus darydavo vestuvėms, vasaros darbymečiams, o mažiau (po čverpūrį salyklo) – krikštynoms, Kalėdoms, gavėniam, Velykom, talkoms. Žemaičių Kalvarijos gyventojai darydavo alų vasaromis ir Didžiosios Kalvarijos atleidams: vieni rūpindavosi, kad svečiai alumi būtų pavaišinti, patys skanaudavo, kiti jį darydavo tam, kad parduotų jį atleidus atvykstantiems svečiams.

Ūkininkai pardavimui alaus nedarydavo. Alų pardavinėdavo bravore ir smuklėse (gorčius alaus kainuodavo 10 kapeikų).

Alų gerti mažai kas teragindavo, o degtinę gerti ragindavo.

Jei alus, leidžiant jį iš varpelės, pradeda tekėti su mielėmis, tai ženklas, kad alus baigiasi. Tada šeimininkė svečiams uždainuoja:

Alus mylėjo vakar, myl ir šiandieną,
Dar ir rytą mylėtų, kad verpelėje beturėtum.

Prie vaišių stalo svečiai, gerdami alų, dainuodavo:

Oi alau, oi alau, aš dėl tavęs išbalau.
Ai apynėli, keturkantietas, niekur be tavęs nėra bankietos.

Aš padarysiu saldų alutį ir pagirdysiu savo vyrutį.
Ai no, ai pamažu, veiziek toliau, kaip bus gražu.
Ai no, ai pamažu veiziek, ai no tik tai no.

Mieželis tarė, dirvoje augdamas,
Aš esu grūdas ir labai drūtas.
Apynys tarė, sodne augdamas,
Aš esu skudrus ir labai gudrus.
Mielelė tarė, verpelėj būdama,
Nieks judu abu prieš mane vieną.
Apynį išmes, alutį išgers,
O aš paliksiu ant verpelės dugno,
Alutė nebteks, mieleles išgers,
Aš susargysiu visus svetelius.

Sveiks, kūmai, duok arielkos,
Padėk sūrio ant tarielkos,

Jei ne sūrio, tai kelbaso,
Mes dainuosim bile į basą.

(1936 m. liepos 5 d. dainas padainavo 67 metų amžiaus muzikantas Antanas Urbonas, gyvenęs Užpelkių kaime (Platelių vlsč.)

Pasibaigus vaišėms, šeimininkė verpelės apačioje likusias alaus mieles supilstydavo į butelius, stipriai juos užkimšo ir padėdavo šaltoje vietoje, kad mielės ilgiau išsilaikytų (vasarą mieles laikydavo rūsyje arba šaltinyje). Tas nuo alaus likusias mieles naudodami kitą kartą darydami alų, kepdami pyragus, miltinius blynus. Kas mielių neturėdavo, blynus kepant sodos į tešlą dėdavo, kad tešla kiek pakiltų. Pirktnių mielių mažesniuose miesteliuose seniau negalėdavai gauti nusipirkti. Ūkininkės visur naudodavo namines mieles.

Liaudis išmintis sako:

Jei stiklinė su alumi sprogo, toje sodyboje kas nors iš šeimos narių mirs ar kokia kita nelaimė tą šeimą ištiks.

Jei vaikas su merge barėsi, daigink salyklą – bus vestuvės. Jei vaikas su merge gerai sugyvendavo, sakydavo, kad po Kalėdų ženysis¹⁷.

Nuotykis

Žydėlis Alsėdžių karčemoje pritrūko alaus. Žydėlka nuėjo į šulinį, pasėmė kibirą vandens, su uogyne paspalvino, į uzboną įpylė tariamą alų, tik nepastebėjo kad vandenyje yra varlė. Žmonės, pamatę uzbone

Pavasario lygiadienio stolas. Fotografas Antanas Antanas Untydi

varlę, supyko, apstojo žydėlį, apskundė valdžiai (kliučvaičiui¹⁸. Kai kliučvaitis atėjo, žydėlis jam, kai kiti nematė, įbruko į saują tris caro rublius. Tada kliučvaitis sako: „Vyrai, jei varlė, tai nieko tokio, bet jei būtų rupūžė, tai jau blogai... Taip kliučvaitis išteisino žydėlį.

IŠNAŠOS:

¹ Seniau plačiai naudotas Žemaitijos istorinio-etnografinio regiono pavadinimas. Jį, įvardydamas Žemaitiją, dažniausiai savo darbuose naudodavo ir kraštotyrininkas, muziejininkas, buvęs Kretingos muziejaus direktorius Juozas Mickevičius.

² Gotai yra viena didžiausių ir stipriausių rytų germanų genčių. Spėjama, kad gotų tėvynė buvo pietinė Skandinavija ir Gotlando sala. Iš čia jie II a. per Rytų Europą patraukė į pietus.

³ Nemaltų (tik nugarūstų) grūdų kruopos.

⁴ 8 gorčiai.

⁵ Javų kraunamas trobesys su džiovykla, klojimu; jauja.

⁶ Veltinis.

⁷ 12 gorčių.

⁸ Kuknia.

⁹ Spirito ar alaus darykla.

¹⁰ Statinės.

¹¹ Mediniu kaiščiu užkemšama skylė alui (skysčiams) išbėgti.

¹² Statinės.

¹³ Piltuvas.

¹⁴ Į galą platesnė lentelė, medinė lopetėlė, skirta įvairiems produktams maišyti; maišiklis.

¹⁵ Nedidelis medinis indas su rankena vandeniui pilti iš vieno indo į kitą.

¹⁶ Puodelis.

¹⁷ Susituoks.

¹⁸ Pagal rangą žemiausias policijos valdininkas, urėdninkas.

Tekstas parengtas pagal duomenis, kuriuos 1935 m. birželio 20 d. pateikė 57 m. amžiaus Ona Každailaitė-Mickevičienė, gyvenusi Mačiukių kaime (Platelių vlsč.). Tekste minimi faktai apie alaus darymo ir gėrimo tradicijas Pamedžių vienkiemyje ir jo apylinkėse (Platelių vlsč.)

Poetas ir prozininkas Augenijus ZABITIS

Augenijus Zabitis (1953–2025) – literatas (poetas ir prozininkas), pedagogas, žurnalistas, keturių knygų autorius, buvęs Mosėdžio seniūnijos (Skuodo r.) seniūnas (2010–2020), Skuodo rajono kultūros centro Žemaičių teatro aktorius. Tarmišką kūrybą pasirašinėdavo Žvinklė Pranė (Prano Žvinklio) slapyvardžiu.

Gimė 1953 m. Kretingos rajone, netoli Salantų miestelio buvusiam Padubio kaime, kurio pavadinimas neišlikęs. Augdamas dažnai vasaras leisdavo dviem rajonams – Kretingos ir Skuodo – priklausančiame Šiaučių kaime. Baigė Salantų vidurinę mokyklą, vėliau studijavo Vilniaus universitete, kur įgijo lietuvių kalbos ir literatūros dėstytojo specialybę. Gyveno, dirbo Vilniuje, Alytaus, Vilkaviškio rajonuose, ilgiausiai – Skuodo rajone.

Rašė lietuvių ir žemaičių kalbomis. 2007 m. išleido dvikalbę (parašytą žemaičių ir lietuvių kalbomis) poezijos knygą „Gėismės apie gyvenėma ē meilė / Tau ir man“, 2020 m. – poetinių meditacijų rinkinį „Pusiausvyra“, 2021 m. – romaną „Griūtis: Padubio saga“ bei žemaitiškos poezijos rinktinę „Majednė“.

Daug savo kūrybos yra paskelbęs interneto svetainėje www.zaliazole.lt, Skuodo rajono spaudoje (laikraščiuose „Mūsų žodis“ ir „Skuodas“). Jo eilėraščių išspausdinta ir Skuodo rajono literatų kūrybos rinktinėse „Po ramybės medžiu“ (2001 m.) bei „So meilė tievėškė“ (2008 m.), Skuodo literatų klubo „Nojus“ narių kūrinių rinktinėse „Lengvai išprotėjė“ (2011 m.) ir „Skuodo krašto garbei“ (2021 m.), Skuodo rajono savivaldybės Romualdo Granausko viešosios bibliotekos išleistuose projektiniuose leidiniuose „Esam ēr būsem žemaitės“ / „Esam ir būsim žemaičiai“ (2015 m.) bei „Mūsų stiprybė – kalboje ir kultūroje“ (2017 m.). Kaip meninės tarminės kalbos pavyzdžiai jo žemaitiški eilėraščiai paskelbti mokomosiose knygose „Šiaurės žemaičiai telšiškiei“ (2013 m.) ir „Šiaurės žemaičiai kretingiškiei“ (2020 m.) iš serijos „Lietuvių kalbos tarmės mokyklai“ bei dr. Juozo Pabrėžos monografijoje „Žemaičių kalba ir rašyba“ (2017 m.). Jo tarmiškos kūrybos taip pat galima rasti žemaitiškos grožinės literatūros antologijoje „Žemaitė / Žemaičiai“ (2018 m.), knygoje „No aukšta kalna veizontėis“ (2021 m.) ir kai kuriuose kituose leidiniuose. Po mirties poezijos

Augenijus Zabitis. Nuotrauka iš Dalios Zabitenės albumo

išspausdinta Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos skyriaus leidžiamame literatūriniame-kultūriniame almanache „Baltija“ (2025 m.).

A. Zabitis yra respublikinio žemaitiškos kūrybos konkurso „Koram žemaitėškā“ antros vietos laimėtojas (2001 m.), respublikinio tarmiškos kūrybos konkurso nugalėtojas poezijos kategorijoje (2008 m., 2009 m.), šio konkurso 2017 m. laureatas, literatūrinio konkurso Lazdynų Pelėdos premijai trečios vietos laimėtojas (2019 m.). Už poetinių meditacijų knygą „Pusiausvyra“, iliustruotą dailininko Jakov Katz (Izraelis) tapybos darbų reprodukcijomis, apdovanotas Dionizo Poškos literatūrine premija (2021 m.). Jis taip pat yra 2023 m. vykusio respublikinio poezijos konkurso „Gyvenimas trumpas, o laikas ir erdvė – amžini“, skirto poeto Stasio Jonausko 75-osioms gimimo metinėms, nugalėtojas, soneto Salomėjai Nėriai respublikinio konkurso diplomantas (2024 m.).

A. Zabitis aktyviai dalyvavo įvairiuose renginiuose, konkursuose, kurie vyko Lietuvoje. Vienur pasirodydavo kaip kūrėjas, kitur – kaip originalus skaitovas, tapęs laureatu net slemo varžytuvėse. Ne mažai renginių ir pats yra inicijavęs, suorganizavęs. Dauguma jų buvo skirti etninei kultūrai puoselėti ir tarminei kalbai propaguoti. Už tai Skuodo žemaičių draugija 2013 m. jam suteikė „Kėitiausė žemaitė“ titulą (2013 m.).

Augenijus Zabitis mirė 2025 m. birželio mėnesį. Palaidotas Mosėdžio (Skuodo r.) kapinėse.

EILĖRAŠČIAI

Augenijus ZABITIS

KALVĖ

aš neprisimenu kada tave mylėjau
tik sentimentų kalvėje ugnim
pavargęs kalvis kala saktę vėjui
kuris po pievas klaidžioja vilnim

kol tyli kalvoje prie užgesinto žaizdro
pelenuose užmigę šaukiniai
senatviškai neatmenantys gaisro
iš laužo to, kurį tu kūrenai –

žioruoja tik paklydusi minutė
po laikrodžiu kur siena ir tylą
ir ant sakmių kalvos septynios kliūtys
ties kalvio pasaga po priekalo gėla

ir senos dainos abejingam vėjui
pro kalvę švytinčią blausia ugnim
aš neprisimenu kada tave mylėjau
tik laikrodžiai dar kala: prisimink

ILIUZIJA

Ar molio šukėse ornamentus įmynėm,
Ar ėjome pažliugusiu lauku?
Atėjome nuogi, išeinam – su kuprinėm.
Galbūt todėl išeiti taip sunku?

Ir nežinia, ką radom ar praradom:
Atvėstančioj būty lyg užburti
Klajojom svetimų kovų rokadom
Su tarsi svetimom žaizdom širdy,

Pavirtę avinėliais: mūsų aukso vilna
Sukraunama ne mums į kuprines.
Tik kas ir kur kada jas išsineš?

Tačiau vis tiek kuprinės mūsų pilnos –
Todėl klampiu lauku per laiko gernas
Atrodo, jog išeiname ne mes...

PO DIEMEDŽIU...

Po diemedžiu dangus apniukęs: vakarėja
Kurčiam laike, kurio garsuos esu.
Ir aš skėstu tolyn – anapus debesų,
Kur tavo ryto saulė teka, Salomėja, –

Tenai, kur tavo dainos karuselėm sukas,
Nutūpdamos į širdis saulės mirażu.
Taip sklaidos dūmai raganų laužų,
Šešėliuos slepiasi pikti nakties nykštukai.

Todėl tikiu, kad žemė taps marga žiedais,
Nors prieblandoje pilka: vakarėja.
Pavasario stebuklas juodbėriais žirgais

Atšylančia erdve į mūsų laiką skrieja –
Ir diemedžio šviesa po tėviškės langais
Kartoja tavo vardą, Salomėja.

SENAM SODE

Senam sode aušra gėles prikėlė.
Iš miego bunda mūsų obelis.
Ar liūdesys, ar skausmas, balandėle,
Sutemdė tavo mėlynas akis?

Tegu išeina žodžiai iš pavėsio
Ir švyti saulėj žėrinčiais lašais:
Aš juos visus vienon dainon sudėsiu –
Ir jie į tavo ilgesį ateis.

Nebetikėk, kad vakaro šešėlis
Šį rytą slenka nerimu į mus.
Tik nusiskink gražiausią sodo gėlę
Ir baltu smėliu pabarstyk takus.

O vakare, kada geltonos delčios
Papuoš ramybe mūsų langines,
Galbūt neliks nei liūdesio, nei šalčio,
Kai vienuoj priglusi prie manęs.

Suras širdis čionai kampilį ramų,
Kur šiaurūs vėjai niekad neužpūs.
Senam sode, tyli balande mano,
Gėlių pavėsy vakaro nebus.

SAKEI, KAD...

Sakei kad vakar niekada nebus lietaus
Kad naktį gėlės skleidžiasi sapne

(Nukelta į 58 p.)

Ir kad rytoj nebuvo nieko kas paklaus
Kodėl tu šiandien palikai mane

Tik akmenukais lyja iš bedugnės –
Kasdien greitėjančių sekundžių būgnais –
Liks nieko nežinojęs ir nematęs
Praradęs laiko grimą ciferblatas

Juk amžinam grįžimui šiaurė – pietūs
Rodyklių plunksnos laikinos ir lėtos
Tuštėjančioj erdvėj mus išskiria ir blaško
Sparnuotai klampūs sakiniai be taško

Todėl jau vakar niekad nebebus lietaus –
Rytoj jau nebeliko nieko kas paklaus
Kodėl artėjančios nakties sapne
Tu praėjai į niekur pro mane

AŠ TAVE MYLĖSIU TYLIAI

Vakaras į upę ir į smilgas
Kol delčios sparnai dar nesudilę
Mūsų atspindys šioj upėje neilgas:
Aš tave mylėjau tyliai tyliai

Kai pro tamsą aušo mano rytas
Ir šviesa upe į viršų sruvo
Smėlio pilys buvo pastatytos:
Tu buvai kada tavęs nebuvo

Saulės vainiku blizgėjo smilgos
Atspindžiai į svaigią miglą griuvo
Naktys bėgo trumpos dienos ilgos:
Tu buvai tačiau tavęs nebuvo

Byrančių pilių pilki šešėliai
Slenksčiuose vien pėdos smėlio pilnos:
Srovėje man smilgomis sužėlė
Tik švelni tamsių bangelių vilna

Skrendanti delčia kažkur užkliuvo:
Jau sparnai į viršų nebekyla
Tu buvai ir nors tavęs nebuvo
Aš tave mylėsiu tyliai tyliai

SLENKSČIAI

Į mane prisimerkusiais vartais
Akmenėjanti slenksčio tyła
Laumių pasakom kiemas aptvertas
Ašotėlyje klevo sula

O ant tako tarp liepų monetų
Geltonuojanti žalčio akis
Burtų vėrinį žvilgsniu numetus
Man savąja kalba pasakys:

Kai dangus nukabins tau mėnulį
Ir kai saulė tavęs nematys
Tu tik vienas žinosi kur guli
Paskandinta laike praeitis

Ašotėlis seniai jau išgertas
Mūsų laumės anapus būties
Tik mane prisimerkusiais vartais
Vejas slenksčiai tylios atminties

PILKŪJŲ SAULĖTEKIŲ JŪROJE

Pilkųjų saulėtekių jūroje laikrodžiams tiksint
Prie atviro lango manęs kai išeisiu palauk
Ir medžių rievėm paskandintam laike pasiliksim
Kad varpai neskambėtų ir žodžių nebūtų per daug.

Vėjuotomis keterom upė vingiuoja pro šalį
Nuskendusiu pievų atoluos nyku ir rūstu
Ar aš sužinosiu kodėl taip beprotiškai žalia
Būties tamsoje kuria apsigaubęs dūstu

Ar aš sužinosiu kur vedė neperbristos brastos
Anapus erdvės kur mes niekad nebuvom kartu
Pilkųjų saulėtekių jūra be galo be krašto
O aš vakare – ir žalioj beprotybėj skęstu

Aplinkui tik pilkos meluojančių laikrodžių blykstės
Pro šalį sekundėmis tiksinių žodžių per daug
Padėk man greitėjančio laiko tamsoj nepaklysti:
Prie atviro lango manęs kai išeisiu palauk

KAŽKAM, KAS ATEIS

šią naktį žilas rūkas iš vaikystės girių
sugrįžo plėnimis užgesusių laužų
šalti lietaus lašai amorfiškai subyra
ir slenka veidrody sidabrinu ižu

nuimk užuolaidas kada mane pamirši
padėk ant stalo duonos ir medaus
ateis kažkas pernykščių metų viržiais
ir prie numinto slenksčio prisiglaus

kai kiemo žolėje atidžios žalčio akys
apgaubs namus gyvenimo geismu

nuskendę kibirai šuliniuose itakės
pasems vandens iš pamirštų versmių

todėl kasmet sunkiu rūku pražyla girios
ir veidrodžiai prabyla vėstančiais lašais
naktim tyliom atrodo: girgžda durų vyriuose
kažkas – kas pasiilgęs būtinai ateis

SAKMIE APLE TUOMĖ GAIDI

Toriejė Tuomis ūkie prėkli gaidi –
Jaunėklės ni vēnuos neprisileida.
Tas šmikis vēstu kėtuokiū nenuoris –
Anam patinkontės tiktā senjuorės!

Išvertės kakarėnė kiaurā gėid
Ė žardėinuo par vēsa dėina trėid!

Po ūki vākštioo nusėmėnės Tuomis.
Juk paukštė nikāp daktars neišruomīs...
Sosiedā gaidė ėrgi nenuories –
Kor anėi tuoki ablavūka dies?!

Vo paukštis poikos – gaila kramė kėrstė –
Patem i jouda bodeli pavėrstė!..

Pakajaus nier: nu rīta gaidīs trėid
Ė kap pasiotės vēsa dėina gėid!
Rėk vuožuotė, kon gaidiou tam pakėštė...
Gal Zuosė atėdous pereklė vēšta?..

Senjuorė paruoms ont kiaušelės būn –
Be gaidė meilės vargšė sėlpst ė džiūn.

Bet Zuosė neskob pažadū dalintė –
Nenuor šeimīnas užperės maitintė.
Vo Tuomė gaidi vēsa suoda gėrd,
Ė žardėina ėš tuola bjaurė smėrd...

Bet lermas kėla tik po švēnta Juona:
Kol Tuomis švaks vaidėna luovuo puona,
Ont kėima Zuosė ka užkūrė pekla:
– Sakīk, kor dinga gaidīs ė pereklė?!

Matā – saulelė jau i dongo rėit,
Vo kėimė nieks negėid ė nieks netrėid!

Pereklė so gaidio išėjė ė prapuolė.
Nežėna nieks – i Skouda ar Apoulė...

Vo gal anodo, orva nepamatė,
Patruopėjė teisiau pas lapė snapė?..

Muorals būs tuoks: jėgo pereklė dous,
Vės tėik kuoks gaidīs anou nuporkous.

ŠERMUNIELIS Ė LAPUTĖ

(baladė)

Šloustuos akis šermunielis:
„Diekuo aš – tuoks mažėlielis?!
Nieks nemīl ė nieks nebėjė.
Vakar vėlks čiut neprarėjė!“

Veiz – pri prūda lapė top,
Margas plunksnas gaidiou lop.
Sosiedeli pastebiejė –
Ėr akelės soblėzgiejė:

„Kuoks kailielis šermunelė!..
Kuoki stati oudėgelė!..
Mona lapėns juk pasena –
Sava omžio atgīvena...“

Lapė laika negaišėn:
„Juk ėštėpės to?.. Akšėn!
Gaidė kramė atėdousio,
Je kas nuskriaudė – pagousio.“

Pri prūdalė atsėsiedė,
Gaidi draugėškā pariedė.
Lapė šermunieli goud:
„Veltou nieka nieks nedoud.

To pastėpės ė paborkės...
Jiedi pelės tik ė žiorkės...
Neder tēp! Nu tuo maistelė
Grėtā nuknabs oudėgelė.

Esi poikos, mon pritinkos.
Polsiau siaubtė vēštininku:
To pralīs pro skīlelė,
Aš ištrauksio po vēštelė.“

... Gal vēštieliu ė pradinga,
Bet puorelė ta – laiminga.
No, vo lapėnou – kas lėks –
Pelės ė kalmokā štėks...

Sēmuona malūnā

(kūrēnē naujē versējē)

Rudīs Edvards

(Tēsinīs. Pradē 2026 m. Nr. 3)

– Nesakīk nesakīk, sosiedieli. Je nuori, to muni pakark, ožmušk, bet tuokē dalīka nikāp nepadērbtiuo. Rēk gerū nagū ē galvuos. A daug kas īr gērdiējēs kamē aplinkou, ka tēp īš nieka īškēltom tuoks malūns, katras ne tik mēltus mal, bet ē roustus pjaun, ē lēntas abliou?

Tuokēi sosiedu žuodē Sēmuonou šērdi tepē ligo so svēisto. Gerā, ka pats sopronti, kou esi padērbēs, bet dā geriau, ka tou sopront ē pasaka kētē... Kāp tad?

Neēlgā trokos Sēmuons, atsēsiedēs pri pēitu, paklausē:

– Dabā jau gali pasakītē, Agnelē, kuokiuos nuorietumi tuos luovas ē tū krasiu. Atējē laiks...

– No, a mon, muotrēškā, mēslītē aple tuokius dalīkus. Juk padērbk, ka gerā atruodītom, ka patem patēktom.

– No, gers īr. Ka jau pavedi mon, jimsious dērbtē kāp pats īšmanau...

Laiks ējē. Sēmuons aple tou luova nebožsēmēnē ni po mienesē, ni po ontra. Agnē ruodies, ka ons tou karta parokava ē jau ontra dēina ožmērša. Bet ana, matīdama kēik ons kuožna dēina īr ožsējiemēs, kēik žmuoniū parēt par kalvē, par malūna, par meistarnē, ontra karta aple tus rēkalus nebdrīsa ožsēmintē. „Neprastā oždērb, atējos laikou, novāžiousiau i miestali ē nosēpērksiau, nier če kuo mon pargīventē ē ožjimtē sava galva“, – liuob mēslītē Agnē, matīdama vakarās pri stala novargusi sava vīra.

Bet ne tēp bova, kāp ka mēslējē Agnē. Sēmuons, lēkos bēnt keliuoms mēnotuoms neužjimta laika, tujau pat liuob pols i meistarnē, pakels i šuona panieras lapa, ož koriuo bova nu žmuoniū akiū pakavuota vēsks, kuo anēms nereikiejē matītē, ē veizies, a gerā īšdžiūva lēntas, a gerā sosēklejava oužoulinis stala vēršos, krasiu atkaltēs. Je neatsētraukdams tik pri tuo dērbtom, jau senē vēskou būtom sokalēs ē parvēžēs i truoba, bet dabā, ka ē nuoriejē nostebintē Agnē, itēktē anā, paruodītē, kāp poikē ons pra-

ded bēndra gīvenēma, tam galiejē skērtē tik tou, kas liuob atlēks nu kētū darbū. Daront tus baldus ne tēik svarbē bova sodūrēmu soleidēmā, kertieliu ē briaunū nozolēnēmā, sokalēmā, kēik īš onksta minties gēmē ē jau pradietē pjaustītē anū papoušēmā. Ons bova soplanavēs abējus luovas galus ē krasiu atramas papouštē īšdruožēnietās žuoliū lapās, vo patemē vēdorie īšskaptoutē po kuokē dešimti pava-sarēs prasēskleidontīū pēivas žēidū. „Lai atsēgolusi Agnē, kol ožmēgs, abe īš rīta, ka atsēbos, vēsa laika mata, kuoks anuos vīrs ē kāp ons diel anuos nieka nesēgail...“ – vēn liuob pamēslīs ons, stuodams pri tuo darba. Vo ons lēngvos nebova. Reikiejē druožtē kēita ē sausā īšdžiūvosē oužoula mediena. Bet Sēmuona ožsēdegēms ē kūribas aistro apjimtē nuorā bova tuokēi nesovalduomē, ka ons, palinkēs pri luovas druožēnījēma gala, liuob ožmērš veku kētkou. Jou daugiau dērbs, jou daugiau nuories, ligo būtom kuoks besuotis. Dērbdam mēslies tonkē vēn liuob rokousēs so Agnē, spuorīsēs so anou, kou ē kāp rēktom nodailintē, kāp nolēnkē pjaustuoma žuolēis lapa, īš šuona matuoma porēinas a kēta žēida. Ē vēn pro tuo darba ītēmtas sekundēs švēisolious mielēnas ē gīvā jodontēs patiuos akis, gērdiesēs tilē Sēmuonou pasakītē žuodē. Vo kartās, ni pats nesopras kas vīkst, anam atruodīs, ka Agnē švelnē prisēglaudusi pri nogaras, gluosta anuo galva, a, pajiemusi ož ronkas, paded druožtē, īšrašītē ont medio gražiesni žēida a lapa lēnējē.

Dērbdam Sēmuons nuoriejē, ka medie īšētom tēp, ligo abodo būtom rūpēnēi ē pargīvenē, ka tēi skaptoujemē ajera lapā īšveizietom tēp, ligo anodo saulieta vasaras dēina būtom sosiedē ont žuolē pri kuokē kaima prūda ē lauktom viejelē pūstelijēma, vo anam papūtos, tēi nolinkē lapā tujau pat torietom sojodietē...

Daugiausē i kūriba isējautosē Sēmuona darba prireikē druožēnējint žēidus. Anēi īšējē so īškēlosēs ē igaubtās vēdorelēs, apsēskleidē vēsuokē dēdoma ē īšlinkēma žēidlapēs, papouštē nolinkusiu ē pražīdosiu smēlgu varpeliems, tarp katrū maties ē platē īšsēroužavusi avēža, ē sosēglaudusi, sodžiūvusi rogē varpa. Ka pabēngēs luovas galus, Sēmuons pastatē anus pri sēinā ē pačjēs i šuona pasēveiziejē, anam atruodē, ka vēsks īr ligo ē tēp, kap ka ons nuoriejē. Belēka tiktā rodā nolakoutē ē galies jau vēžtē i truoba.

Tuo darba traukēms bova tuoks dēdēlis, ka Sē-

muons, darīdams tus luovas galus, liuob ožmērš laika. Dērbdams jauties tēp, ligo eitom par saulieta ē parkaitosē dīkoma ē būtom baisiausē ištruoškēs gertē, ē dabā, priējēs trikštonti ē kveponti dīkomuos šaltēni, sem sau šalta ondēni ē ger, bet nikāp negal atsēgertē. Sostuo ē viel ger, džiaugas ē skanēnas gerdams ē viel sostuo pasēdžiaugtē, ka atējē laiks atsēgertē tēik, kēik nuor ištruoškusi šērdēs...

Varēnē blēzgou šriūbā prisoktē luovas galams bova jau senē padērbtē ē noblizgintē kalvie. Belēka tik sosoktē ē vēsks stuovies ligo kuokiuo paruoduo.

Tuokēs pat tik mažesnēs druožēnēs dā reikiejē išskaptoutē krasiu ē krieslu atramas, bet tas darbs jau bova mažiesnis, nebreikiejē begalvuotē, kou pri kuo dietē, kāp ikērstē, ka geriau ē aiškiau matītomēs, ka gīviau atruodītom. Išgautē panašoma Sēmuonou bebova čīstē niekā. „Ka tik torietiuo laika, vo vēsks kētkš jau ligo ē pabēngts“, – pamēslējē ons, viel oždēngdams luovas galus ē krieslus panieras lapo.

– Sēmuonā, – vēina dēina saka Agnē, – so monēm kažkas īr neb tēp... Jau kuokēi trīs mienesē, ka mon nebier mienesēniu. A tik nebūšiau pasēdērbē vāka?

– No, tēp jau ē toriejē būtē, juk esau žanuoto, – pasakē ni kēik nesēdīvidams Sēmuons.

Tas Agnēs dēdlē nepagoudē. Bova gērdieju-si, kāp būn sunkē so pērmoujo. Vo juk ē pati aple tuokius muotrēšku dalikus ne kažē kou težēnuojē, nieka duorā nebova ni sava akimis matiusi. „Vo rasintās ē gerā, ka nieka nežēnau, iš onksta nerēks baidītēis...“ – miegēna ana pati savi goustē.

– Lai būn tas vāks, dounā ē drabužiou oždērbisio, tik ka nenosēsoktom Pondēivs, ka nieks nesolūžtom, ka ē patis būtomem svēkē... – ramēna Sēmuons.

Padrousinta Agnē pamiegēna ožmērštē vēsas sava baimēs.

Sēmuonou tas pasērokavēms so patē ē išgērsta naujīna ikrēta gēlēi i šērdi ē po keliū adīnū, ligo kuoki pasieta siekla, sodīga, išlēda lapus, išsēsakuojē ē nebišējē iš galvuos. Mēslējē aple sava vāka, aple Agnē ē nutarē iš onksta padērbtē vākou luovelē. Bet ne kuokē jau papраста, vo pasoupoujema i šuonus, išgražinta vēsuokēs išpjaustīmās, išdruožēniejēmās, ka jau būtom tuoki pat puiki kap ē dēdliuojī luova, vo gal dā ē graženē. „Luovelēs galē, – sogalvuojē ons, – tories būtē tuoks pat piešēnīs, kap ē dēdliuojie, vo vēdēnie gala posie, patemē vēdorie, išpjaustisio graži sparnouta malūna. Anam iš šuonu būs ē

Puotuograpē Mekuškienē Eglē

katē so ē šunelio, ē karvelē, ē saulē so mienolio, ē mēška paukštelē. Vēsks tam, ka vāks nu pat luopēšē galietom sosēgīvemtē so tēkro mūsa pasaulio..“

Tēms darbams reikiejē ne tik gerū nuoru, bet ē laika, tad Sēmuons, niekam nieka nebsakēs, viel keliuoms nedielieims aklēnā ilinda i sava meistarnē. Kuožna laisvesnē mēnota – tēn ē tēn.

– No, ka to, Sēmuonā, vēsā nomus ožmēršā. Par vēsa dēina truobuo akiū nebruodā. Tau pasaulie daugiau nieka nebier, tik malūns ē kalvē, – vakarās, ka liuob sosies pri večerēs, sakīs Agnē.

Vo anam ē dabā akies tier tiktā tas raižuoms luovelēs gals, tēi ruojaus paukštē ē viejie besēsokou malūna sparnā... Ē ligo būtom kažkou ožmēršēs, ligo tarp kētkuo, atsaka Agnē:

– Dā kuokē veina nedielelē pakēntiek, bēngsēs dēdlējē darbā, galiesio daugiau pabūtē truobuo, būsio vēn truobuo...

– No, ka tau tū darbū īr ē īr be gala, be krašta, – pīkaištava ontakius ožlaužusi ē kēik pīkteliejusi pati.

– Dā biškēlieli pakēntiek, Agnelē, jau nebēlgā,

(Nukelta i 62p.)

jau grētā bēngsēs, – liuob pakartuos Sēmuons, bet neišsēdous, kas duo jau tuokēi tēi darbā ir anou ožpoulē, ē kāp anēi galietom kumet nuors pasēbēngtē.

Vēina dēina Agnē, nepatēnkinta vīra oždaromo, atsēstuojuē, ē daugiau ni žuodē nebsakiusi, pačējē nu stala. Sēmuons palēka besiedis vēns. Atsēkielēs noējē i meistarnē ē viel kēba i darba.

Dā po dvijū, Agnē pasēruodiusiu baisē ēlgū nedieliu, vēina pavakarē Sēmuons vēsus sava darbus sokruovē i vežēma ē iš meistarnēs parvežē i truoba.

– No, Agnelē, dabā torietom pasēbēngtē vēsē vedoms prēkštā. Tujau sava akimis galiesi pamatītē, kuo tas vīrs liuob prapols meistarnie. Jimk laukuonās iš senuosēs luovas patalīnē, ardīkiau ē neškiau vēskou ont pamata. Taisīk vēita stalou, krašiem ē naujē luovā...

Agnē paveizieje pro longa ē pamatē ratūs sodietus kažkuokius rodus dāktus – liguo kuokēs lēntas, liguo krieslus, liguo kažkou dā... kas tēn ī, dā nesoprata, bet pasēdarē maluonesnē ē švelnesnē. Vo Sēmuons, išēdams pro doris, žēnuodams patiuos padiejēma, pridiejē:

– Ka mon nedraskītumīs. Kāp sodiejau i ratūs, tēp vēskou ē sonešio i truoba. Je rēks, ka jau statīsio, toukart biški mon padiesi.

Agnē, nieka neblaukdama, solonkstē dēvuonus, išnešē laukuonās patēlus, siedninka ē nekontraudama laukē, kas če būs tuoliau.

Sēmuons pērmiausē īnešē ē sostatē stala. Ons bova dēdēlis ē tvērts. Pastatē truobuos vēdorie. Če ons atruodē ligo kuoks gerā išaugēs mēška baravīks. Po tuo pri pastatīta stala bova pridietas ketorēs rodas krasēs so atkaltimeis. Ka Agnē anas apveizieje, pamatē, ka ont vēsū anū atluošū ir išdruožtas vēinuodas kvietkas. Iš tuo nostebēma net sodaužē ronkuoms. Ana negalieje patēkieje sava akims, kou mata, ka tēp poikē galieje padarītē anuos vīrs. „No, ē nagus biesos beturis... Tuokiū druožēniū ni kninguos neso matiu-si... To tik pamēslīk,“ – pati sau ištarē.

Vo ka Sēmuons īnešē ē sostatē luova, ē ka aiškē pasēmatē dēdliuosēs kvietku puokštēs, ajerū ē žuoliū lapā, Agnē priēje pri vīra, apsēvēje abēdvjiem ronkuom aple anuo kakla, stēprē pabočiava i lūpas ē paprašē, ka atlēstom anā ož nekontrībē ē priekaištus. Sēmuons atsakē tou patio ē pridiejē:

– Agnelē, vēsks ī gerā, kas gerā pasēbēng. Aš žēnuojau, ka tēp būs, diel tuo tēi bovē pasērokavēmā

mon nervu nimaž negadēna. Vēn liuobo mēslītē, kāp ē kou dā išpjaustītē... Vo dabā to mon so kau-po atsēlīgēnā... Ka tēp vedo vēns ontra soprastoviau vēsa omžio... Ē pridiejē:

– Dā ne vēsks. Ratūs ir dā vēns dāks, bet kol kas vedo anuo nestatīsiau. Palauk, tujau parnešio, galiesi apveizietē.

Iš pradiū Agnē nieka nesoprata, kas tēn dā galietom būtē, nes juk ana nieka daugiau nebova vīra prašiusi, tad, ka pamatē poikē išdruožtus vāka luovelēs galus so pasoupavēmou i šuonus pritaikītās išlēnkēmās apatiuo, tā iš džiaugsma bova pagatava Sēmuona vēsa išbučioutē. Apjiemē tuoks džiaugsmos ka akies pasēruodē net ašaras. Tas bova pērms karts, ka vīra geroms tēp stēprē palietē anuos šerdi.

– Kol kas luovelēs nestatīsiau. Spiesiau bikumet. Lai pērmiau pasēruoda mūsa laukams svetielis...

Vo svetielis tēkrā, ka tories pasēruodītē. Jau geruokā bova iškēlēs Agnēs pēlvs ē vaikielis tarpās jau bova pradiejēs spardītēis. Kartās tēp liuob pradiēs bombardoutē so kuojuoms, ka prikels nakti Agnē net iš mēiga.

Nedēdēlis, bet jaukos anodoms kombarielis nu tuos dēinuos švēitē vēsā kētuoms spalvuoms. Anamē atsērada dā daugiau sotarēma ē meilēs. Dabā jau nu patios Agnēs parējē, a če būs anodom maluono ē jauko gīventē. Tik iējos i tuo truoba pro doris, ož karta i akis liuob krēs platos, išdruožēniets, gerā apšvēists luovas gals, vo paskou žvilgsnis jau liuob nokrīps i stala ē aple anou sostatītas krasēs, baldū papoušēmus. Agnē dabā patēs ronkas tēisies ont stala padietē kuokē pražīdosē kvietka. Bova tuoks gers jausmos, nelīgēnont būtom mažos vāks ē be-žaisdama būtom kou nuors graži pasēstatiusi.

Begīvendamē pas vīra tievus, nuors vēsos ūkis ē žemē bova ožrašītē vīresnem Sēmuona bruoliou Jurgiou, bet kol kas būsēms ūkē šeimīnīks tebslūžēje pas ūkinīkus ē kraustītēis nomēi neskubiejē, tad Sēmuons ē Agnē išlaikē tievus ē dērba anū žemē. Sēmuons matē, ka nepabēngamē darbā ūkie spaud ne tik anuo, bet ē Agnēs petius. Vo dabā, ka jau ana tuokemē padiejēmē, nelaukont reikieje palēngvintē tou našta. Sēmuons, tou soprasdams, pradijeje sakītē Jurgiū:

– Bruolali, jau rēk parētē tau patem i ūki, vedom ožtenk sava ožsējiemēmu, neblēikt ni sīluos, ni laika ūkiou.

– No, rasintās kāp nuors lig rodēns, – paprašē Jurgis.

– Vedom īr bieda, kuožna dėina galiau sogriūtė. Vo mon ont galvuos ī dā ē malūns, meistarnė, kalvė... Je negrīši, nokėnties ūkis. Parėk ē ūkininkauk, vo vedo kėik begaliedamo tau padiesiau ...

– No, tā mon rėks tartėis, ka atleistom metu vėdorie...

– Tėp jau išėtom, – ožbėngė Sėmuons.

No ē po keliū nedieliu Jurgis parsikraustė i sava ūki. Pasėdarė daug lėngviau, bet gīventė – onkštiau. Gerā, ka Jurgis tebėbova nežanuots, bet vės tėik nedėdliuos truobuos, daugiausė vėrtovie, par dėina ožpakalė liuob tėik nusėtrintė, ka ont vakara ē parauduonous. Kėtōjė dėina anėi tėik pradies peršietė, ka priės apsėšaudītė ē vėino kėto žuodio. „Vo kas būs, ka beatsėras vāks, stuos sovėsam pekla...“ – tuokiuoms dėinuoms liuob pagalvuos Sėmuons. Sopratės, ka ēlgā tėp gīventė nebgalies, ons pradiejė tėrautėis, kor galietom išėtė īnuomautė.

Ka ē kėik Sėmuons tėravuos atvažioujintiu i kalvė ē i meistarnė žmuoniū, patuogiuos vėitas vėn neliuob atsėrastė. Kor nuors tuolėi būtom bovė, bet a to iš tuolėi kuožna dėina prilakstīsi i kalvė ē i malūna, a to vėina nomūs palėksi tuokė patė. Tā kol kas, ka ē sosėspaudos, reikiejė gīventė pas tievus.

Ka griova, tā griova...

Sėmuons vėn bova ožsėjiemės vėsuokės darbās ē vėn vakarė, parėjės i truoba, liuob parneštė daugiau a mažiau piningū. Bova ē tuokiū dėinū, ka ont stala padies kelės dešimtis, vo kelis kartus – ē šimta rubliu. Jau senė bova atėdoutė nu Agnės pasėžičiuotėijė, jau ē ont tuo bova ont dieta ē vėns kėts šimtielis. „Ne, nikumet so kėto vīro nebūtiuo torejusi tėik piningū“, – liuob mėslīs Agnė, parskaičioudama sava santaupas ē pridiedama pri anū dā vėina kėta dešimti.

Viejė malūns bova kap kuoks išganīms, kap žmuoniū pasakuojėmūs garbėnams gerāsis nomū aitvars. So anou Sėmuons jau bova sosėgīvenės ē pripratės pri anuo, tən bova anuo ontrėijė nomā. Žėnuojė, ka anuo geradaris poikiausė sogaun so platės sparnās ē dėdliēsni, ē mažiesni vieji, gal vietītė gėrnas, soktė žvėigonti zeimari, kap ē nimaž neožsėrīdams līgė ē stėprė tarškontė ablerka. Rītmetie, tik išėjės iš truobuos, ož karta liuob nostatītė, a šėndėin rėks stuovietė, a jau galies darboutėis.

Ablerkā tereikiejė daug mažesnė viejė nekāp gėrnuoms a zeimariou, so katrou liuob pjautė šakuotus ē stuorus roustus. Darba toriejė vėsuokė ē deriejė vėsuokiausė viejė, ka tik nebūtom par dėdėlė ē par mažė. Je malūns negaliejė soktėis, bova šimtā kėtū darbū. Tā liuob reikietė pakīluotė gėrnas a kuoki štėnderi sostiprintė, kou nuors padėrbtė a soremontoutė kalvie, pataisītė nu sunkiū roustu biški pasėsokusi zeimarė stala...

Žmuonėms patėka Sėmuona malūns, nes pas anou tou pati darba galiejė ožsakītė ē pasėdarītė pėgiau. Diel darba truopnoma Sėmuonou tėp pat nieks negaliejė primestė ni vėina žuodė – ons vėskou dərba kap sau. Tik ons vėns tėp ē liuob galies dėrbtė, juk anam nereikiejė ni bėnzina, ni kėtū degalū, nereikiejė ni brongė, keliuolėka šimtū kaštoujėntė matora. Strėcius ons liuob pateptė so kelės šimtās gramu aliejaus, ē vėsa malūna mondrīstė.

Pri zeimarė vėn liuob būtė sokrauta atvežtū pjautė roustu, jau išpjautū lėntū, vėn tratiejė pėlnė vėžėmā išsėvėždamū noablioutu ē špuntutu lėntū. Išsėvėždams baltas, kvepontės lėntas ne vėns ūkininks Sėmuonou, ka ons tėp gerā vėskou padėrba, dā liuob pridies ē magarīčiu – ne kažė kou, bet, veiziek, būs vakarė ē beparnešous kuoki šmuota lašėniū, poskilė svėista a kėtkuo. Tėp be dėdliēsniu rūpiesniu ē ējė laiks.

Sėmuons, kuožna mienesi valīdams malūna, liuob sokauptė ē i nomus parneštė po puora maišū pamėltiu. Dounas keptė Agnė iš anū negaliejė, bet kiaulės tou gera liuob rītė nožvėigdamas. Ė auga anuos kap minkītovie berūgstontī tešla. Po posmetė anodo jau pasėgnībė pėrma patiū pauginta paršielī ē patėnkintė diejė ont stala skanė sošmuožita mėsa. Kūtės nebova toštės – tən jau auga do mažė paršėlātė.

Tou rīta onkstėi atėjė somduoms darbininks. Anodo so Sėmuono pavalgė skaniuos bolvėnės kuošės ē išėjė darboutėis. Nuorintās pėitvakariūs ē joudava sunkė švėnėnė debesis, bet viejielis bova kāp tik. Sėmuons tujau pat palėda malūna. Gėrnas līgė, kėitā trindamuos vėina i kėta, soužė. Pašuokės ont vėršaus ē i kašė sopilės puora maišū grūdū, priėjės solėda gėrnas ē atėdarė grūdū barstīklė. Po tuo nolėpa i apatė, paveiziejė, a gerā mal, dā biški solėda gėrnas ē nojė i meistarnė, kor darbininks jau bova pasėtaisės ablioutė ē špuntutė lėntas.

(Nukelta i 64 p.)

– Kāp če šēndēin vedom soks, a ožteks viejē, – liguo so savēm rokavuos Sēmuons.

– Je vakar ējē, šēndēin tor ētē dā geriau, – atslēpē darbininks.

– Rasintās ē tēp...

Sēmuons ijungē ablerka. Sokuos gerā.

– No tad leidav, – ištarē ons, pajiēmē ēlga stuora lēnta, noabliava vēina anuos šuona, paskou ontra. Toukart pasoka pluonoujo šuono ē išdruožē riavelē, ontruo posie – pluona iškēlēma. Vēsks ējē kuo poikiausē, kap ē daugībē dēinū priš tou.

Po gera posadinē Sēmuons nobiega i apatē pakeistē mēltu maiša, vo darbininks, palēpēs i vēršo, sopilē i kašē dā vēina maiša grūdū. Paskou viel abodo soējē i meistarnē ē viel kēba i darba. Dā praējos kuokē adinā, vēino muomēnto Sēmuons pajota, ka ablerka pradiejē liektē daug greitiau ē išgērda, ka kažkas skaudē trakšteliejē malūna vēršou. Iššuokēs pro doris, pamatē, ka nu jūrā ir pradiejēs pūstē velnēšks vies, ē ka atliekos gūsiou, anuo malūna sparnā nu tuo spaudēma lek aplinkou nematīto greitio ē vērpiadamē ont ašēs linkst kuo ne dvilinkē.

Vēs kou metēs i šuona, niekaa nelaukdams šuoka soktē nu viejē malūna keporē, ont katrou bova itaisītē sparnā, ē minties vēs dornēna savi: „Tik bepruotis gal darboutēis potont tuokem baisem viejou... Ē kāp aš napajotau, kāp prasnaudiau? Bet nieka, tujau sostabdīsio ē vēsks būs gerā“. Bet gerā nebova. Malūna keporē, pritaisīta ē sokama so dēdlēs medēnēs strēcēs ē i apatē atvesto vīndo, biški pasēsoka ē kažkas tēn aukštā atsētēka, ka Sēmuons keporēs nebgaliejē bepasoktē ē ožsēkērta. „Kas nuors jau nolūža, rēk tujau šuoktē i vēršo. Ē kuo greitiau, Sēmuonieli, kuo greitiau, kol neparuovē velš vēsa tava malūna“, – bepruota skobiedams rokava ons pats so savēm.

– To padiek mon pastatītē ēlguosēs drobīnas, – sošoka ons darbininkou.

Abodo sošuokē grētā pastatē drobīnas, koriuos atsēriēmē bemaž i pati malūna čiokora, ē Sēmuons pradiejē kabariuotēis pri malūna keporēs. Vo vies tou tarpo dā daugiau isēsmarkava, pradiejē krēstē stombē lītaus lašā ē šalēp viejē staugēma pasēgērda anū barškijēms i medēnē malūna apkala.

Agnē, veiziedamuos pro longa ē matīdama, ka pakēlos tuokem viejou malūna sparnā vēs dā sokas, pamēslējē, ka so vīrās ī kas nuors atsētēkēs. Ana grētā ontsēmetē ont galvuos sermiega ē rēstē par

līto pasēleida pri malūna. „Musintas, velnē raišējē, ir prisēgierē ē gol kamē pakrētē, ne kētēp“, – pamēslējē ana, oždarīdama truobuos doris.

Jau bebiegdama par žardēina pamatē, ka nu tuo sokēmuos greitē ē viejē vēns vēršutinis sparns, baisiausē sotraškiejēs nolūža, ē so trēnksmo davies i malūna stuoga. Bet sparnā, ligo pašauts paukštis, keistā šlūbčiuodamē, ka ē lietiau, bet vēs tēik dā sokuos, bet jau neēlgā. Nolūžēs sparns karto so stuoga skēiduoms ē kētuoms nūlaužuoms krēta ont žemēs. Viesols, kou lēngesnē pagavēs, nonešē ē išsklaidē pu dērva.

Agnē pamatē, kāp lēkosēijē trīs sparnā dā vēina karta pakēla i pati vēršo ē keliuoms sekundiem liguo sostinga. Toukart malūna pastats sosverdiejē ē kap kuoki toštēvedorē bačka, baisiausē dejoudama, vēino šuono prasēžiuojē ē paviejou atgolē, parlūždama līgē par posē. Šiela dēdliausis viesols, bet tuos nolūžosēs pastata dalēis ons neistēngē pakeltē ē niekor nenonešē, nesolamēna. Ana, ligo kuokio lēnciūgo prirēšta, stēprē siūbava viejie, bet vēsā anam nepasēdevē. Bekrintont pastatou nolūža dā vēns sparns, vo do kētē goliejē prispaustē po bovosē malūna apatē.

Agnē biega artīn, bet, ka pamatē, ka pastats vērst, liguo paršauta sostuojē ē soklēka ne sava balso:

– Jezusmarējē! No kuo jodo, velnē apsiestēijē, nepolatav laukuonās, a doru nematuotav, a pruots jodom pasēmaišē?!

Anuos žuodiu nieks negērdiejē, vo viejē staugēms ē anuo sīla bova tuoki, ka anou patē išvertē iš kuoku ē nopliešē sermiega, katrou ana bova prisidēngusi galva. Pakēlusi, kēik galiedama grētiau skobēnuos pri malūna ē pamatē, ka iš solūžosē prīstata par atsēradosē sēinuo sklilē iššuoka darbininks. Sēmuona laukē nesēmatē. „A tik anam nebūs kas atsētēkēs?“ – kap žaibs švīstelijē Agnēs galvuo ē kap so kuokiuoms repliems sospaudē šērdi. Iš akiū pabēra ašaras.

– Kamē Sēmuons? – paklausē ana, prišuokusi pri darbininka.

– Ons palēpa i vēršo taisītē malūna keporēs, nebgaliejē bepasoktē, kažkas ožsēkērta...

– No, a netrūkst, Jezusmarējē, paugosem žmuogou pruota? Par tuoki vieji, par tuokē audra...

– Ka lēpa, dā tēik nepūtē... Nuoriejē sostabdītē. Ka lūža, ons dā tebēbova vēršou...

Ē abodo, nuorintās vies dā ē siautiejē, šuoka i solaužīta malūna. Ni ont žemēs, ni ont malūna gērnuoms, ni kor nuors kētor Sēmuona nesēmatē.

Gelžėnė i vėršo ėjosi ašės bova solėnkta statio kam-po. Vėnuo posie medėnė štėnderė bova išplieštė iš itvėrtėnėmu ė kīšuoję išlindosės ėlgas gelžėnės vinis, sotvėrtėnėmu vinkelė, vo tuo posie, i koriou vėrta pastats, medėnė balkė bova parlaužtė par posė, kap aštrė dortovā i vėršo ė i šuonus kīšuoję medė nūlaužas.

– Sėmuonā, kamė esi? Atsėlėipk. Sė–ė–muonā–ā–ā!– vėso balso vuos ne kūkčiuodama šaukė Agnė, bet par viejė ūžėsi anuos balsa bemaž nebova gėrdietė. Darbininks, jodontiuoms ė sokrīpusiuoms drobīnuoms atsargė palėpa lig nolūžosės malūna sėinas vėršaus, ė patiuo malūna papastuogie pamatė begulinti ė po biški krotonti Sėmuona.

– Tebier gīvs! – tujau pat sošoka Agnė, – matau, pu biški ons jod, bet ėr baisos vies ė vėsk trašk, gal dā lūžtė.

– Jezau mona, rėk anou gelbietė! Rėk kāp nuors iškeltė, – šaukė pro ašaras Agnė.

Darbininks nolėpa žemīn.

– Rėk drobīnas išsėneštė i lauka. Čė būs geriau priėtė. Lauka posie stuogs ėr daug žemiau ė matuos skīlie, vo tėn patiuo papastuogie ons ė gol...

– A nie krovėns?

– Ne, kraujė nesėmata...

Ė anodo sokėbosio ištėmpė drobīnas ė pastatė anas lauka posie. Čė bova daug žemiau ė nieks nebgalieję nokrėstė ont galvuos.

Vies, kāp staigė atliekė, tēp ė atsėtraukė.

Darbininks palėpa druobīnuoms ė pro skīlė pamatė, ka Sėmuons, ka ėr parkrėtės, bet nesožeists, jau mėrktiuo ė žvalguos i šuonus.

– No, vo kuo tamista neatsėlėipi, ka pati šauk?

– Aš nieka negėrdiejau, ka nokrėtau, bova dvasė ožtraukė. Kažkas pataikė tėisė i pasliepsni. Dabā, ka ė skaud, jau biški atsėgavau, tujau galiesio stuotėis.

Agnė, išgėrdos, ka darbininks so Sėmuono jau rokoujės, nežimė atsėlėda šėrdės ė ana pati sau ištarė: „Tėkrā, ka ėr pasaulie angels sargs... Je ne ons, kas vėskam lūžtont ė krimtont iš tuokiuos aukštībės begalieję anou išgelbietė? Kas?“ – Kėtuokė atsakīma ana netoriejė.

Sėmuons pu biški, ka ė negaliedams kap reikint išsėtėistė, atsėkielė ė atsargė, posiau ketoriuom, atrieblēna pri stuoga skīlies. Darbininks padiejė anam išlīstė ė tumet anodo abodo žingsnielis pu žingsnelė, spīrieliis pu spīrelė nolėpa ont žemės. Vėsk ligo ė gerā, ronkas, kuojės svėkas, galiejė paėtė, tik dvasė

tebėbova trumpa. Ka tik smarkiau liuob kvieptelies, stėpros skausmos dortėnuos dors i dešėni šuona, bet, ka ė iš lieta, galiejė rokoutėis.

Viesols ė joudė debesis traukies tuolīn, i vasaras rītus. Ont kalvelės, pri bovose malūna, stuojė miernos viejielis, iš prasėblaiviosė dongaus švisteliejė saulė...

Malūns solaužīts, sodraskīts, anuo dalīs išnešiuotas aplinkou pu dėrva. Ka Sėmuons, apsėžvalgėš pamatė, kāp vėsk atruoda iš lauka posės, ištarė:

– No, muotinalė, kou dėrbau, oždėrbau... Dabā ne tik ka nieka neblėka iš mona statību, bet ė pats vuos beatgauno dvasė...

– Galiejė būtė dā prastiau... Matīdama, kāp lūžt sparnā, griūn pastats, ė nikatruo nie laukė, pamėslėjau, ka jodoms jau ni gīvū nebie... Diekou Dėivou, abodo tebesatau ė nikuokiuos baisiuos bieduos nier... Je nuoriesem ė je gīvė būsem, po koriou laika viel vėskou pasėstatīsem, – Agnė ramėna ė drousėna vīra.

– Ne veltou saka, ka žmuogo ne tēp lėngvā ožmuštė... Ka palėpau i malūna papastuogė, pamatiau, ka sparnū pasoktė nebgaliesio, vies vėina malūna keporės posė jau bova soskīpavės ė dontratė vėns so kėto bova sosėrīdė. Nebspiejau ni mėrktelietė, ka traškiedams i stuoga trėnkė nolūžės sparnos ė tujau pat, po keliu sekundiu, lūža pats pastats. Aš, liekdams statė galvo žemīn, dā pamėslėjau: „Jau mon gals... Viešpatie, pagelbiek...“ Tumet pats prisėspaudiau pri stuoga krašta ė kėik betoriedams sīluos so abėdvīem ronkuoms isėkėbau i stuora ė atsėkėšosė pastuogės briauna. Tēp ligo kuokiuos soupīnies ė noliekiau žemīn, vo ka stuogs atsėtrėnkė i žemė, matītėis, nebišsėlaikiau, nokrėtau ė pajotau, ka nebgalio beatsėgautė. Tēp sosėrītės i biti ė golio. Mės: „No, kas čė tuoliau bebūs...“ Vo vies, gėrdo, ka švėlp, ka draskuos ė trat solaužīts mona malūns... Bet daugiau nieks neblūža ė nebkřeta.

– No ė diekou Dėivaliou, ka tėik ožteka, ka daugiau nieks neblūža ė gīvė palėkuom, – po vīra žuodiu ištarė Agnė.

– Prīš tuoki viesola ne tik malūns, bet ė ont kalnelio pastatīta truoba nebūtom atsėlaikiusi, – iver-tėna viejė sīla patīrės darbininks.

Po tuo viesola suoduo bova gėrdietė, ka tas vies stėprė pasėdarbava – ne vėnuos truobuos, ne vėnuos daržėnies, ūkėnė pastata stuoga nopliešė, so vėsuoms šaknims išvertė daug stuoriausiu miediu.

(Nukelta i 66 p.)

Sēmuons po tuo krētēma ēlgā goliejē luovuo, vo Agnē kāp beišmanīdama anou gīdē ē tuopuojē. Vērē vēsuokiu žuoliū erbetu, mušē so kūjatio sravēnēs ē, ka anuos liuob pavērstē i žalē kuošēlē, diejē i svēistini puopierio ē kluojē ont skaudontē šuona. Po nedielēs, ontruos Sēmuonou pradiējē būtē liguo ē lēngviau, vo po mienēsē pajota, ka jau gal geriau al-soutē ē ni iš tuola tēik nebskaud. Tumet ons pradiējē pu biški keltēis, stēngies par dēina nebgoļēniejē.

Agnē, kol Sēmuons gīdies, kartās liuob atsēs-tuos pri vīra luovas, veiziesēs, veiziesēs i anou ē pra-dies ašaruotē:

– Viešpatie brongos, kēik če betrūka, ka tavi bū-tom kuoks balkis prispaudēs ē aš būtiuo so mažo pa-lēkusi vēina... Vo juk krēsdams ni ronkas, ni kuojēs nenulūžā ē grētā vēn viel atsēkelsi ē viel būsi svēks.

– Kāp jau bova, tēp. Niekor žmuogos nu sava lē-kēma nepabiegsi. Agnelē, aš dabā vēn mēslējo, kou vedo bedarīšiau, kāp besoksevuos, ka vēsks solūža ē nebtoriau i kou beisēkēbtē. Če gīventē dabā vēs tēik nebier kāp. Juk abodo gērdiejov, ka jau ē Jurgis gal-vuo žanītēis. Trīs šeimas tuokiuo mēnkuo truobelie tēkrā, ka neišsēteks. Vedom rēks išētē ē kuo grētiau, tuo geriau... Galiau ē tuoliau, juk malūna nebier...

– Vo kou to darīsi so tuoms lūžēnuoms?

– Če jau vēs tēik nieka nebstatīso. Solūža, va-dēnas, tēp bova žadieta. Griausio žemīn, meistarnēs īronga ē kētkou, kuo artēmiausio laiko neplanousio nauduotē, pardousio, vo kas beišēs iš sēinu, pamatī-sio išardēs. Rasintās kamē nuors statīšiau sava truo-ba... Žado vēskou sosēdietetē ē bejudinsio, ka jau to-riesiau kēta vēita. Juk negaliau vēsa omžio būtē kap omžēnējē žīdā. A šēp, a tēp kamē nuors pērkšiau biški žemēs ē statīšiau sava truoba.

– Būtom gerā, – pritarē Agnē, – bet kēšenēs tā toštēs. Rēk tik pamēslītē, kēik tuokēi dalīkā kaštou...

– Kāp nuors sosērēktavuosiau. Davē Dēivalis dontis, dous ē dounas, – ožbēngē Sēmuons.

Tēp tumet netēkietā pasēbēngē Sēmuona sva-juonēs aple gražē šeimuos ateiti. Atsēkielēs iš luovas ē kēik sostēpriejēs ons nojē pri par posē parlaužta ē unt žemēs pagoldīta malūna ē, nieka nelaukēs, lēn-telē pu lēntelēs, skēidelē pu skēidelēs neskobiedams pradiējē anou ardītē. „Prīš trejus metus kaliau, vei-ziejau, ka tik ēlgesnem laikou tvertom, vo dabā so tuoms patiuoms ronkuoms arda. Kāp tatā negali žmuogos nospietē sava ateiti“, – mēslējē Sēmuons,

atsargē so apsūguoms ē štongo traukīdams laukuonās malūnou sava patēis ne tēp senē padērbtas vēnis, pa-jimdams ē nonešdams i šuona atsēlaisvēnosēs lēntas.

Po koriuo laika atsērada ē kopčiu. Vēns nopērka zeimari so vēso stalo, kēts – ablerka, dā kēts – vēsas malūna ašis ē strēcūs. Tēp Sēmuons isēdiejē i kē-šenē artēi posontra tūkstontē litu. Tas kēik pakielē nuotaika. Džiaugies ē Agnē:

– No va, pradē ē īr, dabā galiau žvalgītēis, a neat-sētēks kamē ikondama kuoki truobalē a žemēs luops.

Ē atsērada. Žēimā bēngontēis anodo sužēnuojē, ka ož pēnkiuolēkas kēluometru i šiaurē, Strēpēniūs, žmuogos pēnkēms metams išnuomuo neožbēngta statītē noma ē pēnkis aktarus žemēs. Pri tuos sta-tības bova lēkē ē nemažā roustu, šiuokiū tuokiū lēntū. Vēskou tou šeimininks žadiejē atēdoutē tam, katras jimsēs pabēngtē lēkusius darbus.

– Ka pabēngsēt statītē, galiesēt ne tik pēnkis metus tuo truobuo gīventē, bet ē valdītē tus pēnkis aktarus žemēs. Vo paskou, je jau sorokousem, galie-sēt, kou pasēstatē, so vēso žemē iš mūsa ē nosēpērk-tē, – paaiškēna savininks.

– No, a vedom berēk kuo geriau? Kāp tam ka saka, kepts balondis tēisē i borna ikrēta. Torio biški ē sava medžēguos, torio svēkas ronkas, par vasara ē pasēstatīšiau.

– Tuoki tuolībē, bet je tau patink – lai būn, – be-pasakē Agnē, jau kliebie laikīdama pērma doktērelē, katrou prīš trēta mienēsiu pakrēkštējē Juovitas vardo.

– Aš pērmiausē i naujē vēita parkraustīso sava kalvē ē laikēnā par vasara pagīvensēm tēn, vo neēlgā trokos, ka jau pabēngsio statītē noma, parsēkelsiau i anou abodo ē pradiesiau gīventē kap vēsē, – sava planus diestē Sēmuons.

– Tego jau būn tēp. Aš kol kas so vāko pabūsio če, statīk tou kalvē, vežk manta, – neprieštarava Agnē.

Vo pati nikāp negaliejē savēs noramintē: „Jezau mona, ka tik šērdēs neišliektom iš krūtēnēs. Ont plēko žemē... Kor tau, žmuogau, tēn rēks dietēis, kuoks tēn būs gīvenēms?“ Anā vēsa laika bova tēik neramē, tēik neīprastā, tad, ka ē kāp nuoriejē aple tou negalvuotē, tuos mintis vēs nedevē ramībēs.

Sēmuona truoba

Kraustīmuos Sēmuonou ējē nelēngvā. Vēina laimē, ka Jurgis jau bova isētāisēs arkli ē nebreekiejē prašītē kētū pagelbas. Gerā bova ē tas, ka tou laiko

dā nebova prasėdiejė svarbiausė pavasarė darbā.

Tus lėngvūsius dāktus – lėntas, pačvartius, luotus, vėsuokius rakondus – Sėmuons i naujė vėita parsėvežė vėns, vo pri sunkiūju darbū prikėba Jurgis. Vo ka pradiejė parkeltė kalvė, tā kuožna anuos lėntelė ė pačvarti so kreido sonumerava, nosėvežės ož karta diejė i vėita. Negana tuo, naujiesis šeiminkis, ka patė ė mažājė tėik nesmėrdieto kalvės žaizdrė degontės onglis, pri kalvės sorėntė maža prīstatieli, idiejė šiuokės tuokės dorelės, istatė nedėdėli longieli. Će lig rodėns, kol būs pabėngts naujiesis noms, toriejė būtė anū būnamuojė truoba ė mėigtamāsis.

Tujau pat reikiejė statītė ė garda kiauliems, iš lėntiū sokaltė gelda. Vo ka išėdamė nu tievū ė nu Jorgė gava sava dali – pėrmdielė karvelė, reikiejė atrastė ė padėrbtė dā ė anā vėita. Sėmuons anā, kap ė paršelems, ont ketorės aukštesnės mėitās sokalė nošliudni riema, anou apluotava ė vėršo apkluojė so skėiduoms. Išėjė šiuoks tuoks palagielis ė gīvulis vasara, ka ė būdams laukė, jau galiejė pasėkavuotė nu litaus ė nu saulės.

So tievās išvažioudams sorokava, ka sava naujūju baldu, kol nepasėstatīs truobuos, nesėvėš:

– Lai pastuov, nieks Će anėms neatsėtėks, – pasakė Jurgis. – Ka jau toriesėtau kor padietė, toukart ė pasėjimsėtau.

Praėjos kuokem mienesiou nu pėrmuojė Sėmuona išvažiavėma, vėina gegužės pavakarė jaunėjė Žalėmā parvažiava gīventė i naujūjė vėita – i Strėpėnius. Vėsa truobuos manta, je neskaitītė pri gardės gala prirėštuos karvelės, sotėlpa i vėinus vėinkinkius ratus. Sosiedā, veiziedamė i naujė pas anus i suoda gīventė atvažioujėntė šeima, stuoviedamė ont pamato, rokava:

– Nerėibė... Vėskis sotėlpta i vėinus ratelius – ė torts, ė pati so vāko...

– Nebėjuok, prasėgīvens. Ontā prīš atvažioujint kelės nedielės vežė ė vežė. Vėsuokės mantas ĩr prikrauta pėlna žardėina. Vo kalvė pradiejė rūktė dā ė gaspadėnė neatvažiavos. Gali ėtė pas anus ka ė šėndėin, pasegs arkli, sotaisīs plūga... A tas ĩr prastā?

– Pasakuo, ka šeiminkis esous neėštėžės, toriejės ė malūna, ė lėntas pjuovės, tik viesols vėskou pagadėnės, malūnou lūžtont pats vuos gala negavės...

– Tuoks nagingis žmuogos nebūs pro šali ni mums, ni aplinkėnems. Lai tik taisuos ė gīven.

– Kas teisībė, tas teisībė, – rokava sosiedā.

Vo Sėmuons, ėdams šalėp arklė sunkė traukama vežėma, jau soka i mėška pakraštio ėtontė ruoničė.

Agnė, pėrma karta nu kelė veiziedama i naujūjė vėita, pamatė ont tīrlaukė kalnelė bestuovėntė pažīstama pėlkuoms sėinuoms vīra kalvė ė ont štėndėrės pakelta šiaudini būsėmuos truobuos stuoga. Sėinu nebova, nebova aplinkou ni vėina dėdlesnė medė. Par štėndėrius ė ont anās pakelta stuoga tarpus, liguo par dėdliausius longus maties plėkas dėrvas, kamė nekamė sosėspėitė žalė karklinā, vo laukū garizontė – joudā išrontītas, i mielėna dongo sosmėgosės egliu vėršūnės. Par kūna muotrėškā noėjė šiorps. „Jezau, Jezau, kor mes dabā Će atvažiavom? A mon tatā tamė tīrlaukie rėks gīventė ė pri vėskuo, kas Će ĩ, priprastė?“, – pamėslėjė ana. Balsė vīrou nepasakė nieka. Ka ivažiava i žardėina, sava kėimo tuokiuos vėitas ana nikāp negaliejė pavadinėtė.

– No tuoks plėks tīrlaukis, ka mon ė akis bėjuos.

– Praės vėina ontra dėina ė vėskis pasėkeis. Ka atvažiavau pėrma karta, ė mon tas vaizds trėnkė i galva, vo dabā jau vėskis atruoda kėtėp... Jau i tou kalnieli idiejau biški sava prakaita ė šėrdėis.

Sėmuons nemalava. Ka Agnė pu keliū dėinū išvėrė pėitus, noėjė takelio lig palagelė ė pamėlža karvė, išvėrė kiauliems juovala ė anas pašierė, pavākštīuojė so vāko ont ronkuoms aple būsėma suodība, vėskis pu biški pradiejė atruodītė ne tėp baisė, ligo matė pavasari padėigta medieli, koris praded atsėgautė, pavėrstė anuos patiuos gīvenėmo. Kėta dėina karto so Sėmuono ė doktėrelė noėjė i mėška, tėn išsėruovė ė parsėnešė nomėi ketorės laukėnės vuobėlėlės, dvė ėš anū padėigė netuolėi truobuos, vo kėtas dvė – vėinuo ė kėtuo kalvės posie. Ka Agnė jau bova anas kelis kartus palaistiosi, iš rodā pėlkū pumpurieliu pradiejė knėbtė pėrmėijė švėisžalė vuobėlū lapelė.

– Je tik atsėgaus, vasaras pabaiguo akiusio ė po keliū metu jau toriesau sava vuobolū. Će, kor ĩr vuobėlėlės, tou vėta aptversio tuoro, būs vėita rasuodnou, – diestė Sėmuons Agnė sava planus.

Parsėkielos i Strėpėnius, pats svarbiausis dalīks bova truoba. Anodo ne tik galvuojė aple anou, bet daugiausė sava laika ė jiegū anā ė skīrė. Pakol toriejė roustu, Sėmuons kruovė sėinas. Agnė karto so dokrelė važiava i mėška, pliesė kerpės, džiuovėna anas ė, ka nėtom šaltis, prīš padedont sėinuojo kluojė, vo paskou kaišiuojė i sėintarpūs. Ka, palėkės kėik

(Nukelta i 68 p.)

reikint medžeguos dvijū kombarieliu lobuoms ē grindims, vēskou jau bova sonauduojēs noma sēinuoms, bemaž ciela lauka sēina dā bova lēkusi be sēinuoju roustu.

– No, kou tad dabā bedarīšiau ? – paklausē Agnē. – A lēšiau pastarūsius sava piningus, a sogalvuosiau kou nuors kētkou?

Sēmuons ēlgā soka galva, bet atsakītē Agnē nerīžuos. Juk negaliejē išleistē paskotēni cēnta, be tuos truobuos juk bova ē vēsuokiu kētuokiū planū, svarbiū rēkalū.

Vīrs laika veltou neleida, jiemies kētū darbū. Pjaustē ē abliava atsēvežtus štēndērius, statē longus, padērba ē doru skrīnē, patēs doris vēsā necīpdamas jau varsties ont kou tik Sēmuona padērbtās zoviestēs. Po tuo ons kēba i dvijū kombarieliu grindis ē lobas.

Nesiediejē ē Agnē. Kol tebēbova vasara ē ožteka šēlomuos, ana jiemies kastē ē džiuovintē velienas.

Netuolēi bova dorpīnelis, ē Sēmuons sotarē so anuo savininko, ka tas leis pasēkastē žēimā velienu. Līgēnont so miediū kaina, ož velienas muokietē išējē tik pēnktadalis. Agnē, liuob onkstēi rītmetie išvērs pētus, ka neatšaltom, padies anus i luovas gala, apdongstīs so patēlās, pataisīs jiedala kiauliems, pamaitins vāka ē, palēkusi anou Sēmuonou, išēs kastē velienu. Muotrēškā bova sunkē, bet ka šērdie ē akies stuoviejē statuoma truoba ē žēnuojē, ka par žēimuos šaltius ē anā, ē Juovitelē būs šēltā ē gerā, tas sopratēms liuob soteiktē tēik sīluos ē atsēspīrēma, ka Agnē tas darbs bova kap ē bet koris kēts. Ē dabā ana jau bova tamē dorpīnē darbavusīs kuokēs dvē nedielēs, jau ont žuolies joudava daug ont ontra šuona apverstū ē išdžiūvusiū velienu, jau atējē laiks anas vēžtē nomēi ē dietē i pastuogē. Išēkielēs i ratus Juovitelē, pas Agnē atvažiava Sēmuons. So drobolē benešont i ratus ligo plītas ketvērtainēškas, kēitas ē lēngvas velienas, Sēmuonou pasēruodē, ka iš anū poikiausē galietom sokrautē truobuos sēina. „Tuos joudas plītas īr tuokēs, kuokiū ka rēk mona truobuos sēinuoms“, – apsēdžiaugē šērdie Sēmuons ē tujau sava atradēma apsakē patē.

– Aš eso gērdiejusi, ka žmuonis iš velienu liuob darītē kūtaliū sēinas. Pasakuo, ka gerā liuob stuovietē ē gīvulē nešala. Galiau pamiegintē ē vedo, par galva juk negausiau.

– Būtom tēkros Apvaizdas apsēreiškēms. Tiktā kažē a netēš, a stuovies?

– Torietom stuovietē, – negarsē balso vuožuojē Agnē, – juk, veiziek, iš kuokē šlapoma trauko, vo a tīšt? Vo tēisē ont sēinas juk ondou nevarvies.

– Ligo ē teisings būtom tuoks išrokavēms.

Po tuo kastē velienu išējē Sēmuons. Kasē dailēs, līgēs velienas, tuokēs, ka vēina diejos, jau ē būtom sēinas stuoroms. Apskaičiava, kēik rēk, bet prisēkasē bemaž ontra tēik: „Kol parsēvešio, kol kou, ne vēina sotropies, parlūš, nosētrins kertēs... Lai būn daugiau.“

Rogpjūtē pradiuo iš velienu bova pabēngtas statītē lēkosiuosēs sēinas, vo i mienēsē pabaiga do kombarelē jau bova so lobuoms ē grindims.

Dā tebēbova šēlta ē Sēmuons, nopērkēs degtū rauduonu plītu, kuoklē ē rinkius, jiemies mūrītē kamēna, vo paskou, tarpē abējū kombariū – ē daili sēinini pečio. Mūrielis išējē zgrebnos, neožjiemē daug vēitas. Agnē nuoriejē kuo grēčiau pečiou ožkortē ugni ē, atsēstuojuši pri naujē rauduona mūrē, pradietē šeiminkautē. Rūpiejē ožkortē ugni ē iš pu pastuogē sokrautū velienu.

– Kažē kāp anuos degs, a bēnt biški šildīs? – rūpēnuos Agnē.

– Kol duorā pečios neišdžiūs, anamē kortē ognēis negal. Sospruogēnies ē nieka gera neišeis. Vo pečios, aš jau išmiegēnau, trauk kap pasiotēs, torietom nerūktē ē kūrēnont so velienuoms.

– Pamatīšiau, ka ožkorsiau ... – ligo ē soabejuojē pati.

Nu tuos dēinuos Žalēmā iš kalvēs prīstatelē parsēkielē gīventē i tēkra truoba. Veizas Sēmuons, veizas ē Agnē pro truobuos longus i rītus, i vakarus ē vēsks tēp platē ē jaukē atruoda, tēp kvēp egliū sakās, skomb pasakīta žuodē aido. Ē anodo tīliedamē pasoka sava akis vēns i ontra. Šērdie jautē maluonē šēloma...

Vo ontra dēina pasējiemē nu Zobernē arkli, pasēkinkē anou ē vēsē trīs išvažiava i senoujē vēita parsēvežtē Sēmuona padērbtū baldu.

– No, a jau tēp lēngvā ē davē tou arkli? – paklausē Agnē.

– Anou dēina, ka atvedē pasegtē, sorokavau ē piningū nejiemiau...

– Kāp ons tau atruoda? – klausēniejē tuoliau Agnē.

– Žmuogos, kap žmuogos. Saka, ka rēks, vēsumet galiesi gautē.

Juovitelē siediejē mamās skreitē, sokiuojē platuo-

ka morzelė è išpliestuoms jouduoms akeliems idiemė veiziejuos i rėsnuojėntė arklė nogara, atsėkėšosė è i šuonus svauduoma stuora oudėga, prabiegontius pakelies medius, storus telta torieklus. Vėsk bova nemařta è iduomo. Mama mergatė jau bova apkėrpusi joudus plaukelius. Veidielis so noapaliejosė kaktelė, nedėdėlė nuoselė, sospaustuoms pluonuoms è biški atsėkėšusiuoms lūpieliems kuožna dėina daries vės dailiesnis. Mažajė tas važiavėms ratūs patėka, tad ana trikštėnuos triška linksmo givomo.

- Būs straini pana, – pasakė Sėmuons.
- Kol paugs, vėsk pasėkeis. Nebėtpažinsi.
- No, vės tėik jau matuos...
- Ne tas tier... Rėk, ka pruota bėnt biški torietom.
- Kėik jau tories tėik, nebėpridiesi è nebatimsi.

Eso matės ne vėina baguota pana, bet je ana tau nepatink, ĩr kap čiūčela, ni torts nieka nereišk, – tuoliau rokava Sėmuons.

- Vo a daug anū palėikt nežanuotu? Vėsas ap-sėžanėj è givėn kap vėsė.
- Bet laimės netor.
- Tas pats è tuom gražuoliam. Ne vėsas žanuotuotas tor gera givėnėma...

Pradieję vėvietė Juovitelė. Agnė anou pajiemė anou i sava kliebi, davė atsėgertė šelta, iš nomū pasėjimta pėina è, mergatė, par akmėnelius monotuonėškā bebrazdont ratams, ožmėga. Ka atsėboda, Sėmuons jau bova isokės i tievū suodėbas kėima è, padiejės givuliou jiestė, rėša pri tuoruos pavadi.

Jorgis jau bova žanuots. Dėdėlies veselės nekielė, tad ožteka vakara gala. Sėmuonā ni atvažiavė nebova, netoriejė laika, tã dabã anū pasėtėktė è sosėpažintė i kėima išėjė abodo. Pasėsveikėna, pasėbočiava, Jurgis sopažindėna so sava ontrujė posė.

– Kuoks poikos malielis, i katrou ĉe būs panaši? – paklausė Jurgienė, veiziedama i vėina è i ontra.

– Kelms bežėna. Vėina dėina atruoda tėp, vo kėta jau kėtėp. Matītėis ĩr sodietėnė.

– No, kažė a nebūs daugiau i Sėmuona, kap i tamista.

– No, ėtam i truoba, – jau vedas Jurgis.

– Ka gerã tuokio laiko è laukė, – saka nenuoruoms ėdams Sėmuons.

Sieduos bovosiuo Sėmuona truobuo ož stala. ĉe dabã givėna Jorgė. Svetė ož karta pamatė, ka tas anū gražiesis stals apdžiūvės aplaistėtuoms potruoms. Luova ėr bova ožjimta, ont sojauktū patėlu ontmests

diekis; kažkas anuo bova nesenė goliejės. Vo so kra-siu atkaltiems pri pėčiaus kerties ožtvėrtė ĉipĉiuojė pilītė. Abodo pamatė, ka anū gražėije baldelė nestuoviejė padietė, vo bova nauduojemė, mĩniuojemė, tompuomė è vartaliuojemė. Jurgienė, ka sožėnuojė, kuo svetė atvažiava, jiemė biedavuotėis:

– Ajei... Vedom ta luova bova itėkusi. Ont kou dabã è beguliesiau? Kuo jodo tėp jau soskobuotau, galiejuotau juk dã kėik palauktė...

– No, jau... A netoriau sava? – atmetė Jurgis patiuos zizėma.

– ĩr, ĩr, – dūsava Jurgienė. Bet a to paliginis – kuoki kėitėbė ont anū... Ka pu naktėis atsikeli, atruoda, ka nakti tavi bėtom kas aldabėjės – nier kor dietėis, net kaulã skaud...

– A tatã jau tėp truoba è pasėbodavuojuotau? – nenuoriedams rinĉitėis so patė, pasoka kalba i šuona Jurgis.

– Iejuov kol kas tik i do kombarelis, bet jau toriau kamė valgi vėrtė, kamė kou pasėdietė è būtė.

– No, ka grėtã... Nespiejuotau duorã ni išvažiuotė, ni kuoku atšaltė è jau ĩ truoba, – dĩvuojies Jurgis. – Musintã daug žmuoniū prisiejė somdītė...

– Ka ne, – atsakė Sėmuons, – vėskou patiodo. Kol aš truoba meistravuoju, Agnė prikasė žėimã velienu. Novarga, bet ka aš negalieju paĉtė nu truobuos. Bova pašielosė sunki vasara. Vo pri šuona kuožna dėina bova dã è vãks...

– Tã jau tėkrã ka esatau savės vertė žmuonis... Tuoki dalėka nuori nenuori, bet rėk aplaistītė. Atnešk, Laurelė, kuo nuors ožkoustė, – sava patiuos paprašė Jurgis.

– Ka bėn tėp nebovė... – atsėlėipė Jurgienė. – Atsėnešk pats. Benė nežėnã, kamė kas ĩr? Tas mona vėrielis vėn tuoks: Laurelė šėn, Laurelė tėn, vo pats, matã, plerpsuos ožstalie. Ka ni sarmatas tėi vėrã netor... – nenosėteikusi pasėdoutė sava vėrou katiejė Jurgienė.

Jurgis, nieka nebsakės, išbiega i pėšininkė è grėtã pargrėža pripjaustės torielka rũkėtu lašėniū, atsėnešė kelis rũgosius vagorklus, atpjuovė dounas è, pripilės stėklieli, palinkiejė:

– Ož jodoms givėnėma. Vo ka riktingã ėtom, aš pradė paduovėnusio jodom dã šiūmetini jierãti. Bekraudamo vėžėma pataisėkėtau ratūs vėitas è anam.

– Diekou, Jurgieli, ož gera šėrdi. Vo išgero i jo-

(Nukelta i 70 p.)

doms svēkata ē ož pērma mūsa pažinti, – atsakē Sēmuons.

Vīrā išlėnkė pu pėlna, vo muotrėškas pu posė stėklelė. Agnė, nuoriedama pasakītė ē aple savūsius, pridiejė:

– Jau toriesiau dvė avis. Vėina vedom paduovėnuojė mona bruolis Juons.

– Gerėms žmuonims vėsė paded...

Žuodis po žuodė ē pėitā praėjė. Nieks tuo truobuo, kāp ka ĩprasta kėtuos, nevėrė bolvīnės, nieks par pėitus neipilė svetems vėrala. „A jau tatā ē vėsė pėitā?“ – pamėslėjė savie Agnė.

Nieks nieka daugiau nebipasiūluojė, vo Laura, vėn ožėdamuos ož gala, biedavuojė ē biedavuojė: tā Jurgis šėndėin kūtalie nebėng tvirtė kiauliems garda, tā vakar nikāp nesotaisė notrūkosė lėnciūga.

– Tievā, nebsiediek, – nieka ėlgā nelaukusi palėipė sava vīrou Jurgienė, – mes tas kelės kiedalės ē be tavės somesem, ėk, veiziek, ka kiaulės neišsėgriautom...

Jorgis nėt, nuor pabūtė so atvažiavosio bruolio, bet Laura nepadoud:

– Matuot, kas iš anuo ĩ... Tik pri stala ē pri stala. Siediejėmou gala nier, vo nebėngtė darbā akis draska. Ė pasėdarboutė nikumet nier ē nier laika... A ē jodo tēp tatā besiediedamo truoba pasėstatietau?

Sēmuons so Agnė nebtor kou sakītė.

– No, Agnelė, ėšiau krautėis, ni nepajosiau, ka pradies temtė...

Tou tarpo Laura tēp ontstuojojė sava Jurgi, ka tas, pasėgruobės iš kertės sorūdiejusi sena posbliūdi, koremė laikė ėlgas vėnis, i ontra ronka pajiemės kirvi so poksiu, išėjė i kūtalė. Korī laika ons žvėgies so kiau-liems. Iš kūtės vėsos miešlėns beišėjė, ka Sēmuons jau vėskou bova sosėkruovės i gardės ē soka iš kėima.

– Lig kėta karta, Sēmuonā, sodėiv...

– Lig kėta, – atsėlėipė anodo, jau siediedamė ratūs ē ragindamė arkli.

– Neišeit ons dā ni ont kelė, – dīvuojies Agnė. – No, al' keists paukštis ta anuo pati. A to matė, kāp ana urzgiejė, ka ardiev luova? Sau nejem laukuonās tū patalu, ē vėsk. Ka jau aš pradiejau keltė, tā šėp tēp... Vo kas duo joudoms tuos anū patalinės. Kāp gīva tuokė jouda kėnė žmuogaus luovuo neso matiusi.

– Keists sotvierėms, – pridoud ē Sēmuons. – Mon ē zlastės pajiemė, ka tēp, nieka neklausėi, jem ē ožtver so svetėma žmuogaus krasiems partraidas pīlītius...

– Noj, apdžiūvė nešvaromā, pastatiusi krasės, gavau anas trintė so lakato. Ė vėsk čė, mon ruoduos, par tou buoba. Jurgis, ka ē sava nomūs, bet nier gaspaduorios. Gretā vėn palėks pastumdielio.

– Kėik čė ĩr, kāp apsėžanėjė, vo ana jau kap reikint juo anam ont sprondo. Nežėnė kou ons dā atkėnties ož vedom duovėnuota avi. Tuokė buobā Jurgis tier par liets, ana grėtā vėn ožkavinkšties anou, solamins...

– Ai, ai, ai... – sodejava Agnė.

I nomū posė arklīs biega spieriau ē netrokos Žalėmā jau bova sava kėimė. Ka ē ėlgiau tou vakara ožtroka, ka ē lėmpa reikiejė ožsėdegtė, bet anodo sosėstatė Sēmuona padėrbta, gražė išdruoženietu luova. Agnė ont šiaudās prikimšta siedninka pakluojė saulietās laukās kvepontė drobolė, tuokė pat patinė pakluojė luova ē anodo, nieka nelaukė, jau goliejė sava vėituo.

Vo rītmetie atsėbodusi Juovitelė atsėsieda, išpliestuoms akeliems apsėžvalgė ē pamatiusi luovas galė daug kou naujė, pradiejė so pėrstelio vediuotė aple mienuli, saulė ē vėsas kėtas tievelė išdruoženietas guožībės.

Atsėkielusi Agnė tujau nobiega i kalvės prīstatieli. Reikiejė paveizietė, kāp parnakuojė avėlės. Abėdvė jau stuoviejė ē laukė, ka kas nuors anuoms atneštom žuolėis a išvestom i ganīkla. Grīždama Agnė prisėkruovė krieži velienu, nes jau nuoriejė išmiegintė nauji pečio ē truobuo išvėrtė posrītė. Parėjusi sodiejė kelis sausius medius, vo ka ognės isėdegė, medius dailė apkruovė velienuoms ē oždarė dorelės. Pečios pūtė ē traukė kap pašielės.

– Rėk pristumtė liokta, ka ugni pro kamėna neišlakintom, – ištarė Sēmuons.

Agnė, atsisokusi i vīra, pasėdžiaugė:

– Pavīka, somūrėjė kap reikint, ligo būtomi tėkros pečiu meistros...

– Ka prasėkūrins, torietom gerā trauktė, tik kažė kāp tuos vedomas velienas degs?

Ėlgā netrokos nu rinkiu i truoba pradiejė eitė kaitri šėloma, katėlātie vėrtė ondou, čėrkštė kepama mēsa. Sausas velienas, ka ē nedevė dėdliuos lėipsnuos, bet degė tēp pat kaitrė, kap ē medė.

– No va, – džiaugies Agnė, – dabā žėnau, ka jau tėkrā esau isėkūrosio ē apsigīvenosio naujuo vėituo, toriau sava truoba ē galio, nebišėdama i lauka, gaspadėnautė.

(Tėsėnis kėtamė numerie)

JAUNATIS DARŽI NUŠVĖTA

BLIŪDŽIUVIENĖ Regina

Vakar daržū pasakiau:
– Rītuo kelkities unksčiau.
Lapukus rasuo nuprauskit,
Vuortinklius visus nubraukit.
Gražē līsviesi tupiekit,
Vīns i kēta paveiziekit,
Ka nabūtu kas suvītis
A nu piktžuoliu sunīkis.

Jie šlamiesit, tā tik skombē.
Jie žīdiesit, tā tik stombē.
Vėsas daržas ka kvepietu.
Kuožnas, kas tik paveizietu,
Tuoki darža pavīdietu,
Pats auginti prižadietu.
Vuo rītuo čia būs svečiū.
Nasakīsu aš, kuokiū.

Daržu aš pasitiekėjau.
Jau senē anam žadieju,
Ka sulauks uns brongi sveti.
Čiesas ī anam atēti.
I atēt, i pasilėkti.
Tegu ruošas pasitėkti.
.....
Jauns mienolis mienolioks,
Švīsus dungaus kumelioks,
Vakara žaruo blizgieji.

Ruods, puo pīva šuokinieji.
Saulis spindulius vajuoji
I žvaigždikiems duovenuoji.

Tuos iš maluonoma marksties,
Vis aukščiau i dongu karsties.
Tujau vėsas dungaus skliauts
Sužibieji kap nuplauts.

Žemie rasas atsimerki,
Vuo i darža isismelkis
Mīgs, ramībis prisipėldis,
Visus šnabždesius nutėldis,
Sava išskleidi apsiausta,
I visi pradieji snausti.

Vuo kāp žaras apsisoka,
Vuos nu smaiga nanusmoka
Nuo rasuos gal kīk sumėrkis
I nu mīga dā apgėrtis,
Pabundīk atspėt' – gi žėrnis!

Gal tikrā i būt nuvėrtis,
Alī ūsas susiraitis
Tāp gerā anon prilaiiki,
Ka tas virš vaguos lingava,
Markstiesi i plevesava.

Mona žuodžius atsimėnis,
Daržas bova sunerėmis.
I agorks, pakielis lapa,
Susirūpinis tāj saka:

– Kaiži kāp tas svets atēs?
Gal iš dongaus nusilēs?
Nasenē juk matiem vieji,
Kāp rugius uns sukinieji.
Vuolus rėtina par lauka.
Ruods, rugiūs valtėkis plauka.
Pasiruodīs gal kap vies
I kap rugius sukinies.

Susirūpina cibolis.
– Tu, agorkā, atsigolis.
Tavis tikrā napakels
I lapoku nasuvels.
Agorkioku naišmietīs,
Narėks kibtīs už avietis.

– Tik, ciboli, nadejūk
I už vieji naužkliūk.
Kiaurā par tavi pralieks,
Tava lapu nasutrikš.
Pikčiaus darži nieks nalauks.
Pamatīsit, čia būs draugs.

– Tabūnī, kāp tu sakā.
Juk i viejū mas draugā.
Linksmas uns i jauns, i lonkstus
Mūsu darži tonkē lonkuos.
I mas patīs kap vākā
Plazdam su anūm linksmā.

I pupėki žemgulėki
Kilstelieji viršūnėki:
– Aš dā tik pradiejau augti,
Tā tikrā galiu sulaukti,
Jie tas pažadiets svetīs
Pavielavis čia užklīs.

Vuo didžiuoji pupa markstuos –
Anuos žīdi bėti vartuos.
Jie atlieks dā dvi a trīs,
Pupa ūš jau kap aulīs.
Tas, i darža kor atēs,
Atriepliuos a nusilēs,

(Nukelta i 72 p.)

Bītautis Žanetas portigrapiji

Anon tikrā aplonkīs,
I išgērs, i pamatīs.

Diel tuo pupa i tīlieji.
Klausies, kon kiti šnekieji.

Runkulīs vaguo tupieji –
Atsibosti gal naspieji? –
Kuoc nažid uns i nie kvep,
Nie medom kap popas tep,
Ali darži anū daug,
I aukščiau už muorkas aug.
Tā dabā ī ruoda dedas
I kap sau, kap daržū saka:

– Mas i bruolē sietinē
Lapus išmetam platē.
Tas, katras rītu atēs,
Anū kilimukās ēs.
Puo didžiausi sava lapa
Paguldīma pri pat taka.

Kuol muorkėki vis tīlieji,
Agūnėki prisidieji:

– Dā nadaug turu židū,
Ali nubarstīt žadu,
Kor ketina runkulīs
I stuorolis sietinīs
Sava lapus suguldīti.
A galiečiō tāp darīti?

Tokī arbūzā išaug poetis Bliūdžiuvienis Reginas darži

Baisē nuoru prisidieti
I ton sveti pamīlieti.

Pralieki virš darža paukštīs.
Bolbi vielek isibaugšti.
Na visā dā atsibodus
I pusiaumīga sujodus,
Misliji, ka vabalā –
Tī drīžoti padarā –
Atlieki anuos nuskriausti
I pripūlin pradies graužti.

Daržas svarsti šiāp i tāp.
Tā pritar, tā viel kitāp.
Ka nablėka kuo baklausti,
Nutari tiktā palaukti.
Nieks daugiau napasakīs.
Patis viskon pamatīs.

.....
Sauli kėla vis aukščiau.
Aš i darža atejau –
Na vīna, al' svėti brongu,
Prilaikidama už ronku,
Atlīdiejau kap i suosta.
Pakšteliejus dā i skruosta,
Vėsa darža patikiejau.
Tik gilē atsidūksiejau.

Seni augalā nunīkst,
Jauni anū vītuo dīgst.
Tāp padongie puo delčiuos

Jaunoji daržininki – močiutis pagalbininki

Jauns mienolis tujau stuos.
I spindies uns, i pilnies,
Žemie švīsuos vis daugies.

Mona vīstonti šakėki
Jauna parjam jau ronkėki.
Su daržu ana draugaus,
Līsvīs sauguos i naskriaus.
Daržas visumet žaliūs,
I delčiuos anam nabūs.

Jauns kitāp gal dērbt išmuokis,
Gal daržuovis augs kituokis.
I munuoji talkininki
Bondi arbūzus auginti,
Al' ba darža pri numū
Kap šeimīna ba vakū.

.....
Jūs, mergėkis i vaikiukā,
Būkit darži mienuliukā.
Napabiekit, naišnīkit,
Tik atėkit, pasilėkit.

Jaunas ronkas darbininkis
Būs daržuoviems talkininkis,
Vuo kinkiejams baisininkis.

Jie daržā kap rūtas žels,
Pasakas čia prisikels.
Jūs matīsīt i girdiesīt,
Dā kitīms apsakīnesīt.

Portigrapijis iš autoris albuma

PAVASARĒ LĪGEDĒINIS UNT ŠATRĒJĒS KALNA 2026 METĀS.

Puotuoņraps Untīdi Ontuos Ontuons

Jurginiu šventie Palonguo. 2025 m.
Puotuograpė Mekuškienė Eglė